Znanstvena monografija

Znanstvena monografija

Evropska raziskava o alkoholu in preostalih drogah, Slovenija 2011

Znanstvena monografija

ESPAD 2011

ISBN 978-961-6921-04-6

Znanstvena monografija

ISBN 978-961-6921-04-6

ESPAD 2011

ISBN 978-961-6921-04-6
Ljubljana, 2014

Bibliografski zapisi o prispevkih so vključeni v podatkovno zbirko COBIB.

Univerzitetni klinični center Ljubljana
Klinični inštitut za medicino dela, prometa in športa
Poljanski nasip 58
1000 Ljubljana

NASLOVNICA_ESPAD_2011_h=8,5mm.indd 1 25/08/14 10:29

znanstvena monografija

Evropska raziskava o alkoholu in preostalih drogah med šolsko mladino, Slovenija 2011

ESPAD 2011

Eva Stergar in Tanja Urdih Lazar

Znanstvena monografija
Scientific Monograph

ISBN 978-961-6921-04-6
Ljubljana, 2014

Evropska raziskava o alkoholu in preostalih drogah med šolsko mladino, Slovenija 2011

Znanstvena monografija / Scientific Monograph

Izdajatelj / Publisher

Univerzitetni klinični center Ljubljana, Klinični inštitut za medicino dela, prometa in športa

University Medical Centre Ljubljana, Institute of Occupational, Traffic and Sports Medicine

Poljanski nasip 58, SI-1000 Ljubljana, Slovenija

Avtorici:

Eva Stergar

Tanja Urdih Lazar

Monografija je recenzirana / The monograph is reviewed

Jezikovni pregled / Reader for Slovenian

Abecednik

Oblikovanje ovitka / Cover design

Laura Tratnik Belopavlovič in Boris Baćić

Tisk / Printed by

Salve d. o. o.

Število izvodov / Number of copies

250

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

613.81/.84-053.6(497.4)
311:613.81/.84-053.6(497.4)

STERGAR, Eva
Evropska raziskava o alkoholu in preostalih drogah med šolsko mladino, Slovenija 2011 : znanstvena monografija = scientific monograph / [avtorici Eva Stergar, Tanja Urdih Lazar]. - 1. izd. - Ljubljana : Univerzitetni klinični center Ljubljana, Klinični inštitut za medicino dela, prometa in športa = University Medical Centre, Institute of Occupational, Traffic and Sports Medicine, 2014

ISBN 978-961-6921-04-6
1. Gl. stv. nasl. 2. Urdih Lazar, Tanja
274051840

Zahvala

Za pomoč pri pripravljalnem in izvedbenem delu raziskave se zahvaljujemo mag. Nataši Dernovšček Hafner, univ. dipl. psih., in Klavdiji Besednjak, univ. dipl. polit.

Hvala vsem šolskim svetovalnim delavcem, ki so bili pripravljeni izvesti anketiranje v razredih, posebna zahvala gre tudi skoraj štiri tisoč mladim, ki so bili pripravljeni deliti z nami svoje izkušnje in mnenje.

Vsebina

I. del: Osnova in raziskovalni načrt **7**

A) Uvod **7**

B) Cilji raziskave ESPAD 2011 **9**

C) Etična vprašanja **9**

Č) Okvir vzorčenja - populacija dijakov/dijakinj, na podlagi katere je bil izbran vzorec **10**

D) Vzorčenje **13**

E) Izvedba raziskave **14**
Prvi stik s šolami 14
Distribucija vprašalnikov 14
Zbiranje podatkov v razredu 15
Vračanje izpolnjenih vprašalnikov na KIMDPŠ 15
Pregledovanje škatel z vprašalniki in vprašalnikov ter šifriranje 15
Čas zbiranja podatkov 16
Komentarji zbiralcev podatkov o postopku zbiranja podatkov v oddelkih 16

F) Vprašalnik **16**
Uporabljena jedrna vprašanja in vprašanja modulov 16
Prevajanje in prilagoditev vprašalnika 16
Preizkus vprašalnika 17

G) Obdelava podatkov **17**
Vnos podatkov 17
Čiščenje baze 17
Obdelava 17

II. del: Metodološki rezultati **18**

A) Sodelovanje šol **18**

B) Sodelovanje dijakov **18**
Ocena sodelovanja dijakov / dijakinj 18

C) Razumevanje vprašanj v vprašalniku **19**

Č) Ocena zanesljivosti odgovarjanja **19**

D) Ocena veljavnosti **19**
Uporaba izmišljene – neobstoječe droge 20

Mnenja vodij anketiranja o veljavnosti odgovorov 20

E) Povzetek **20**

III. del: Izsledki **21**

A) Osnovne spremenljivke **21**
A1) Družina 21
A2) Odnosi v družini, s prijatelji … vzgoja 21
A3) Šola in prosti čas 23

B) Tobak **23**
B1) Zaznana dostopnost cigaret 24
B2) Pogostost kajenja cigaret v vsem življenju in v 30 dneh pred anketo 25
B3) Starost ob prvem kajenju cigaret in ob začetku kajenja vsak dan 27
B4) Starejši sorojenci, prijatelji, stališča in kajenje cigaret 27
B6) Spremembe v obdobju 1995–1999–2003–2007–2011 30

C) Pitje alkohololnih pijač 31
C1) Zaznana dostopnost alkoholnih pijač 31
C2) Pogostost pitja alkoholnih pijač in opijanja v vsem življenju, zadnjih 12 mesecih in zadnjih 30 dneh pred anketo 32
C3) Starost ob prvem pitju alkoholnih pijač 35
C4) Značilnosti zadnje pivske priložnosti 36
C5) Težave zaradi pitja alkoholnih pijač 39
C6) Starejši sorojenci, prijatelji, stališča in pitje alkoholnih pijač 40
C7) Spremembe v obdobju 1995–1999–2003–2007–2011 43

Č) Prepovedane droge 44
Č1) Zaznana dostopnost prepovedanih drog 44
Č2) Pogostost uporabe v vsem življenju, zadnjih 12 mesecih in zadnjih 30 dneh pred anketo 46
Č3) Starost ob prvi uporabi prepovedanih drog 49
Č4) Starejši sorojenci, prijatelji, stališča staršev in uporaba prepovedanih drog 50
Č5) Spremembe v obdobju 1995–1999–2003–2007–2011 53

D) Psihosocialne spremenljivke 56

IV. del: Primerjava odgovorov slovenskih anketirancev s povprečji ESPAD 61

V. del: Povzetek mednarodnih izsledkov raziskave ESPAD 2011 62
Povzetek 62
Metodologija in kakovost podatkov 62

Cigarete 63
Alkohol 64
Prepovedane droge 66
Druge psihoaktivne snovi 68
Končne ugotovitve 69

VI. del: Zaključek 76

VII. del: Viri 80

VIII. del: Priloga 82

IX. del: Tabele z rezultati 83

I. del: Osnova in raziskovalni načrt

A) Uvod

ESPAD – Evropska raziskava o alkoholu in preostalih drogah med šolsko mladino je raziskava o razširjenosti uporabe psihoaktivnih snovi med všolanimi mladostniki. Do zdaj je v izbranih evropskih državah – in tudi Sloveniji – potekala petkrat (leta 1995, 1999, 2003, 2007 in 2011) (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9). Poleg tega so bili podatki o uporabi psihoaktivnih snovi zbrani na vsedržavnih populacijskih vzorcih še v okviru doktorske disertacije prof. Tomorijeve (10) in raziskave o Dejavnikih tveganja med slovenskimi srednješolci (11). Leta 1983 je bila izvedena raziskava o zlorabi drog med študenti ljubljanske univerze (12). Z razširjenostjo uporabe tobaka in alkohola med dijaki[1] prvih in tretjih letnikov srednjih šol se je ukvarjala raziskava Stergarjeve iz leta 1990 (13). Vprašanja o uporabi tobaka, alkohola in marihuane so vključena tudi v mednarodno raziskavo Z zdravjem povezano vedenje v šolskem obdobju, ki poteka na reprezentativnih vzorcih 11-, 13- in 15-letnikov v Sloveniji od leta 2002 v štiriletnih intervalih (14, 15, 16).

Ugotovitve vseh naštetih raziskav, razen HBSC, so povzete v poročilu o raziskavi ESPAD 2007 (9), zato jih ne bomo ponavljali. Povzeli pa bomo rezultate in priporočila, ki so izhajala iz ugotovitev ESPAD 2007, in trende iz let 1995–1999–2003–2007.

Osnovni cilji raziskave ESPAD 2007 so bili: zbrati podatke o uporabi tobaka, alkohola in preostalih drog med dijaki, rojenimi leta 1991 v Sloveniji; prispevati slovenske podatke v mednarodno bazo podatkov; preučiti spremembe oziroma trende pri uporabi alkohola in preostalih psihoaktivnih snovi v obdobju 1995 – 1999 – 2003 – 2007 med dijaki, rojenimi v leta 1979, 1983, 1987 oziroma 1991 v Sloveniji in primerjati podatke o uporabi psihoaktivnih snovi v Sloveniji s podatki in trendi v drugih evropskih državah oziroma sosednjih državah (9).

Podatki ESPAD 2007 kažejo določene premike in stanje pri uporabi psihoaktivnih snovi, ki zahteva resno ukrepanje v smislu promocije zdravja otrok in mladine ter preventivnega dela z različnimi ciljnimi skupinami. Rezultati raziskave ponujajo trdna izhodišča za načrtovanje programov promocije zdravja pa tudi za načrtovanje preventivnih programov – le uporabiti bi jih bilo treba (9).

[1] Izrazi, zapisani v slovnični obliki moškega spola, so uporabljeni kot nevtralni in veljajo enakovredno za oba spola.

V zaključku avtorji ugotavljajo, da bi bilo treba vložiti več vsestranskih naporov v delo z mladostniki in starši, saj so se tako pri tobaku in alkoholu kot pri izbranih prepovedanih drogah pokazale statistično značilne povezave z zaznanim vzgojnim ravnanjem staršev, zaznanimi mnenji staršev in tudi z vedenjem sorojencev in vrstnikov (9).

Leta 2007 se je nadaljevalo naraščanje iniciacij in rednega pitja med všolanimi 15- do 16-letniki, ki je evidentirano od začetka izvajanja raziskave ESPAD v Sloveniji in Evropi leta 1995. Iniciacije so zrastle s 86,9 % na 93,7 %, redno pitje pa s 14,1 % kar na 31,4 %. Več kot 80 % 15- do 16-letnikov je menilo, da so jim alkoholne pijače dostopne (9).

Razširjenost kajenja tobaka se je v obdobju med letoma 2003 in 2007 statistično značilno zmanjšala – tako iniciacije kot redno kajenje. Nedvomno je spodbudno dejstvo posledica vsestranskih naporov pri nadzoru nad uporabo tobaka v Sloveniji in EU na eni strani in intenzivnega preventivnega dela v osnovnih šolah na drugi strani. Vsekakor pa nas doseženo ne bi smelo uspavati, ampak bi bilo treba intenzivno nadaljevati tako nadzor izvajanja zakonodaje kot tudi programe spodbujanja nekajenja v osnovnih šolah. Med pomembnejšimi nalogami je nadzor nad prodajo tobačnih izdelkov mladoletnim, saj je bilo več kot tri četrtine 15- do 16-letnikov leta 2007 mnenja, da si cigarete zlahka kupijo kljub starostni omejitvi 18 let za nakup. Več napora bi bilo treba usmeriti v dosledno in sistematično izvajanje preventivnih programov, saj se je jasno pokazala značilna povezava nekajenja z zaznanim tveganjem zaradi kajenja (9).

Pri uporabi prepovedanih drog je – tako kot pri uporabi tobaka – prišlo v obdobju med letoma 2003 in 2007 do statistično značilnega zmanjšanja odstotka iniciacij – z 28,8 % na 23,6 % uporabnikov katere koli prepovedane droge v vsem življenju, redne uporabe pa s 6,6 % na 4 %. Sprememba je bila pogojena predvsem s spremembo v uporabi marihuane, ki je »odgovarjala« za večji del kombinirane spremenljivke (9).

Primerjava odgovorov slovenskih anketirancev z evropskimi povprečji za leto 2007 je pokazala, da je najizrazitejša poteza slovenskih rezultatov v primerjavi s povprečji držav ESPAD visok odstotek anketiranih, ki so odgovorili, da so v življenju že vdihavali hlape zato, da bi bili zadeti (16 % proti 9 %). Slovenski dijaki so v 12 mesecih pred anketo pogosteje kot povprečje ESPAD pili alkoholne pijače in se opijali. Ob zadnji pivski priložnosti so v povprečju popili 4,5 centilitra čistega alkohola – povprečje ESPAD je bilo 4,2 centilitra. Odstotek kadilcev v preteklih 30 dneh je bil enak kot povprečje ESPAD (29 %). Uporaba kanabisa v vsem življenju je bila rahlo nad povprečjem ESPAD (22 % proti 19 %), prav tako uporaba katere koli prepovedane droge, razen kanabisa, v vsem življenju (8 % proti 7 %). Odstotki uporabe pomirjeval brez recepta (5 % proti 6 %) in kombinacije alkohola in tablet (4 % proti 6 %) so bili pod povprečjem ESPAD (8).

B) Cilji raziskave ESPAD 2011

Glavni cilji raziskave so bili:

- zbrati podatke o uporabi tobaka, alkohola in preostalih drog med dijaki, rojenimi leta 1995 v Sloveniji; raziskava je potekala tudi v treh zdravstvenih regijah (Koper, Novo mesto in Ravne na Koroškem), vendar v tej publikaciji predstavljamo le podatke na ravni države;
- prispevati slovenske podatke v mednarodno bazo podatkov;
- preučiti spremembe oziroma trende pri uporabi alkohola in preostalih psihoaktivnih snovi v obdobju med leti 1995–1999–2003–2007–2011 med dijaki, rojenimi leta 1979, 1983, 1987, 1991 oziroma 1995 v Sloveniji;
- primerjati podatke o uporabi psihoaktivnih snovi v Sloveniji s podatki in trendi v drugih evropskih državah oziroma sosednjih državah.

Spoznanja o uporabi psihoaktivnih snovi in spremembah v opazovanem obdobju lahko služijo kot podlaga za načrtovanje programov vzgoje za zdravje in promocije zdravja.

Raziskava se ponavlja na štiri leta.

C) Etična vprašanja

V mnogih slovenskih srednjih šolah šolski svetovalni delavci na začetku šolskega leta zberejo privolitev staršev, da njihovi otroci lahko sodelujejo v raziskavah. Glede na to pristanek staršev za sodelovanje dijakov v raziskavi ESPAD ni bil potreben in tudi v vprašalniku ni bilo vprašanj o osebnih podatkih ter vprašanj, ki bi lahko kakor koli ogrožala anketirane. Med zbiranjem in obdelavo podatkov je bila namreč zagotovljena popolna anonimnost anketiranih (nobenih osebnih vprašanj, razmere med izpolnjevanjem take kot med pisanjem testov, oddaja v zalepljeni ovojnici, nihče na šoli nima vpogleda v odgovore, neposredno pošiljanje vprašalnikov na Klinični inštitut za medicino dela, prometa in športa (KIMDPŠ), obdelava podatkov ni nikoli omejena na posamezni razred ali šolo).

Ne glede na navedeno pa so nekateri šolski svetovalni delavci od staršev pred anketo pridobili pristanek za sodelovanje njihovih otrok. V ta namen smo na KIMDPŠ pripravili kratko predstavitev raziskave, namena in njenih ciljev ter obrazec, na katerem so s podpisom dovolili sodelovanje otrok v raziskavi.

Č) Okvir vzorčenja – populacija dijakov, na podlagi katere je bil izbran vzorec

Raziskava je potekala na področju Republike Slovenije (vsedržavni vzorec) in v treh zdravstvenih regijah. V tem poročilu predstavljamo ugotovitve vsedržavne raziskave.

V ESPAD 2011 naj bi sodelovali dijaki, ki so bili rojeni leta 1995. Spomladi leta 2011 je bila večina generacije 1995 vpisana v prvi letnik srednjih šol.

Po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije je bilo leta 1995 v Sloveniji živorojenih 18.980 otrok (9.741 dečkov in 9.239 deklic). Večina je začela obiskovati osnovno šolo po novi zakonodaji, ki so jo uvajali postopoma in je stopila v veljavo v šolskem letu 2003/2004. Po tej traja obvezno šolanje devet let; v prvi razred se vpišejo otroci, ki v letu začetka obiskovanja osnovne šole dopolnijo šest let; če otrok ni dovolj zrel za začetek obiskovanja osnovne šole, se vpis lahko odloži.

Tabela 1: Vpis generacije 1995[2] na začetku šolskega leta 2010/2011

Vrsta šole in razred	Vsi	%	Moški	%
OŠ – 4. razred	1	0,0	1	0,0
OŠ – 5. razred	2	0,0	0	0,0
OŠ – 6. razred	7	0,0	4	0,0
OŠ – 7. razred	19	0,1	13	0,1
OŠ – 8. razred	52	0,3	33	0,3
OŠ – 9. razred	725	3,9	427	4,4
SŠ – 1. letnik	16.969	90,1	8.698	90,2
SŠ – 2. letnik	1.029	5,5	444	4,6
SŠ – 3. letnik	24	0,1	20	0,2
SŠ – 4. letnik	0	0,0	0	0,0
SŠ – 5. letnik	0	0,0	0	0,0
Skupaj	**18.828**	**100,0**	**9.640**	**99,8**

Vir: Statistični urad Republike Slovenije

V tabeli 1 prikazujemo vpis generacije 1995 v osnovne in srednje šole v šolskem letu 2010 /2011. Osnovne šole jih je obiskovalo 806 (4,3 % vseh, ki so bili rojeni leta 1995 in so bili na začetku šolskega leta vpisani v osnovne ali srednje šole v Sloveniji), od tega jih je bilo 0,04 % vpisanih v sedmi razred, 0,3 % v osmi razred in 3,9 % v deveti razred.

[2] Generacijo 1995 sestavljajo vsi mladostniki, rojeni leta 1995, ki so na začetku šolskega leta 2010/2011 obiskovali osnovne ali srednje šole v Sloveniji.

Na začetku šolskega leta 2010/2011 je bilo 18.022 (95,7 %) pripadnikov generacije 1995 vpisanih na srednje šole v Sloveniji, od tega večina v prvi letnik – 16.969 ali 90,1 % celotne generacije 1995, v drugem letniku jih je bilo 1.029 (5,5 %) in v tretjem 24 (0,1 %).

Tabela 2. Velikost kohorte, velikost dijaške populacije in okvir vzorčenja

	Rojeni leta 1995	**Prebivalci Slovenije, rojeni leta 1995**	**Vpisani v šole, rojeni leta 1995[3]**	**Vpisani v šole, rojeni leta 1995[4]**	**Rojeni leta 1995, ki jih pokriva okvir vzorčenja**
Absolutne številke	18.980	19.471	18.948	18.828	16.969
Velja za leto	1995	1. januar 2011	september 2010	september 2010	september 2010

Okvir vzorčenja je reprezentativen za približno 90 % rojstnega letnika 1995 in za vse dijake, vpisane v prvi letnik srednjih šol v Sloveniji, za oba spola in vse vrste srednješolskih programov.

Srednješolsko izobraževanje obsega štiri vrste programov:
- splošno srednje izobraževanje – gimnazijski program, ki traja štiri leta, se deli na splošno (splošna gimnazija, klasična gimnazija, gimnazija s športnim oddelkom, gimnazija z evropskim oddelkom, gimnazijski izobraževalni programi zasebnih katoliških šol ter program mednarodne mature) in strokovno gimnazijo (tehniška, ekonomska in umetniška);
- srednje tehniško in strokovno izobraževanje (tehniško, medicinsko …);
- srednje poklicno izobraževanje in
- nižje poklicno izobraževanje.

Na začetku šolskega leta 2010/2011 je bilo po podatkih Ministrstva za šolstvo in šport v Sloveniji 164 srednjih šol – 158 javnih in 6 zasebnih. Po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije je bilo v šolskem letu 2010/2011 v prvi letnik srednjih šol vpisanih 21.266 dijakov (11.218 dijakov in 10.048 dijakinj) (17).

Nekatere srednje šole so izvajale samo eno vrsto programa (npr. gimnazija), druge pa več vrst (npr. nižji in srednji poklicni program ter štiriletni tehniški).

[3] Tudi izobraževanje otrok s posebnimi potrebami.
[4] Brez šol za otroke s posebnimi potrebami.

Tabela 3. Vrsta programa, število šol in število oddelkov prvega letnika, vključenih v okvir vzorčenja

Izobraževalni program	Število šol	Število oddelkov prvega letnika
Gimnazija	ni relevantno	286
Srednja tehniška in strokovna šola	ni relevantno	312
Srednja poklicna šola	ni relevantno	190
Nižja poklicna šola	ni relevantno	40
Skupaj		**828**

Statistične podatke o vpisu v posamezne oddelke prvega letnika srednjih šol za mladino v šolskem letu 2010/2011 (stanje januarja 2011) je izdelal KIMDPŠ.

Na začetku novembra 2010 smo pisali ravnateljem vseh srednjih šol v Sloveniji. V pismu smo predstavili raziskavo ESPAD (poslali smo jim tudi knjigo z rezultati za leto 2007) in namen zbiranja podatkov o oddelkih (oznaka oddelka, vrsta programa, število dijakov/dijakinj, število fantov). Poleg frankirane ovojnice z naslovom KIMDPŠ smo priložili obrazec za vsak program, ki ga ponuja srednja šola, v katerega je šola zapisala podatke o oddelkih prvega letnika.

Večina šol je odgovorila do konca novembra, druge smo poklicali oziroma jih skušali doseči po elektronski pošti. Na začetku decembra 2010 smo imeli podatke o vpisu v vse oddelke prvega letnika srednjih šol v Sloveniji.

Tabela 4: Vpis v prvi letnik srednjih šol po vrsti programa, šolsko leto 2010/2011, mladina

Vrsta programa	Število oddelkov	Število dijakov	% vpisanih v programu	Fantje	% fantov v programu	Povpr. število dijakov/ oddelek
Gimnazijski	286	8.148	38,7	3.337	30,7	28,5
Tehniški	312	8.217	39,0	4.312	39,7	26,3
Poklicni (3-letni)	190	4.312	20,5	2.936	27,0	22,7
Poklicni (2-letni)	40	395	1,9	275	2,5	9,9
Σ	**828**	**21.072**	**100,1**	**10.860**	**99,9**	**25,4**

Vir: Klinični inštitut za medicino dela, prometa in športa, december 2010.

D) Vzorčenje

Stratificirani naključni vzorec smo izdelali tako, da smo pripravili štiri sezname oddelkov prvega letnika za štiri vrste srednješolskih programov (gimnazijski, srednji tehniški in strokovni, srednji poklicni in nižji poklicni). Za vsak oddelek so bili navedeni ti podatki:

- zaporedna številka oddelka,
- oznaka razreda,
- ime šole,
- vrsta programa,
- število vpisanih,
- število fantov.

Razrede, ki naj bi sodelovali v raziskavi, smo izbrali po naključju. Potem ko sta bila določena velikost vzorca in število oddelkov v vzorcu, smo z vsakega od štirih seznamov izbrali določeno število oddelkov. Za vsak seznam smo določili korak izbire. V skupini štirih oseb je nato vsaka oseba izbrala število med 1 in 10, vsota pa je dala zaporedno številko prvega povzorčenega razreda na seznamu. Nato je bil izdelan seznam v vzorec izbranih oddelkov, sestavljen iz štirih seznamov za štiri vrste srednješolskih programov.

Tabela 5: Število dijakov, ki so bili izbrani v vzorec po vrsti srednješolskega izobraževalnega programa za mladino

Vrsta srednješolskega programa	Število oddelkov	Število dijakov	%	Število fantov	% fantov v programu
Gimnazijski	62	1.755	38,8	719	31,0
Srednjetehniški in strokovni	66	1.719	38,0	870	37,5
Srednji poklicni	41	929	20,5	648	28,0
Nižji poklicni	11	125	2,8	81	3,5
Σ	**180**	**4.528**	**100,1**	**2.318**	**100,0**

Vir: Klinični inštitut za medicino dela, prometa in športa, januar 2007

V vzorec smo izbrali 180 oddelkov prvega letnika iz 127 srednjih šol, kar pomeni 4.528 v prvi letnik vpisanih dijakov (21,5 % vpisanih).

Vzorec bi moral biti reprezentativen za vse dijake prvega letnika, ki so bili rojeni leta 1995, za vse vrste srednješolskih programov za mladino in za oba spola.

E) Izvedba raziskave

Prvi stiki s šolami

Prvi stik z vsemi srednjimi šolami smo navezali na začetku novembra 2010, ko smo zbirali podatke o številu oddelkov prvega letnika na šoli in vpisu vanje.

Naslednji stik je bil februarja 2011, in sicer s šolami, katerih oddelke smo izbrali v naključni vzorec. Njihovim ravnateljem smo pisali pismo, v katerem smo predstavili raziskavo ESPAD, potek zbiranja podatkov, datum anketiranja in vlogo šolskih svetovalnih delavcev. Zapisali smo oddelke, ki so bili izbrani v vzorec. Pismu smo priložili pismo EMCDDA – Evropskega centra za spremljanje drog in zasvojenosti z drogami. Ministrstvo za šolstvo in šport je v svojo mesečno okrožnico uvrstilo informacijo o raziskavi ESPAD in ravnateljem priporočilo, da v vzorec izbrane šole sodelujejo.

V nadaljevanju smo telefonirali šolskim svetovalnim delavcem s šol, katerih oddelki so bili izbrani v vzorec. Z vsakim smo se pogovorili zato, da bi izvedeli, ali želijo sodelovati v raziskavi. V pogovoru smo tistim, s katerimi v vseh teh letih še nismo sodelovali, predstavili raziskavo, z vsemi pa smo se pogovorili o izbranem oddelku (oznaka oddelka, program, število vpisanih)/izbranih oddelkih, načinu plačila in datumu izvedbe anketiranja v razredih.

Šolskim svetovalnim delavcem smo pripravili pisna navodila za dijake, natančna navodila o poteku anketiranja in vedenju anketarjev med anketiranjem.

Izdelali smo obrazec za poročanje o dogajanju v razredu med anketiranjem (»Razredno poročilo«).

Distribucija vprašalnikov

Za vsak v vzorec izbrani oddelek prvega letnika smo pripravili posebno škatlo, ki jo je podjetje za dostavo pošiljk (TNT) dostavilo na šolo na ime šolskega svetovalnega delavca, ki je prevzel delo. Vsebina škatle:

- vprašalniki in ovojnice za vse dijake v oddelku (en komplet več),
- razredno poročilo,
- natisnjena navodila o vedenju anketarja med izpolnjevanjem vprašalnikov in o zbiranju podatkov,
- dokument za vračilo škatle na KIMDPŠ.

Dostava škatel je potekala sredi marca. Vsaka škatla je bila opremljena s tremi nalepkami:

- nalepka z naslovom šolskega svetovalnega delavca,
- nalepka z naslovom KIMDPŠ za vračanje zbranega materiala na KIMDPŠ,

– nalepka z napisom: NE ODPIRAJ! RAZISKAVA!

Zbiranje podatkov v razredu

To pomembno opravilo smo zaupali šolskim svetovalnim delavcem, saj ima vsaka srednja šola šolsko svetovalno službo, v kateri so zaposleni psihologi, socialni delavci ali pedagogi. Število svetovalnih delavcev je odvisno od števila oddelkov na srednji šoli.

Šolskim svetovalnim delavcem smo pripravili natančna navodila za zbiranje podatkov in lastno vedenje v tem času. Ker smo želeli, da vsi sodelujoči dijaki prejmejo podobne informacije o raziskavi, smo pripravili in natisnili informacije za dijake, ki so jim jih šolski svetovalni delavci podali pred začetkom izpolnjevanja vprašalnika.

Vračanje izpolnjenih vprašalnikov na KIMDPŠ

Vsak dijak je vprašalnik po izpolnjevanju vstavil v ovojnico in jo zalepil ter oddal šolskemu svetovalnemu delavcu. Šolski svetovalni delavec je vse vprašalnike v ovojnicah skupaj z izpolnjenim razrednim poročilom zapakiral v škatlo posameznega oddelka in jo odposlal na KIMDPŠ z dostavno službo takoj po anketiranju.

Pregledovanje škatel z vprašalniki in vprašalnikov ter šifriranje

Za vsako vrnjeno škatlo smo primerjali število vprašalnikov s podatki, podanimi v razrednem poročilu. Vsak vprašalnik je dobil svojo šifro (šifra šole, šifra razreda in šifra osebe). Vsak vprašalnik smo pregledali, kako kakovostno je izpolnjen. Po novem so se v bazo vnašali prav vsi vprašalniki, tudi tisti, za katere je bilo popolnoma jasno, da se je anketiranec npr. norčeval oziroma da je odgovoril na manj kot polovico vprašanj. Očitno neveljavne vprašalnike (npr. vprašalnike z nesramnimi opazkami, žaljivkami, bizarnim vzorcem odgovarjanja ipd.) je zelo lahko opaziti, kadar jih držimo v rokah, precej težje pa, ko so vneseni v bazo podatkov in ko jih upravljavec datoteke čisti. Zato jih je bilo treba pred vnosom označiti s kodo 1 pri spremenljivki VALID1, v tekstovno spremenljivko VALID2 pa se je na kratko vpisalo razlago težave z vprašalnikom. V podatkih se ni smelo delati nikakršnih popravkov v zvezi z nekonsistentnostjo odgovarjanja. Vnos podatkov je moral kar se le da natančno odražati dejanske odgovore, ki so jih izbrali dijaki. Napake pri vnosu podatkov je bilo treba popraviti na podlagi logične kontrole podatkov še v fazi vnosa, in sicer tako, da se je primerjal vnos z izvirnikom.

Čas zbiranja podatkov

Zbiranje podatkov je potekalo v tednu od 11. do 15. aprila 2011. Ena šola je izvedla anketiranje 28. in 31. marca (vsakič po en razred), dve šoli pa 18. aprila. Razlog za spremembo termina je bila odsotnost dijakov, ki so v predvidenem terminu že imeli načrtovano drugo dejavnost – npr. delo na terenu.

Komentarji zbiralcev podatkov o postopku zbiranja podatkov v oddelkih

Skoraj 70 % šolskih svetovalnih delavcev ni komentiralo dogajanja v razredu med izpolnjevanjem vprašalnikov; 56 komentarjev lahko razdelimo v te kategorije:

a) Zanimiva raziskava, dijake zanimajo rezultati in se jih že veselijo, zaupajo raziskavi ESPAD in njenim rezultatom (7 oziroma 3,8 % razredov).
b) Vprašalnik je pretežak oziroma predolg, dijakom je postalo dolgčas/niso bili več zainteresirani za odgovarjanje: 18 (10,0 %).
c) Dijaki so se smejali: 3 (1,7 %).
d) Šolski svetovalni delavci so opisali dogajanje v razredu ali pa napisali, zakaj so nekateri dijaki manjkali.

F) Vprašalnik

Uporabljena jedrna vprašanja in vprašanja modulov

V vprašalnik smo uvrstili 233 vprašanj, in sicer vsa jedrna vprašanja (173 postavk), 8 izbirnih vprašanj, vsa vprašanja modulov A (zaznana mnenja staršev o uporabi različnih drog – 12 postavk) in B (psihosocialne spremenljivke – 36 postavk) ter 4 lastna vprašanja.

Prevajanje in prilagoditev vprašalnika

Vodja raziskave je prevedla vprašalnik iz angleščine v slovenščino na začetku decembra 2010. Neodvisna prevajalka je nato prevedla slovensko različico vprašalnika v angleščino. Nato smo primerjali angleški izvirnik z neodvisnim prevodom in presodili nekaj podrobnosti ter na predlog prevajalke naredili nekaj sprememb v slovenskem vprašalniku. Potrudili smo se, da bi bil jezik čim preprostejši. Za droge smo dodali tudi ulična poimenovanja.

Ker so bili v vzorec izbrani tudi pripadniki italijanske manjšine, je vodja raziskave prevedla vprašalnik v italijanski jezik, pri tem ji je bil v pomoč vprašalnik italijanske raziskovalne skupine.

Preizkus vprašalnika

Vprašalnik smo 2. februarja 2011 preizkusili v enem oddelku srednjega tehniškega izobraževanja. Med preizkusom smo bili predvsem pozorni na razumevanje vprašanj, odgovore na posamezna vprašanja, čas, ki so ga dijaki porabili za izpolnjevanje vprašalnika (najhitrejši 20 minut, zadnji 32 minut), itd. Po izpolnjevanju smo se z dijaki pogovorili. Dijakom se vprašalnik ni zdel niti lahek niti težek. Med izpolnjevanjem je bilo nekaj smeha in opazk.

G) Obdelava podatkov

Vnos podatkov

Vnos podatkov je potekal s programom SPSS. Shemo za vnos so izdelali v Mednarodnem centru za obdelavo podatkov. Podatke so vnašali štirje študenti, ki jih je nadzirala raziskovalka. V bazo so se vnašali vsi vprašalniki, ne glede na kakovost odgovarjanja.

Čiščenje baze

Ko so bili vneseni podatki iz vseh vprašalnikov, smo bazo poslali v mednarodni center, kjer je potekalo čiščenje podatkov v dveh fazah. V prvi fazi so izločili neuporabne primere (npr. brez letnice rojstva), v drugi pa opravili logično substitucijo manjkajočih vrednosti. Nato so nacionalne podatke poslali raziskovalnemu timu v nadaljnjo obdelavo.

Obdelava

Obdelavo podatkov je opravila vodja raziskave s programom SPSS 11.0 za PC.

II. del: Metodološki rezultati

A) Sodelovanje šol

Vse v vzorec izbrane šole in vsi oddelki prvega letnika so bili pripravljeni sodelovati v raziskavi in tudi so sodelovali. Nekaj manjših težav, ki smo jih uspešno odpravili, je bilo na nekaj šolah, kjer so bili mnenja, da so dijaki preobremenjeni s sodelovanjem v različnih raziskavah. Istočasno kot ESPAD je namreč v Sloveniji potekala tudi raziskava PISA (OECD Programme for International Student Assessment).

B) Sodelovanje dijakov

Tabela 6: Odziv (% sodelujočih dijakov od vseh dijakov v izbranih oddelkih) po spolu

	Vsi	**Prisotni**	**% prisotnih**
Fantje	2.225	1.971	88,6
Dekleta	2.160	1.912	88,5
Vsi	**4.385**	**3.883**	**88,6**

V raziskavi je sodelovalo 88,6 % vseh, ki so bili izbrani v vzorec, in sicer 88,6 % fantov in 88,5 % deklet.

Ocena sodelovanja dijakov

Na splošno lahko ocenimo, da so dijaki sodelovali korektno.

Na dan anketiranja je bilo prisotnih 3.883 dijakov – 1.971 fantov in 1.912 deklet. Odsotna sta bila 502 dijaka, in sicer 254 fantov in 248 deklet. 58 % odsotnih fantov je bilo opravičeno odsotnih, 6 % je bilo neopravičeno odsotnih, za tretjino šolski svetovalni delavec ni vedel vzroka odsotnosti. 75 % odsotnih deklet je bilo opravičeno odsotnih, 4 % neopravičeno in za 20 % razlog odsotnosti ni bil znan.

Sodelovanje v raziskavi je odklonilo 18 dijakov (manj kot odstotek), 15 (manj kot odstotek; iz petih različnih razredov) sodelovanja niso dovolili starši. Kot že rečeno, so nekateri šolski svetovalni delavci zbrali dovoljenja staršev za sodelovanje otrok v raziskavi ESPAD. To se je zgodilo v 45 razredih, za 3 razrede ne vemo, ali je šolski svetovalni delavec zbral dovoljenja ali ne.

V fazi čiščenja podatkov je bilo izločenih 0,8 % vprašalnikov – predvsem zaradi slabe kakovosti odgovarjanja.

C) Razumevanje vprašanj iz vprašalnika

V povprečju so dijaki potrebovali 33 minut za odgovarjanje na vprašanja. Povprečni čas odgovarjanja je bil povezan z vrsto srednje šole – zahtevnejši kot je program, krajši je bil povprečni čas odgovarjanja.

Kot kaže, je bil vprašalnik zelo zahteven za dijake nižjih poklicnih šol, pa vendar so se odgovarjanja lotili resno in odgovorno.

Večina (80 %) šolskih svetovalnih delavcev je bila mnenja, da so vsi oziroma skoraj vsi dijaki odgovarjali resno. 19,7 % jih je menilo, da je resno odgovarjala večina dijakov. Zgolj 0,6 % jih je menilo, da je resno odgovarjalo manj kot pol dijakov.

Več kot polovica (52 %) šolskih svetovalnih delavcev je menila, da anketa za dijake ni bila niti lahka niti težka, 28 % jih je menilo, da je bila precej lahka, 8 % pa, da je bila zelo lahka; 10 % šolskih svetovalnih delavcev je menilo, da je bila anketa za dijake precej težka, 3 % pa so dejali, je bila zelo težka.

Č) Ocena zanesljivosti odgovarjanja

Oceno zanesljivosti smo pridobili tako, da smo parno primerjali rezultate na vprašanja o pogostosti uporabe neke psihoaktivne snovi v vsem življenju na eni strani z odgovori na vprašanja o starosti pri prvi uporabi te iste psihoaktivne snovi na drugi strani za osem psihoaktivnih snovi. Preverili smo tako odstotek dijakov, ki so odgovorili inkonsistentno (npr. odgovorili na eno vprašanje, da so neko snov že uporabili/je nikoli uporabili, na drugo vprašanje pa, da je niso/so jo uporabili), kot tudi razmerje dijakov, ki so na obeh vprašanjih poročali o vseživljenjski uporabi. Ocena nekonsistentnosti med dvema vprašanjema pri enem anketiranju je bila največja pri opitosti v vsem življenju (11 %) in pri vdihavanju hlapov (7 %). Vse mere zanesljivosti se gibljejo okrog povprečja ESPAD, razen za vdihavanje hlapov, pri čemer slovenski rezultat odstopa za 3 %.

D) Ocena veljavnosti

Odkritosrčnost anketirancev (tj. pripravljenost odgovoriti po resnici na vprašanja o uporabi drog) smo ugotavljali neposredno in posredno. Anketirance smo povprašali, ali bi – če bi kdaj poskusili marihuano – v tej anketi to tudi povedali; 21 % anketiranih je odgovorilo, da so v anketi že povedali, da so uporabili marihuano; nekaj manj kot polovica jih je odgovorila, da bi prav gotovo povedali, dobra četrtina pa, da bi povedali;

5 % anketiranih je odgovorilo, da verjetno ne bi povedali, 4 % pa so odgovorili, da prav gotovo ne bi povedali. Razlike med spoloma so bile statistično značilne (χ^2 = 62,493, df = 4, p < 0,0001, C = 0,14), in sicer so fantje pogosteje označili odgovor, da so že povedali oziroma da verjetno ali prav gotovo ne bi povedali.

Uporaba izmišljene – neobstoječe droge

Uporaba izmišljene droge je posredna mera odkritosrčnosti anketiranih. Da so v življenju že uporabili izmišljeno drogo, je odgovorilo 22 (0,7 %) anketiranih.

Mnenja vodij anketiranja o veljavnosti odgovorov

Analiza razrednih poročil je pokazala, da 62 % vodij anketiranja ni zaznalo nobenih motenj v razredih med izpolnjevanjem vprašalnikov; 34 % jih je zaznalo motnje le pri nekaj dijakih. Po 3 šolski svetovalni delavci so zaznali motnje pri manj kot polovici oziroma približno polovici dijakov. Samo en anketar je poročal o motnjah pri več kot polovici anketiranih dijakov.

E) Povzetek

Spomladi leta 2011 je bilo približno 97 % rojstnega letnika 1995 v šolskem sistemu. Okvir vzorčenja je zajel 90 % generacije 1995, preostalih 10 % je bilo v nižjih (osnovna šola) oziroma višjih razredih (srednja šola) ali pa zunaj šolskega sistema. Raziskava je namreč iz finančnih razlogov potekala samo v prvih letnikih srednjih šol. Postopek vzorčenja je bil zelo kakovostno zastavljen, saj je bila osnova za stratificirano naključno vzorčenje pridobljena na podlagi stikov z vsemi šolami zato, da bi pridobili podatke o vseh oddelkih prvega letnika srednjih šol, kar je predstavljalo okvir vzorčenja.

Vsi dostopni podatki o izvedbi, poteku zbiranja podatkov in obdelavi kažejo na to, da je raziskava potekala zadovoljivo. Sodelovanje šol (100 %) oziroma razredov (100 %) je bilo nad povprečjem držav ESPAD, prav tako tudi odziv dijakov (89 %).

Tudi metodološke informacije glede zanesljivosti in veljavnosti kažejo na kakovost podatkov. Število izločenih vprašalnikov je bilo podobno kot povprečje držav ESPAD, medtem ko je bilo neodzivnosti manj kot v povprečju ESPAD.

III. del: Izsledki

A) Osnovne spremenljivke

V tem poročilu predstavljamo odgovore 3.186 oseb, in sicer 1.561 (49 %) fantov in 1.625 (51 %) deklet. Vsi so bili rojeni leta 1995, v povprečju so bili stari 15,8 leta.

A1) Družina

Anketiranci so odgovarjali na vprašanje, s kom živijo, in sicer so označili vse osebe, s katerimi živijo v skupnem gospodinjstvu. Njihovi odgovori so pokazali, da je živelo v tradicionalni družini z mamo in očetom 82,3 % anketiranih, v rekonstruirani družini bodisi z očetom in mačeho bodisi z materjo in očimom 6,3 %, v enostarševski družini pa 10,2 %; 0,7 % jih je odgovorilo, da živijo sami.

V času ankete je imelo 45 % očetov in 41 % mater srednješolsko izobrazbo, 20 % očetov in 26 % mater je imelo višje- ali visokošolsko izobrazbo, nekaj letnikov višje šole ali univerze je opravilo 13 % očetov in 15 % mater. Po 4 % očetov in mater so opravili nekaj letnikov srednje šole, 6 % očetov in 6 % mater je imelo osnovnošolsko izobrazbo ali manj.

Primerjava premožnosti lastne družine s premožnostjo drugih slovenskih družin kaže, da 58 % anketiranih ocenjuje premožnost lastne družine približno enako kot premožnost drugih; 22,9 % zaznava lastno družino kot bolj premožno, 19 % pa kot manj premožno. Razlike med odgovori fantov in deklet so bile sicer statistično značilne ($\chi^2 = 17{,}621$, $df = 6$, $p < 0{,}007$, $C = 0{,}08$), vendar zveza ni bila močna. Fantje so pogosteje odgovorili, da so njihove družine mnogo bolj ali bolj premožne od drugih.

A2) Odnosi v družini, s prijatelji … vzgoja

Z odnosom z mamo je (zelo) zadovoljnih 86 % anketiranih, fantje statistično značilno pogosteje kot dekleta ($\chi^2 = 42{,}498$, $df = 5$, $p < 0{,}0001$, $C = 0{,}12$); nezadovoljstvo z odnosi z mamo je izrazilo 6 % vprašanih – dekleta pogosteje.

Z odnosom z očetom je bilo (zelo) zadovoljnih 78 % anketiranih, fantje statistično značilno pogosteje kot dekleta ($\chi^2 = 82{,}58$, $df = 5$, $p < 0{,}0001$, $C = 0{,}16$); nezadovoljstvo je izrazilo 9 % – značilno pogosteje dekleta.

Odgovori na vprašanje, kako pogosto starši določijo natančna pravila o tem, kaj smejo početi doma, se razvrščajo v tri približno enako velike skupine: starši eni tretjini vedno ali pogosto določijo natančna pravila o tem, kaj smejo početi doma, drugi – šibki – tretjini (31 %) postavijo takšna pravila včasih, dobri tretjini (36 %) pa redko ali skoraj nikoli. Povezava med spolom in pogostostjo določanja pravil o tem, kaj lahko počnejo doma, je bila statistično značilna ($\chi^2 = 44{,}986$, df = 4, $p < 0{,}0001$, C = 0,12). Starši fantom pogosteje postavljajo pravila o obnašanju doma kot dekletom.

Pri pravilih o obnašanju zunaj doma pa je kar 40 % anketiranih odgovorilo, da jim starši le redko ali skoraj nikoli ne določijo natančnih pravil o obnašanju; starši pravila določijo včasih dobri četrtini, tretjini pa pogosto ali skoraj vedno. Starši, ki pogosto natančno določijo pravila obnašanja doma, tako ravnajo tudi, ko gre za obnašanje zunaj njega.

Skoraj tri četrtine (73 %) anketiranih – dekleta statistično značilno pogosteje ($\chi^2 = 170{,}431$, df = 4, $p < 0{,}0001$, C = 0,23) – je odgovorilo, da njihovi starši skoraj vedno oziroma pogosto vedo, s kom preživljajo večere. Več kot tri četrtine (78 %) anketiranih – dekleta pogosteje ($\chi^2 = 155{,}723$, df = 4, $p < 0{,}0001$, C = 0,22) – pa jih je odgovorilo, da njihovi starši skoraj vedno ali pogosto vedo, kje so zvečer, kar velja tudi za sobotne večere. Kar 85 % anketiranih je odgovorilo, da njihovi starši vedno ali precej pogosto vedo, kje preživljajo sobotne večere.

78 % anketiranih – dekleta statistično značilno pogosteje ($\chi^2 = 111{,}048$, df = 4, $p < 0{,}0001$, C = 0,18) – je zlahka deležnih topline in skrbi staršev, 14 % včasih, redko ali skoraj nikoli pa 8 %. Tri četrtine anketiranih – dekleta statistično značilno pogosteje ($\chi^2 = 105{,}659$, df = 4, $p < 0{,}0001$, C = 0,18) – je zlahka deležnih čustvene opore staršev, 14 % včasih, desetina pa le redko ali nikoli.

61 % anketiranih – dekletom značilno pogosteje kot fantom ($\chi^2 = 89{,}948$, df = 4, $p < 0{,}0001$, C = 0,17) – starši skoraj vedno oziroma pogosto zlahka posodijo denar; 16 % redko ali nikoli. Polovica anketiranih je odgovorila, da jim starši skoraj vedno oziroma pogosto zlahka podarijo denar – dekletom značilno pogosteje kot fantom ($\chi^2 = 35{,}259$, df = 4, $p < 0{,}0001$, C = 0,11). 29 % jih je odgovorilo, da dobijo denar od staršev včasih, medtem ko petina redko ali skoraj nikoli – fantje pogosteje.

Z odnosom s prijatelji so bili (zelo) zadovoljni skoraj vsi anketirani – 95 %; 3 % jih s tem odnosom ni bilo niti zadovoljnih niti nezadovoljnih; 1,5 % je bilo z odnosom s prijatelji nezadovoljnih.

Skrbi in podpore prijateljev je skoraj vedno ali pogosto deležnih tri četrtine anketiranih, včasih 16 %, preostala desetina redko ali nikoli. Povezava s spolom je bila statistično

značilna, in sicer so dekleta pogosteje odgovorila, da so pozornosti prijateljev deležna skoraj vedno (χ^2 = 503,804, df = 4, p < 0,0001, C = 0,37).

A3) Šola in prosti čas

Na vprašanje o šolskem uspehu v prvem ocenjevalnem obdobju je 8 % vprašanih odgovorilo, da je bil odličen, 39 % prav dober, 40 % dober, 11 % zadosten in 2 % nezadosten. Razlike med fanti in dekleti so bile statistično značilne (χ^2 = 64,664, df = 4, p < 0,0001, C = 0,14), in sicer so dekleta pogosteje odgovorila, da so bila prav dobra ali odlična.

V zadnjem mesecu pred anketo je polovica anketiranih manjkala pri pouku zaradi bolezni, in sicer najpogosteje štiri dni ali manj. Skoraj ena tretjina (32 %) anketiranih je bila v zadnjem mesecu pouka neupravičeno odsotna (»špricanje«), največ jih je bilo neupravičeno odsotnih en dan. Zaradi drugih vzrokov je bilo v zadnjem mesecu od pouka odsotnih 45 % vprašanih – tudi v tem primeru odsotnosti je šlo najpogosteje za izostanek, ki je trajal en dan do dva dneva.

Med prostočasnimi dejavnostmi je daleč najpogostejša uporaba interneta za klepet, iskanje in poslušanje glasbe, igranje igric, Facebook itd., saj se z njim ukvarja skoraj vsak dan kar 82 % anketiranih. Zveza s spolom je sicer statistično značilna, a šibka (χ^2 = 18,929, df = 4, p < 0,001, C = 0,08) – dekleta so pogosteje odgovorila, da v prostem času uporabljajo internet skoraj vsak dan. S športom se skoraj vsak dan dejavno ukvarja 47 % anketiranih – fantje so pogosteje odgovorili, da se s športom ukvarjajo skoraj vsak dan (χ^2 = 152,651, df = 4, p < 0,0001, C = 0,21). Športu po pogostosti ukvarjanja v prostem času sledijo računalniške igrice, ki jih skoraj vsak dan igra 26 % vprašanih – fantje pogosteje (χ^2 = 1029,664, df = 4, p < 0,0001, C = 0,50). Najredkeje so se ukvarjali z igranjem na igralne avtomate (79 % anketiranih je odgovorilo, da nikoli) in prebiranjem knjig (29 % anketiranih je odgovorilo, da nikoli ne berejo knjig).

B) Tobak

Uporaba tobaka je še vedno ena največjih javnozdravstvenih težav – tako v svetu kot pri nas. V Sloveniji vsako leto zaradi bolezni, ki so povezane s kajenjem tobaka, umre od 3.000 do 3.500 ljudi, na svetu pa 5,4 milijona. Polovica smrti, povezanih s kajenjem tobaka, nastopi v srednjih letih. (18)

Večina smrti, povezanih s kajenjem, nastopi v srednjem in poznem starostnem obdobju, kadilske navade pa se večinoma vzpostavijo v adolescenci. Večina odraslih kadilcev je prvo cigareto prižgala pred 18. letom. (18)

Manj verjetno je, da bo oseba postala zasvojena z nikotinom, če bo začela kaditi pozneje. Ko se zasvojenost že pojavi, jo je izjemno težko odpraviti. (19)

Razširjenost kajenja med polnoletnimi prebivalci Slovenije se je po podatkih Slovenskega javnega mnenja v obdobju od leta 1988 do 2011 zmanjšala – s 34,1 % na 22,3 %. Po zadnjih dostopnih podatkih v Sloveniji kadi 22,3 % prebivalcev, starih 18 let ali več (20).

Po podatkih raziskave HBSC 2010 je v življenju že poskusilo kaditi 29,2 % vprašanih 11-, 13- in 15-letnikov, tedensko pa je kadilo 7,6 %. (21)

B1) Zaznana dostopnost cigaret

Spremembe Zakona o omejevanju uporabe tobačnih izdelkov, sprejete poleti leta 2007, določajo starostno mejo za nakup cigaret 18 let. Prodajalci v trgovinah, kjer prodajajo tudi tobačne izdelke, bi morali preveriti starost mladostnika, ki kupuje cigarete. Pričakovati bi bilo, da to dejstvo poleg cene, mreže prodajaln in zdravstvenovzgojnih prizadevanj staršev in šole vpliva na zaznano dostopnost cigaret. Pričakovati je bilo, da se bo zaznana dostopnost tobačnih izdelkov v obdobju med letoma 2007 in 2011 značilno zmanjšala.

Pričakovanja so se potrdila – v obdobju med letoma 2007 in 2011 je prišlo do statistično značilne spremembe v zaznavah dostopnosti cigaret ($\chi^2 = 35{,}310$, $df = 2$, $p < 0{,}001$, $C = 0{,}08$) – več anketiranih kot leta 2007 je odgovorilo, da bi si cigarete – če bi seveda tako želeli – s težavo nabavili oziroma zmanjšal se je delež tistih, ki pri nakupu cigaret ne pričakujejo težav s 77 % leta 2007 na 69 % leta 2011.

Leta 2011 so skoraj tri četrtine (71 %) anketiranih menile, da so jim cigarete dostopne; razlike med spoloma so bile statistično značilne ($\chi^2 = 39{,}766$, $df = 5$, $p < 0{,}0001$, $C = 0{,}11$), in sicer so dekleta pogosteje menila, da bi si precej oziroma zelo lahko priskrbela cigarete, če bi to želele.

B2) Pogostost kajenja cigaret v vsem življenju in v 30 dneh pred anketo

Da so vsaj enkrat v življenju kadili cigarete, je navedlo 60 % anketiranih dijakov, 32 % jih je kadilo cigarete v zadnjih 30 dneh. Odstotek vseh dijakov je v zadnjih 30 dneh pokadil najmanj eno škatlico ali več cigaret na dan.

Slika 1: Pogostost kajenja cigaret v vsem življenju, prikazana po spolu, ESPAD Slovenija 2011

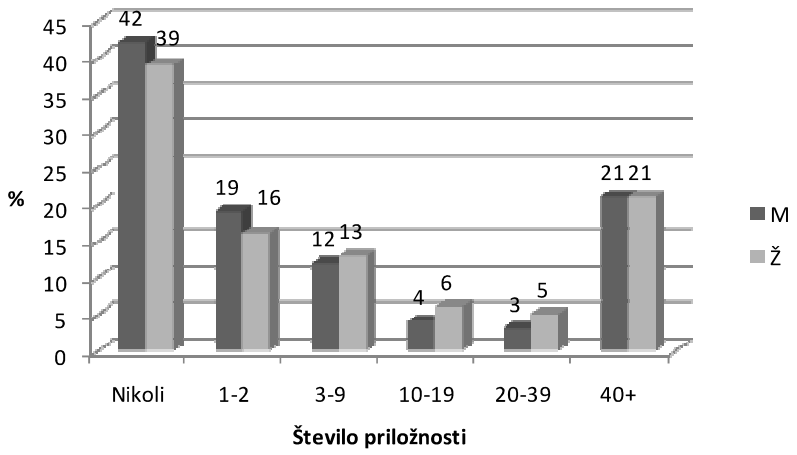

Leta 2011 so bile prvič v vseh letih raziskovanja razlike med spoloma v pogostosti kajenja cigaret v vsem življenju statistično značilne (χ^2 = 26,828, df = 6, p < 0,0001, C = 0,09): dekleta so pogosteje odgovorila, da so v vsem življenju že kadila. Fantje so pogosteje odgovorili, da v življenju niso kadili oziroma da so kadili enkrat do dvakrat.

Razlike po spolu glede kajenja cigaret v zadnjem mesecu so sicer statistično značilne, a zveza ni zelo močna (χ^2 = 17,331, df = 6, p < 0,008, C = 0,07).

Slika 2: Kajenje v zadnjih 30 dneh, prikazano po spolu, ESPAD Slovenija 2011

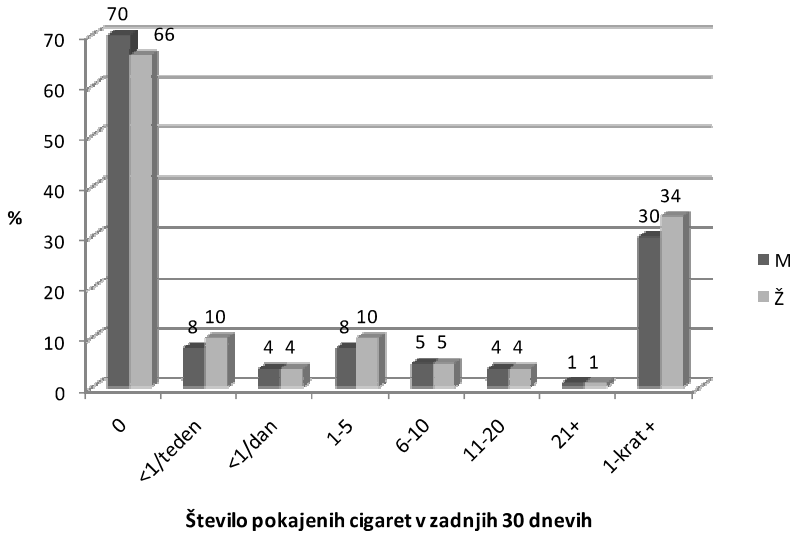

Zveza med mnenjem o dostopnosti cigaret in kajenjem cigaret je statistično značilna (χ^2 = 387,124, df = 12, p < 0,0001, C = 0,33): tisti, ki so menili, da bi si težko priskrbeli cigarete, so pogosteje odgovorili, da v življenju niso kadili; prav tako tudi tisti, ki so odgovorili z »ne vem«. Podobna zveza se je pokazala za kajenje v preteklem mesecu.

Slika 3: Zaznana dostopnost cigaret in kajenje v vsem življenju, ESPAD Slovenija, 2011

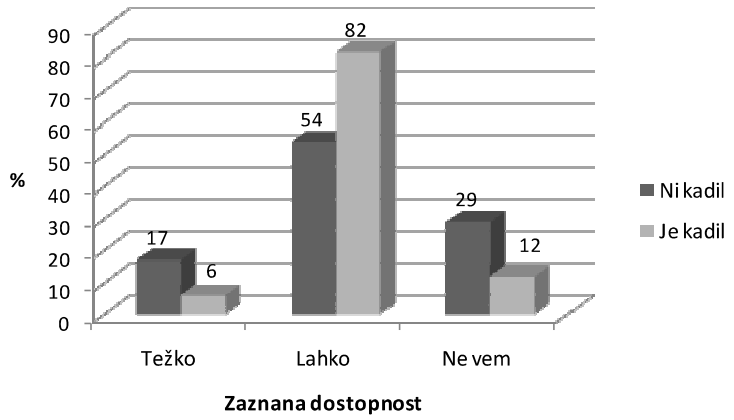

B3) Starost ob prvem kajenju cigaret in ob začetku kajenja vsak dan

V starosti 13 let ali manj je prvo cigareto pokadilo 32 % anketiranih (pogosteje fantje kot dekleta – 35 % oziroma 29 %; (χ^2 = 68,819, df = 8, p < 0,0001, C = 0,15)), kajenje na dnevni osnovi je pri tej starosti začelo 5 %, in sicer 6 % fantov oziroma 4 % deklet (χ^2 = 20,34, df = 8, p < 0,009, C = 0,08).

Slika 4: Odstotek anketiranih, ki so pokadili prvo cigareto oziroma začeli dnevno kaditi pri 13 letih ali manj, ESPAD Slovenija 2011

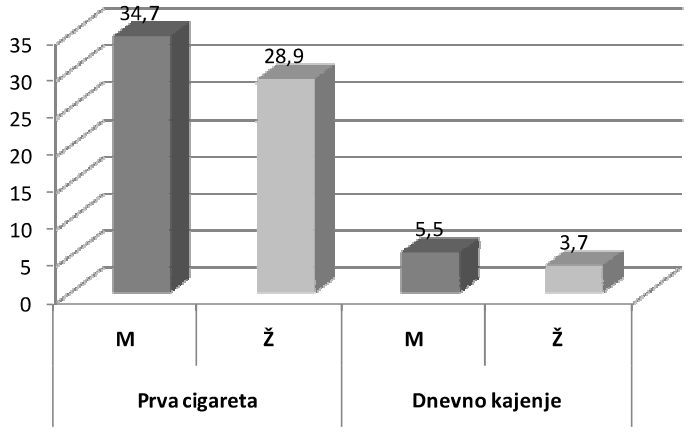

B4) Starejši sorojenci, prijatelji, starši, stališča in kajenje cigaret

V adolescenci se oblikuje z zdravjem povezano vedenje oziroma z zdravjem povezane navade. Na njihovo oblikovanje med drugim vplivajo obnašanje prijateljev in starejših sorojencev, poznavanje različnih tveganj in stališča – tako lastna kot tudi stališča in pričakovanja staršev, kot jih zaznavajo mladostniki.

Da njihovi starejši bratje oziroma sestre kadijo cigarete, je odgovorilo 28,6 % anketiranih, 24,3 % anketiranih ni imelo starejših sorojencev, 1,7 % anketiranih ni vedelo, ali njihovi starejši sorojenci kadijo ali ne. Razlike med spoloma statistično niso bile značilne. Zveza med kajenjem sorojencev in lastnim kajenjem je bila statistično značilna (χ^2 = 205,461, df = 12 pri p < 0,0001, C = 0,25), in sicer so tisti anketiranci, katerih starejši sorojenci ne kadijo, pogosteje odgovorili, da tudi sami ne kadijo.

Da kadi večina ali vsi prijatelji, je odgovorila več kot tretjina (36,6 %) anketiranih. Razlike med spoloma niso bile statistično značilne. Zveza med kajenjem prijateljev in lastnim kajenjem v vsem življenju je statistično značilna ($\chi^2 = 673{,}431$, df = 16, $p < 0{,}0001$, C = 0,42). Tisti anketiranci, ki so odgovorili, da večina ali vsi prijatelji kadijo cigarete, so statistično značilno pogosteje odgovorili, da so redni kadilci (pomeni, da so v vsem življenju kadili 40-krat ali pogosteje). S tobakom so pogosteje eksperimentirali tisti, ki so odgovorili, da kadi malo njihovih prijateljev.

Občasno kajenje cigaret za več kot polovico (57,9 %) anketiranih ne predstavlja tveganja za zdravje oziroma je le rahlo tveganje. Tisti, ki pokadijo škatlico ali več cigaret na dan, veliko tvegajo po mnenju 52,2 % anketiranih. Zveza s spolom je bila statistično značilna pri obeh vprašanjih, in sicer so fantje pogosteje odgovorili, da ne vedo, ali je občasno oziroma redno kajenje tobaka tvegano za zdravje. Fantje so pogosteje menili, da predstavlja občasno kajenje veliko tveganje za zdravje, dekleta pa, da je tveganje zaradi občasnega kajenja rahlo oziroma zmerno ($\chi^2 = 47{,}433$, df = 4, $p < 0{,}0001$, C = 0,12).

Pri odgovorih na vprašanje o kajenju škatlice ali več cigaret na dan, je bila slika obratna: več deklet je menilo, da je tveganje za zdravje veliko, medtem ko so fantje pogosteje menili, da tveganja ni oziroma je rahlo do zmerno ($\chi^2 = 92{,}494$, df = 4, $p < 0{,}0001$, C = 0,17).

Slika 5: Odstotki anketiranih, ki menijo, da je občasno kajenje oziroma kajenje 20 ali več cigaret na dan veliko tveganje za zdravje, prikazani po spolu, ESPAD Slovenija 2011

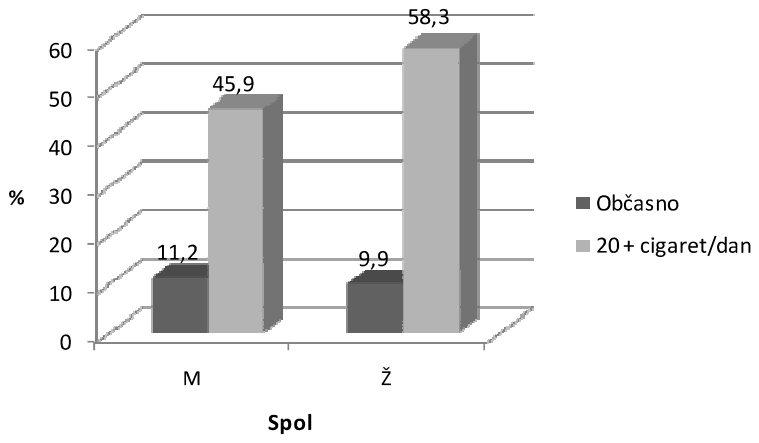

Povezava med mnenjem o tveganju za zdravje, ki je povezano z občasnim kajenjem cigaret, in pogostostjo kajenja cigaret v vsem življenju je statistično značilna (χ^2 = 98,06, df = 16, p < 0,0001, C = 0,17). Tisti, ki so menili, da je občasno kajenje veliko tveganje za zdravje, so statistično značilno pogosteje odgovorili, da nikoli v življenju niso kadili. Podobna povezava se je pokazala med mnenjem o tveganju za zdravje zaradi kajenja škatlice cigaret ali več na dan in pogostostjo kajenja v vsem življenju (χ^2 = 100,537, df = 16, p < 0,0001, C = 0,18).

Skoraj 60 % anketiranih je odgovorilo, da jim oče (58 %) oziroma mati (59 %) ne bi dovolila oziroma ne dovolita kaditi. Kajenje tobaka bi dovolilo oziroma ga že dovoli 9,5 % mater in 9,0 % očetov. Razlike med spoloma niso bile statistično značilne.

Slika 6: Zaznano mnenje staršev o kajenju cigaret, ESPAD Slovenija 2011

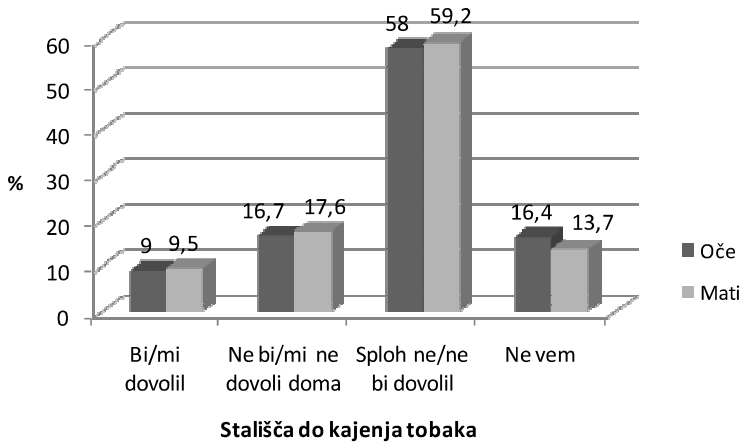

Povezava med pogostostjo kajenja v vsem življenju in zaznanimi mnenji očeta oziroma matere o kajenju je statistično značilna. Redno kajenje (to je 40-krat ali pogosteje) je statistično značilno pogostejše med tistimi anketiranci, ki menijo, da bi jim oče dovolil oziroma jim dovoli kaditi oziroma ne dovoli kaditi doma (χ^2 = 223,645, df = 12, p < 0,0001, C = 0,28). Tisti anketiranci, ki ne vedo, kakšno je očetovo stališče do kajenja otrok, pogosteje ne kadijo. Zelo podobno sliko kažejo povezave med zaznanimi stališči matere do kajenja in pogostostjo kajenja – tisti, ki menijo, da mati ne bi dovolila, ne dovoli oziroma ne vedo, kakšno je njeno stališče, so pogosteje odgovorili, da nikoli niso kadili.

B5) Spremembe v obdobju med leti 1995–1999–2003–2007–2011

Za obdobje med letoma 1995 in 2003 je značilno statistično značilno naraščanje iniciacij (to so tisti, ki so pokadili eno cigareto ali več v vsem življenju) z 59 % na 67 %, pa tudi rednega kajenja s 16 % na 27 % med všolanimi 15- do 16-letniki ($\chi^2 = 142{,}506$, df = 24, p < 0,0001, C = 0,10). Statistično značilno se je zmanjšal odstotek mladih, ki nikoli v življenju niso kadili tobaka (z 41 % na 33 %), pa tudi tistih, ki so s kajenjem zgolj eksperimentirali. V obdobju med letoma 2003 in 2011 pa je prišlo do pomembnega premika – iniciacije so se zmanjšale na 60 %, redno kajenje pa s 27 % na 21,3 %.

Slika 7: Spremembe v pogostosti kajenja cigaret v vsem življenju, ESPAD Slovenija 1995–2011

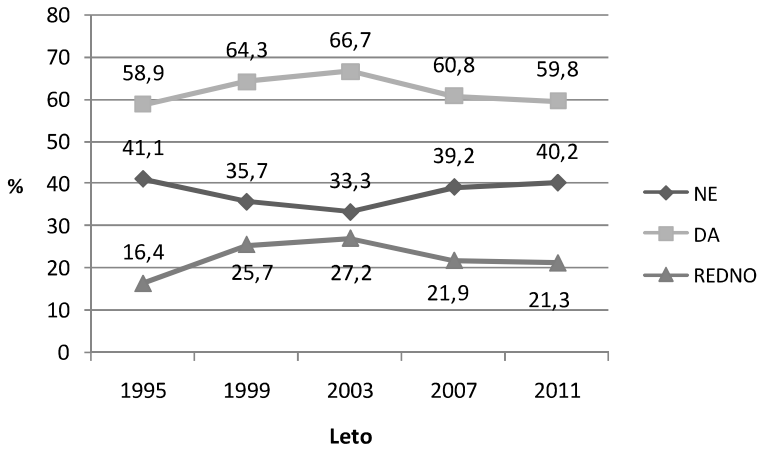

Razlike v razširjenosti kajenja v preteklem mesecu pred anketo v letih 1995, 1999, 2003, 2007 in 2011 so prav tako statistično značilne ($\chi^2 = 152{,}765$, df = 24, p < 0,0001, C = 0,11). Od leta 1995 do 2003 se je značilno manjšalo število tistih, ki niso pokadili nobene cigarete, v obdobju od leta 2003 do 2011 pa je bilo tistih, ki so odgovorili, da niso pokadili nobene cigarete, več, kot bi jih lahko pričakovali, če med spremenljivkami ne bi bilo povezave.

C) Pitje alkoholnih pijač

Pitje alkoholnih pijač – tako kot uporaba preostalih psihoaktivnih snovi – v otroštvu in obdobju odraščanja nedvomno zelo ogroža zdravje in blaginjo mladostnika ter prihodnjega odraslega človeka.

Do sprejetja Zakona o omejevanju porabe alkohola (23) sta bila prodaja in točenje alkohola otrokom in mladostnikom popolnoma nenadzorovana. Zakon je uveljavil starostno mejo 18 let za nakup in točenje alkoholnih pijač.

Posledice čezmernega pitja pri mladih so mnoge – od akutne zastrupitve z alkoholom do težav v šoli. Zaradi čezmernega pitja mladi začnejo izostajati od pouka, neusvojena učna snov se kopiči, s tem pa tudi nezadostne ocene, šola ukrepa z disciplinskimi ukrepi, mladi lahko zaradi kopice težav postanejo agresivni, pride do težav s starši, učitelji in policijo, vse to pa lahko vodi do prekinitve izobraževanja in slabših obetov za življenje.

V Sloveniji se je v obdobju med letoma 2000 in 2010 registrirana količina popitega čistega alkohola na odraslega prebivalca (15 let ali več) gibala med 10,3 in 13,5 litra čistega alkohola na leto (24).

Slovenija se po skupni (registrirani in neregistrirani) porabi alkohola na prebivalca uvršča na peto mesto med državami članicami EU (24).

C1) Zaznana dostopnost alkoholnih pijač

Odgovori na vprašanje o tem, kako lahko bi si priskrbel različne alkoholne pijače, če bi to želel, kažejo, da je kljub postavljeni zakonski omejitvi za nakup alkoholnih pijač kar 88 % anketiranih odgovorilo, da jim je katera koli alkoholna pijača (zlahka) dostopna. Pivo je zlahka dostopno 80 %, alkopopi in vino trem četrtinam, žgane pijače več kot polovici anketiranih 15- do 16-letnikov. Povezave med spolom in zaznano dostopnostjo so bile statistično značilne za pivo in alkopope, vendar je bila zveza šibka (C pod 0,08).

Slika 8: Odstotki odgovorov »zelo lahko« in »precej lahko« na vprašanje o dostopnosti alkoholnih pijač, ESPAD Slovenija 2011

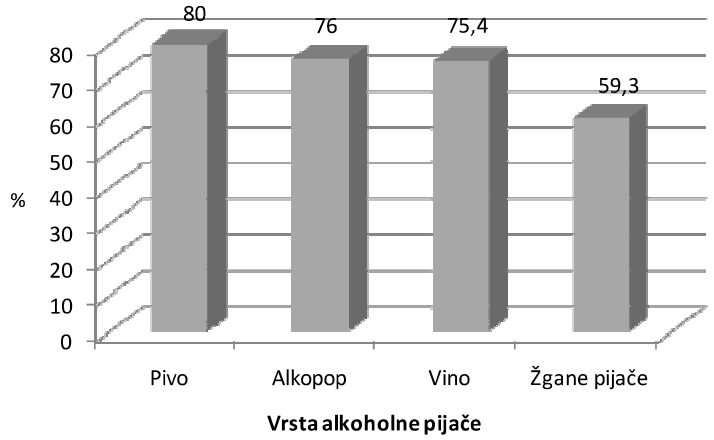

V zadnjih 30 dneh pred anketo si je 940 anketiranih (29,5 %), med njimi je bilo 57 % fantov in 43 % deklet, v trgovini kupilo alkoholno pijačo za lastno uporabo 1-krat ali 2-krat ali pogosteje. Najpogosteje so kupovali pivo, nato alkopope, žgane pijače in vino.

58 % anketiranih (49 % fantov in 51 % deklet) je odgovorilo, da so v zadnjih 30 dneh pred anketo pili alkoholne pijače v pubu, baru ipd. Najpogosteje so si naročili pivo, najredkeje pa vino.

C2) Pogostost pitja alkoholnih pijač in opijanja v vsem življenju, zadnjih 12 mesecih in 30 dneh pred anketo

Všolani 15- do 16-letnik, ki ne bi imel izkušnje s pitjem alkoholnih pijač, je v Sloveniji prava redkost. Le 6,6 % anketirancev pravi, da nima izkušenj s pitjem alkoholnih pijač. Razlike med spoloma so bile statistično značilne ($\chi^2 = 108{,}993$, $df = 6$, $p < 0{,}0001$, $C = 0{,}18$). Dekleta so pogosteje označila vse kategorije pogostosti pitja, vključno z »nikoli«, razen 20- do 39-krat in 40-krat ali več v vsem življenju.

Slika 9: Pogostost pitja katere koli alkoholne pijače v vsem življenju, prikazana po spolu, ESPAD Slovenija 2011

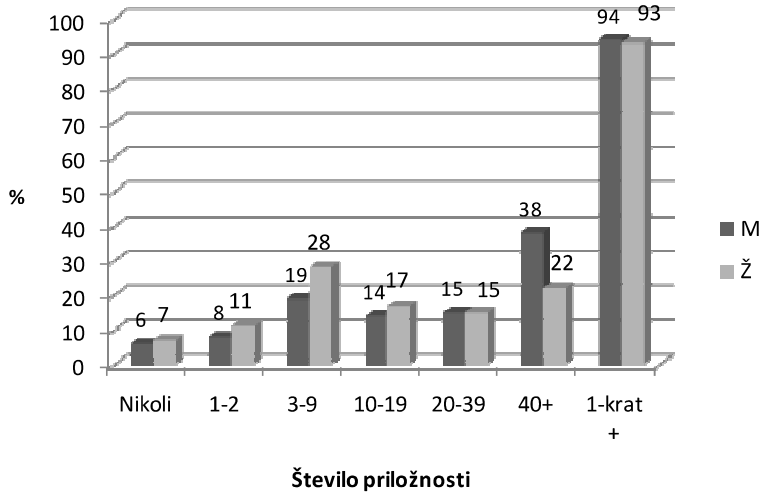

Več kot polovica (56,3 %) anketiranih je odgovorila, da so v vsem življenju že bili opiti z alkoholnimi pijačami do te mere, da so se pri hoji opotekali, pri govoru se jim je zapletal jezik, so bruhali ali se pozneje niso spomnili, kaj se je dogajalo. Razlike med spoloma so sicer bile statistično značilne, vendar je bil C pod 0,1. Tendenca je, da so dekleta pogosteje odgovorila, da v življenju niso bila nikoli opita oziroma 3- do 9-krat.

Slika 10: Pogostost opitosti v vsem življenju, prikazana po spolu, ESPAD Slovenija 2011

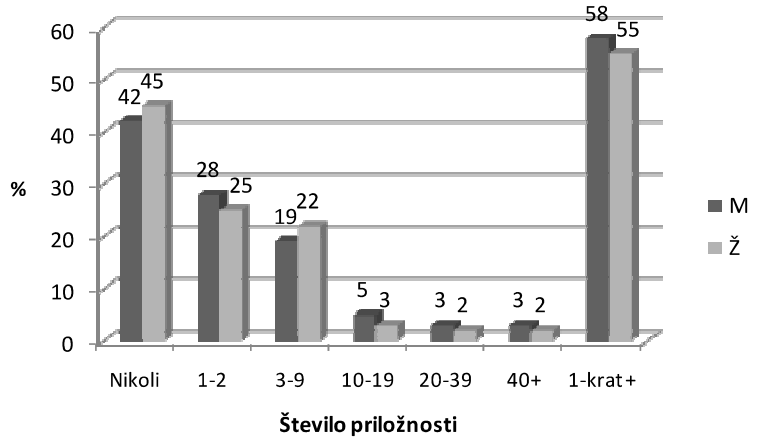

V zadnjih 12 mesecih pred anketo alkoholnih pijač ni pilo 13 % anketiranih, desetina jih je pila 40-krat ali pogosteje. Razlike med odgovori fantov in deklet so bile statistično značilne (χ^2 = 91,426, df = 6, p < 0,0001, C = 0,17), in sicer so fantje pogosteje označili odgovore, ki kažejo na pogosto pitje alkoholnih pijač.

Da so bili v zadnjih 12 mesecih pred anketo toliko opiti z alkoholnimi pijačami, da so bruhali, se jim je zapletal jezik pri govorjenju ipd., je odgovorilo 45 % anketiranih. Povezava med pogostostjo opijanja v zadnjem letu in spolom ni bila statistično značilna.

Skoraj dve tretjini (65,3 %) anketiranih sta odgovorili, da so v 30 dneh pred anketo pili alkoholne pijače. Dekleta pogosteje sploh niso pila ali pa so pila 1-krat ali 2-krat (χ^2 je značilen pri p < 0,0001, C = 0,13).

Vsak peti anketirani je bil v zadnjih 30 dneh pred anketo opit. 15 % jih je bilo opitih 1-krat ali 2-krat, 5 % pa pogosteje. Povezava med pogostostjo opijanja v zadnjih 30 dneh in spolom je sicer statistično značilna, a šibka in zelo verjetno posledica velikosti vzorca. Dekleta so sicer pogosteje odgovarjala, da so bila opita 1- do 2-krat oziroma 3- do 5-krat.

Opitost je mogoče meriti tudi na ta način, da vprašamo, kako pogosto nekdo popije pet pijač ali več zapored ob isti priložnosti. Da so v zadnjih 30 dneh popili pet ali več pijač zapored, je odgovorilo 53 % anketiranih – 55 % fantov in 50 % deklet (χ^2 = 23,006, df = 5, p < 0,0001, C = 0,09). Dekleta so pogosteje odgovorila, da sploh niso pila na tak način. Če pa že so, se je to zgodilo enkrat.

Pogostost pitja in opijanja z alkoholnimi pijačami, prav tako pitja petih ali več pijač ob eni pivski priložnosti, je močno povezana z dostopnostjo alkoholnih pijač, kar se je potrdilo tudi v tej raziskavi. Na sliki 11 prikazujemo povezavo med zaznano dostopnostjo žganih pijač in pogostostjo pitja. Tudi povezave med pogostostjo pitja in opijanja in pitja pet pijač ali več ob eni priložnosti ter nakupi in pitjem na javnih mestih so bile statistično značilne.

Slika 11: Zaznana dostopnost žganih pijač in pitje žganih pijač v zadnjih 30 dneh, prikazana po spolu, ESPAD Slovenija 2011

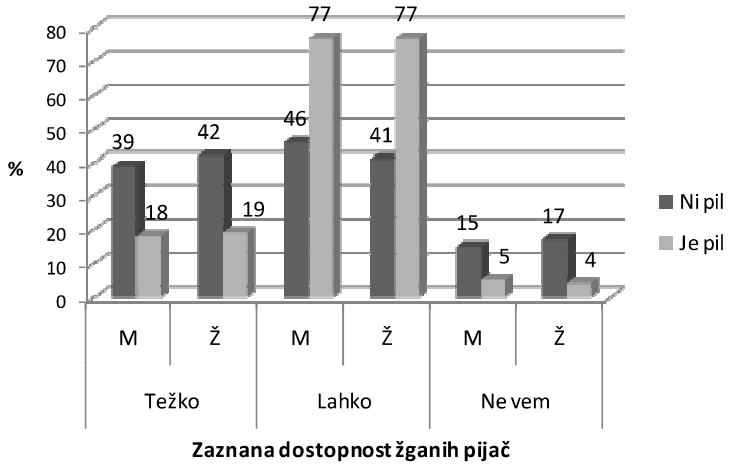

C3) Starost ob prvem pitju alkoholnih pijač

Verjetnost, da bo nekdo postal zasvojen z alkoholom, je tem manjša, čim starejši je človek ob začetku rednega pitja. Po 21. letu se ta verjetnost ne manjša več. Zato je zelo pomembno, da vemo, kdaj mladostniki pridejo v stik z alkoholnimi pijačami, in da s preventivnimi ukrepi skušamo preprečiti oziroma vsaj prestaviti začetek pitja čim bolj proti odraslosti. Odgovori anketiranih kažejo, da je kar 62 % vprašanih popilo prvi kozarec piva pri 13 letih ali prej, 52 % je popilo v tej starosti prvi kozarec vina, polovica jih je v tej starosti popila prvi kozarec alkopopa, dobra četrtina (26 %) pa kozarec žganega, kar 15 % jih je bilo pijanih. Povezave med starostjo pri prvem pitju različnih vrst alkoholnih pijač in spolom so statistično značilne, in sicer je značilno več fantov odgovorilo, da so bili ob prvem pitju stari 13 let ali manj. Dekleta so pogosteje odgovorila, da so popila prvi kozarec različnih alkoholnih pijač pri 12 ali 13 letih, opita pa so bila pri 15 letih.

Slika 12: Odstotki anketiranih, ki so prvič popili različne alkoholne pijače pri starosti 13 let ali prej, prikazani po spolu, ESPAD Slovenija 2011

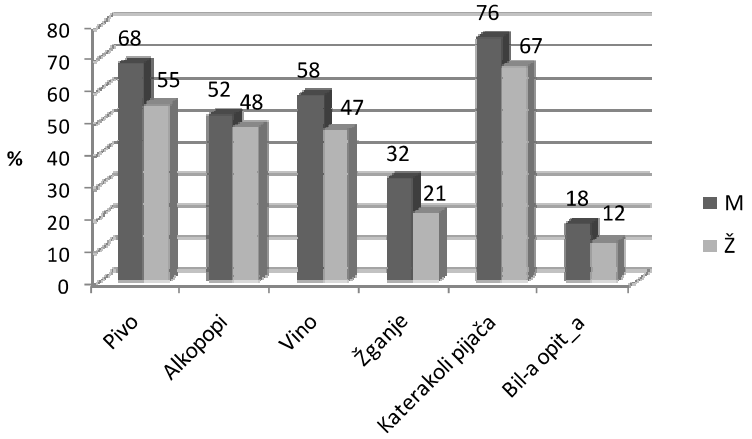

C4) Značilnosti zadnje pivske priložnosti

Na vprašanje o tem, kdaj so zadnjič pili alkoholne pijače, sta dve tretjini (67 %) anketiranih odgovorili, da v zadnjem mesecu, in sicer jih je 40 % odgovorilo, da so pili pretekli teden, 14 % pred 8 do 14 dnevi in 13 %, da so pili pred 15 do 30 dnevi. Razlike med spoloma so bile statistično značilne (χ^2 = 37,882, df = 5, p < 0,0001, C = 0,11), in sicer so fantje pogosteje odgovorili, da so pili zadnji teden.

Slika 13: Odstotki odgovorov na vprašanje, kdaj so zadnjič pili alkoholne pijače, prikazani po spolu, ESPAD Slovenija 2011

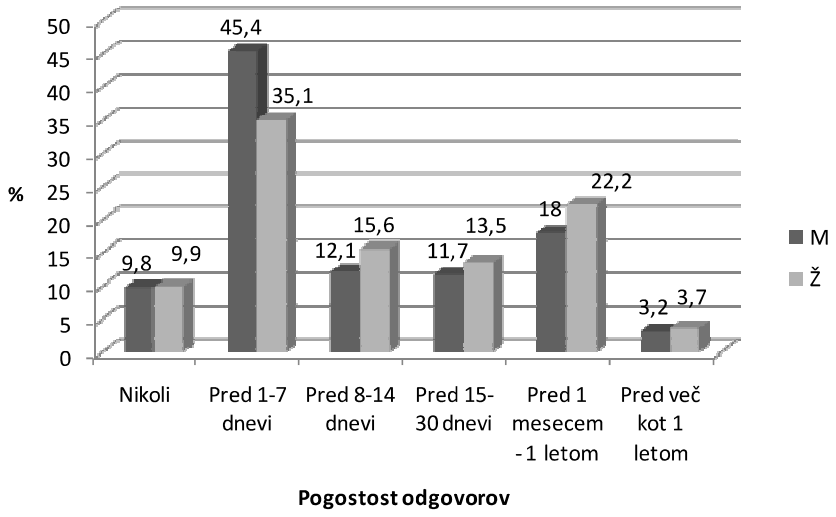

Ob tej zadnji pivski priložnosti je pilo pivo 46 % anketiranih (63 % fantov in 29 % deklet), alkopope 38 % (35 % fantov in 41 % deklet), vino 43 % (46 % fantov in 41 % deklet), žgane pijače pa 46 % (41 % fantov in 50 % deklet).

Slika 14: Pitje različnih vrst alkoholnih pijač ob zadnji pivski priložnosti, prikazano po spolu, ESPAD Slovenija 2011

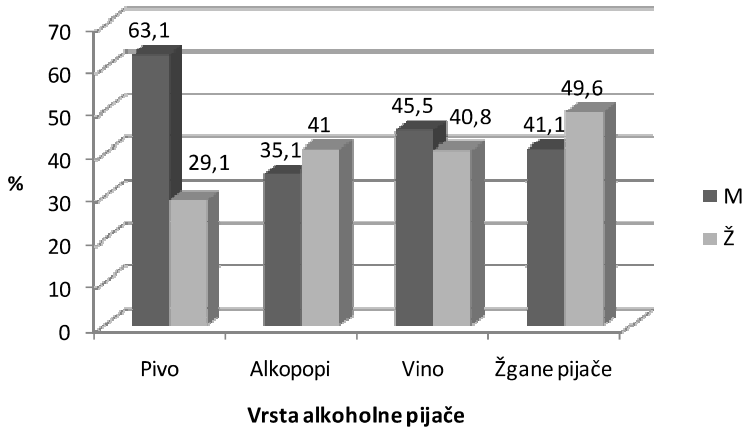

Anketirance smo povprašali tudi, koliko alkoholnih pijač so popili ob tej zadnji pivski priložnosti. Razlike po spolu so bile statistično značilne – fantje so pogosteje označili vse možne količine popitega piva (χ^2 = 480,738, df = 5, p < 0,0001, C = 0,37), večje količine alkopopov (χ^2 = 70,388, df = 5, p < 0,0001, C = 0,15), vina (χ^2 = 30,747, df = 5, p < 0,0001, C = 0,10) in žganih pijač (χ^2 = 37,832, df = 5, p < 0,0001, C = 0,11). Tako kot v preteklih raziskavah se je tudi leta 2011 pokazalo, da dekleta pogosteje posegajo po manjših količinah žganih pijač.

Na podlagi odgovorov o popiti količini različnih alkoholnih pijač smo lahko izračunali oceno povprečne količine popitega čistega alkohola. Ob zadnji pivski priložnosti so fantje popili 6,4 cl čistega alkohola (2,7 cl s pivom, 0,6 cl z alkopopi, 1,6 cl z vinom in 1,5 cl z žganjem), dekleta pa 4,5 cl (0,6 cl s pivom, 0,6 cl z alkopopi, 1,3 cl z vinom in 2,0 cl z žganimi pijačami).

Slika 15: Ocena povprečne količine popitega čistega alkohola s posamezno vrsto alkoholnih pijač v centilitrih ob zadnji pivski priložnosti, prikazana po spolu, ESPAD Slovenija 2011

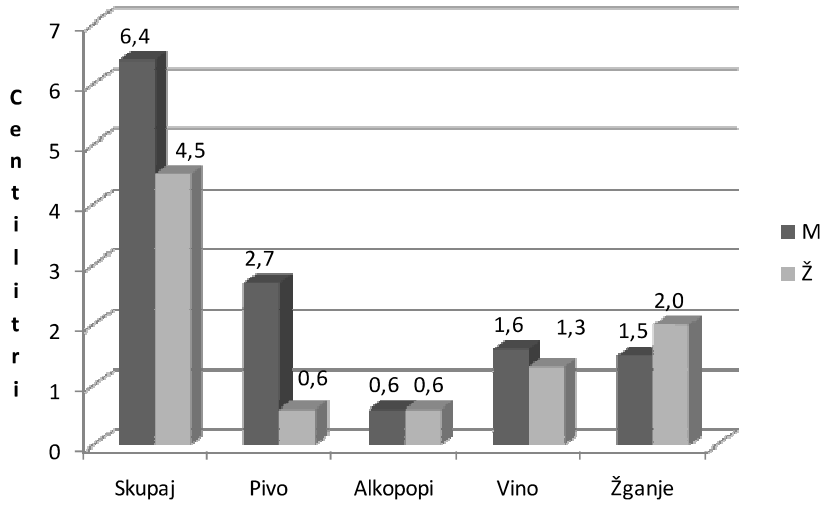

Anketiranci so na lestvici od 1 do 10 označili oceno tega, kako močno so bili opiti na zadnji dan, ko so pili alkoholne pijače, pri čemer je »1« pomenilo, da sploh niso občutili nobenega učinka alkohola, »10« pa, da so bili tako zelo pijani, da se niti ne spomnijo,

kaj se je dogajalo. Ob zadnji pivski priložnosti 28 % anketiranih ni občutilo nobenih učinkov alkohola, 5,2 % pa jih je označilo oceni »9« in »10« – torej so bili močno zastrupljeni. Razlike med spoloma so bile sicer statistično značilne, vendar zveza ni bila močna (C je pod 0,1).

Slika 16: Ocena opitosti na zadnji dan pitja alkoholnih pijač, prikazana po spolu, ESPAD Slovenija 2011

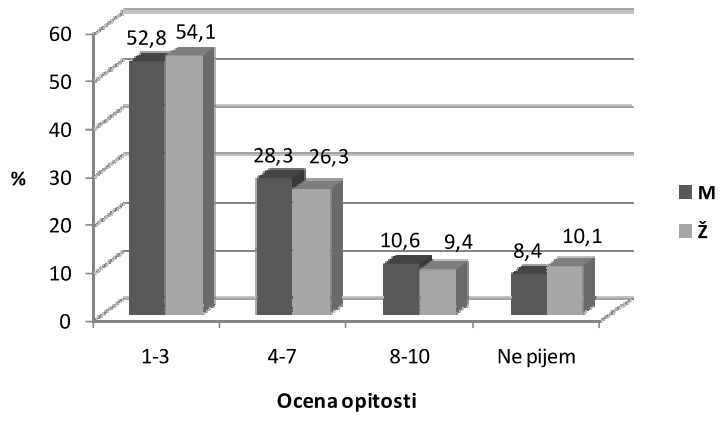

C5) Težave zaradi pitja alkoholnih pijač

Kar nekaj dijakov je poročalo, da so imeli v zadnjih 12 mesecih težave, povezane z uživanjem alkohola. Težave smo razporedili v štiri skupine: individualne težave (kot npr. nezgoda ali poškodba, slabi rezultati pri šolskem delu, hospitalizacija), težave v odnosih (kot npr. resne težave s prijatelji, starši), težave, povezane s spolnostjo (kot npr. spolni odnos, ki sem ga kasneje obžaloval, nezaščiten spolni odnos) in delinkvenca (kot npr. pretep, žrtev ropa in težave s policijo). Najpogostejše težave so bile: »slab uspeh v šoli ali pri delu« (14 %) in »resne težave s prijatelji (9 %) ali starši« (12 %). Večina težav, povezanih s pitjem alkohola, je v povprečju pogostejša med fanti. To je najočitneje pri težavah glede prestopništva, pri čemer so se fantje pogosteje zapletli v težave s policijo in pretepe.

Slika 17: Težave zaradi pitja alkoholnih pijač, prikazane po spolu, ESPAD Slovenija 2011

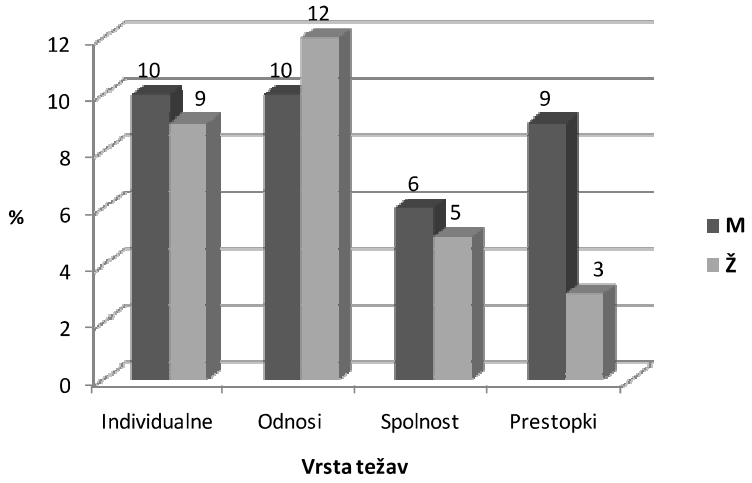

C6) Starejši sorojenci, prijatelji, stališča in pitje alkoholnih pijač

Tudi na oblikovanje pivskih navad med drugim vplivajo obnašanje prijateljev in starejših sorojencev, poznavanje različnih tveganj in stališča – tako lastna kot tudi stališča in pričakovanja staršev, kot jih zaznavajo mladostniki.

Znano je dejstvo, da večina otrok in mladostnikov spije prvi kozarec alkoholne pijače doma (25), pri čemer ne smemo prezreti vloge starejših sorojencev kot vzornikov. Na vprašanje o tem, ali starejši bratje ali sestre pijejo alkoholne pijače, je polovica mladostnikov (51 %) odgovorila pritrdilno, 24 % anketiranih ni imelo starejših sorojencev, 2,5 % vprašanih pa ni vedelo, ali le-ti pijejo alkohol ali ne. Da se starejši sorojenci opijajo, je odgovorilo 9 % vprašanih.

Povezave med pitjem in opijanjem sorojencev in lastnim pitjem oziroma opijanjem so statistično značilne (vsi χ^2 so bili značilni pri $p < 0{,}0001$, koeficienti kontingence so se gibali med 0,18 in 0,24), in sicer so tisti anketiranci, katerih starejši sorojenci ne pijejo ali se ne opijajo, pogosteje odgovorili, da tudi sami ne pijejo oziroma se ne opijajo.

Da večina ali vsi prijatelji pijejo alkoholne pijače, je odgovorilo 70 % anketiranih. Da se večina ali vsi prijatelji opijajo, je odgovorilo 23 % anketiranih. Razlike med spoloma niso bile statistično značilne.

Povezave med pitjem alkoholnih pijač večine ali vseh prijateljev in lastnim pitjem in opijanjem v vsem življenju, zadnjem letu in zadnjem mesecu so bile statistično značilne. Tisti anketiranci, ki so odgovorili, da večina ali vsi prijatelji ne pijejo oziroma se ne opijajo, so statistično značilno pogosteje odgovorili, da v vsem življenju, zadnjem letu ali zadnjem mesecu niso pili alkoholnih pijač oziroma se niso opijali. Z alkoholnimi pijačami so pogosteje eksperimentirali tisti, ki so odgovorili, da njihovi prijatelji ne pijejo ali da alkoholne pijače pije malo ali nekaj prijateljev.

Pitje ene pijače ali dveh pijač skoraj vsak dan za dobro tretjino anketiranih ne predstavlja tveganja za zdravje oziroma predstavlja rahlo tveganje, po mnenju 36 % predstavlja zmerno tveganje, slaba petina pa je menila, da je tveganje veliko. Pitje štirih ali petih pijač je veliko tveganje za zdravje za 53 % anketiranih. Pitje štirih do petih pijač vsak konec tedna 9 % ne predstavlja tveganja, petini predstavlja majhno tveganje, tretjini zmerno tveganje, 31 % anketiranih pa veliko tveganje. Odstotki odgovorov »ne vem« so bili med 6,4 in 7,5. Pri vseh ocenah tveganja zaradi pitja alkoholnih pijač se je pokazala statistično značilna povezava s spolom (vsi χ^2 so bili značilni pri $p < 0{,}0001$, C-ji so se gibali med 0,17 in 0,25). Dekleta so tista, ki pogosteje zaznavajo pitje različnih količin alkoholnih pijač kot bolj tvegano, fantje pogosteje menijo, da pitje ne predstavlja tveganja za zdravje oziroma predstavlja rahlo tveganje. Pogosteje so tudi označili odgovor »ne vem«.

Slika 18: Odstotki odgovorov »veliko tvegajo« na vprašanja, povezana s pitjem alkoholnih pijač, prikazani po spolu, ESPAD Slovenija 2011

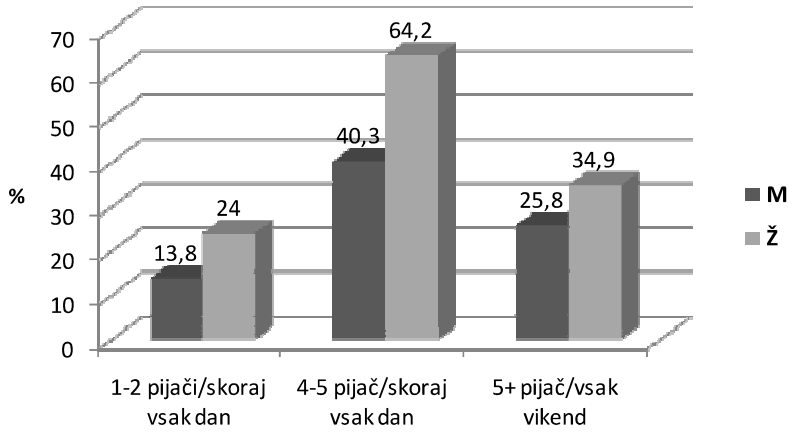

Dijake smo povprašali, kaj menijo, kakšen bi bil odziv matere in kakšen odziv očeta, če bi se opili z alkoholnimi pijačami.

Po mnenju dijakov so glede pijančevanja očetje strožji od mater. 38 % anketiranih je menilo, da mati ne bi dovolila opijanja z alkoholnimi pijačami. 42 % anketiranih je menilo, da oče opijanja ne bi dovolil. Polovica anketiranih je menila, da bi jih mati poskušala prepričati, naj se ne opijajo. 42 % dijakov je menilo, da bi jih oče poskusil odvrniti od opijanja. 6 % očetov in 3 % mater bi bilo po mnenju anketirancev vseeno, če se njihov otrok napije. 5 % dijakov ni moglo predvideti materinega odziva, 7 % pa, kakšen bi bil očetov odziv. 2 % anketiranih sta menila, da bi njihova mati opijanje z alkoholnimi pijačami odobravala, 3 % pa, da bi opijanje odobraval oče.

Povezava med pogostostjo pitja alkoholnih pijač v vsem življenju in mnenjem o odzivu očeta oziroma matere na pitje je statistično značilna (za očeta je bil χ^2 značilen pri $p < 0{,}0001$, $C = 0{,}20$, za mater tudi in $C = 0{,}21$), in sicer so tisti anketirani, ki menijo, da oče oziroma mati ne bi dovolila opijanja z alkoholom, pogosteje odgovorili, da nikoli v življenju niso pili alkoholnih pijač oziroma da so jih pili do 3- do 5-krat. Mnenje, da bi oče ali mati poskusila preprečiti pitje, je bilo pogosteje povezano z eksperimentiranjem, medtem ko sta bila brezbrižnost in odobravanje povezana s pogostejšim pitjem. Kaže, da jasna stališča staršev delujejo preventivno.

Slika 19: Mnenja o odzivu matere ali očeta na opijanje z alkoholnimi pijačami, ESPAD Slovenija 2011

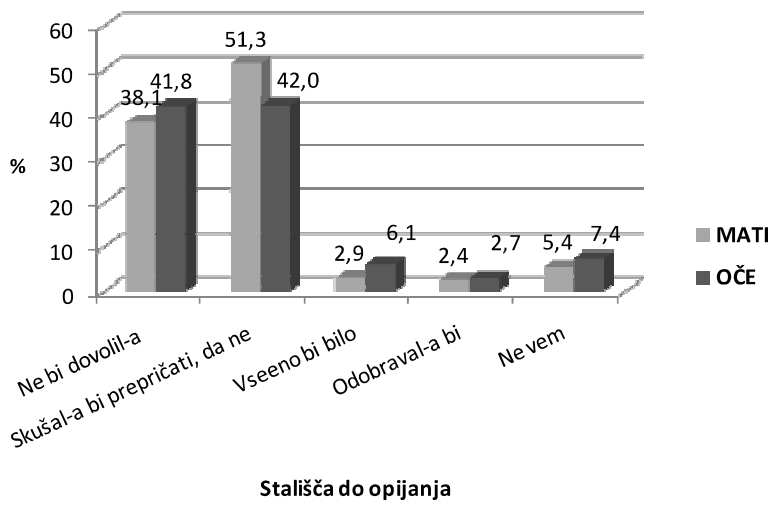

C7) Spremembe v obdobju med leti 1995–1999–2003–2007–2011

Odstotek mladih, ki je do ankete že popil kozarec alkoholne pijače, se je od raziskave leta 1995 do raziskave leta 2011 statistično značilno povečal – s 86,9 % na 93 % (χ^2 je bil značilen pri $p < 0{,}0001$, $C = 0{,}20$). V obdobju med leti 1995–1999–2003–2007–2011 se je statistično značilno povečal odstotek anketiranih, ki pijejo redno (to je 40-krat ali pogosteje v vsem življenju). Leta 1995 je redno pilo alkoholne pijače 14,1 % anketiranih, leta 1999 23,1 %, leta 2003 25,2 %, leta 2007 31,4 %, leta 2011 pa 29,4 %.

Slika 20: Odstotek pivcev alkoholnih pijač v vsem življenju in zadnjih 12 mesecih, ESPAD Slovenija med leti 1995–1999–2003–2007–2011

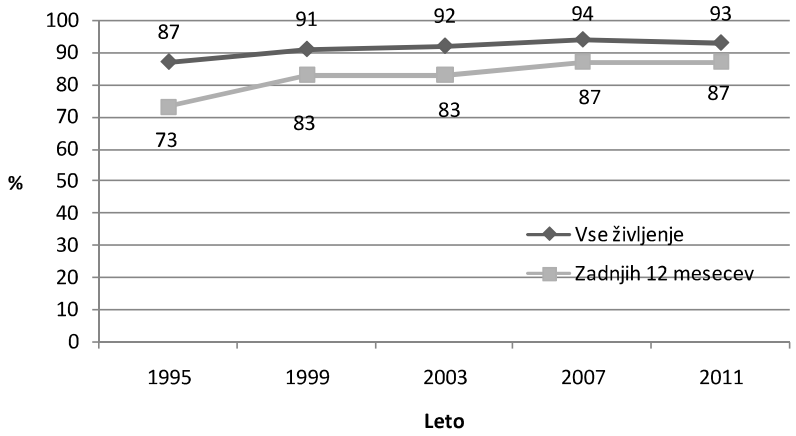

Leta 2007 se je vprašanje o pogostosti opijanja z alkoholnimi pijačami spremenilo, tako da ne moremo več primerjati sprememb v času. Do leta 2003 se je kazalo statistično značilno naraščanje opijanja in obratno – od leta 1995 do 2003 se je značilno manjšal odstotek tistih, ki so odgovorili, da niso bili nikoli pijani (s 46 % leta 1995 na 31 % leta 2003). Leta 2007 in 2011 je bil odstotek odgovorov, da niso bili pijani, skoraj enak tistemu iz leta 1995 (45 %), vendar se je ta sprememba zelo verjetno zgodila zaradi spremembe vprašanja.

Č) Prepovedane droge

Uporaba prepovedanih drog predstavlja pomemben prediktor zbolevnosti in umrljivosti med odraslimi, dojema pa se predvsem kot tvegano obnašanje mladostnikov. Uporaba drog škodi zdravju tako kratkoročno kot dolgoročno. Poleg tega je tudi pomemben kazalnik blaginje in socialnih odnosov. Širok spekter vprašanj, povezanih z uporabo prepovedanih drog, obsega pomembne posledice za zdravje, razprtije v družini, rahljanje socialnih vezi in ogrožanje ekonomskega položaja.

V mladostniški dobi se mladostnikom zastavljajo številne razvojne naloge, te pa uporaba prepovedanih drog, ki vplivajo na delovanje možganov in živčevja, lahko resno ogrozi oziroma celo onemogoči. Osip iz izobraževalnega procesa ter verjetnost telesnih in duševnih zapletov kot posledica zlorabe drog sta večja pri tistih, ki prepovedane droge začnejo uporabljati bolj zgodaj (26).

Vpliv posameznih prepovedanih drog na mladostnike smo opisali v poročilu raziskave leta 2007 (9).

Rezultati raziskave o z zdravjem povezanem vedenju v šolskem obdobju – HBSC 2010 kažejo, da je 23,2 % anketiranih 15-letnikov že poskusilo kaditi marihuano, in sicer več fantov (27,2 %) kot deklet (19,3 %). V zadnjih 12 mesecih pred anketo je marihuano uporabljalo 18 % anketirancev – 21 % fantov in 15 % deklet. V zadnjih 30 dneh pred anketo pa desetina vprašanih – 11,6 % fantov in 8,4 % deklet. (21) Avtorji ugotavljajo, da je po 10,6-odstotnem upadu vseživljenjske uporabe marihuane v obdobju med letoma 2002 in 2006 prišlo leta 2010 do 5,5% porasta vseživljenjske uporabe marihuane, kar velja tudi za uporabo v zadnjih 12 mesecih oziroma zadnjih 30 dneh pred anketo. (21)

Č1) Zaznana dostopnost prepovedanih drog

Prodaja in proizvodnja prepovedanih drog sta prepovedani in sankcionirani, vendar se prepovedane droge pojavljajo na črnem trgu. Zanimalo nas je, kako dijaki ocenjuje njihovo dostopnost.

Skoraj vsak drugi slovenski anketiranec (45 %) meni, da mu je kanabis precej oziroma zlahka dostopen, pomirjevala zaznava kot dostopna četrtina, ekstazi petina, medtem ko ocenjuje amfetamine kot precej oziroma zlahka dostopne 13 % vprašanih.

Pri vseh omenjenih prepovedanih drogah – razen pri pomirjevalih brez recepta – je bila povezava med spolom in oceno dostopnosti sicer statistično značilna, vendar šibka, saj

je bil C manjši od 0,1. Za pomirjevala, ki jih ni predpisal zdravnik, so dekleta pogosteje odgovorila, da bi si jih nabavila precej lahko ali zelo lahko, če bi to želela (χ^2 = 41,861, df = 5, p < 0,0001, C = 0,12).

Ocena zaznane dostopnosti kanabisa je statistično značilno povezana s pogostostjo uporabe kanabisa v vsem življenju – tisti, ki ocenjujejo nabavo kanabisa kot nemogočo, zelo težko ali precej težko, so pogosteje odgovorili, da ga niso nikoli uporabili (χ^2 = 977,273, df = 30, p < 0,0001, C = 0,49).

Slika 21: Zaznana dostopnost in pogostost uporabe kanabisa v vsem življenju, ESPAD Slovenija 2011

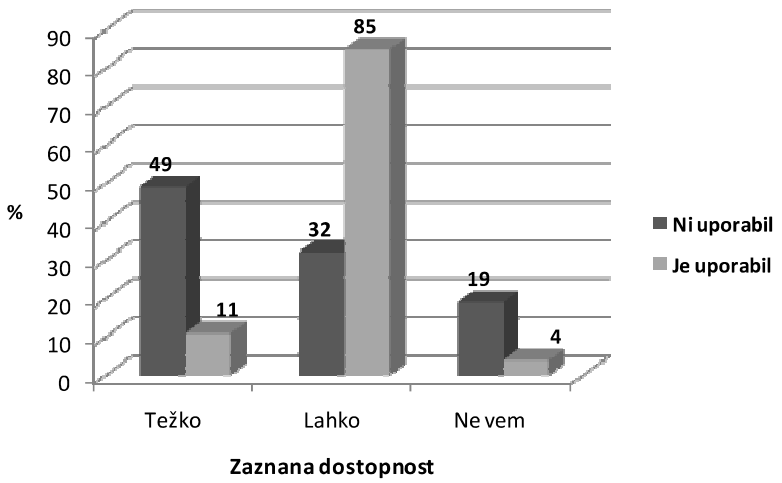

Zaznana dostopnost kanabisa je statistično značilno povezana s starostjo njegove prve uporabe (χ^2 = 813,482, df = 10, p < 0,0001, C = 0,45). Tisti, ki so odgovorili, da bi si zlahka priskrbeli kanabis, če bi to želeli, so pogosteje posegli po njem pri starosti 13 let ali prej.

Slika 22: Zaznana dostopnost kanabisa in starost pri prvi uporabi, ESPAD Slovenija 2011

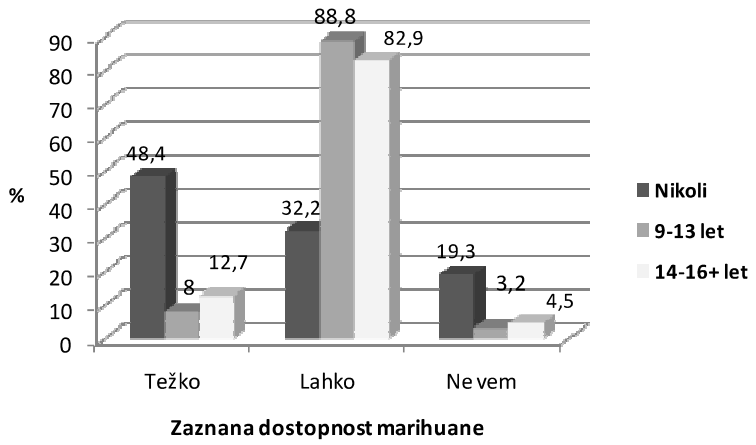

Č2) Pogostost uporabe v vsem življenju, zadnjih 12 mesecih in 30 dneh pred anketo

Iz odgovorov o pogostosti uporabe posameznih prepovedanih drog v vsem življenju smo izračunali pogostost uporabe katere koli prepovedane droge v vsem življenju. Pri izračunu smo upoštevali te droge: kanabis, ekstazi, amfetamine, LSD/halucinogene, krek, kokain, heroin in GHB. Četrtina anketiranih je odgovorila, da je v življenju že uporabila katero od prepovedanih drog – fantje (27 %) statistično značilno pogosteje kot dekleta (22 %) ($\chi^2 = 27{,}831$, $df = 5$, $p < 0{,}0001$, $C = 0{,}09$). Trikrat več fantov je odgovorilo, da so redni uporabniki marihuane.

Slika 23: Pogostost uporabe katere koli prepovedane droge v vsem življenju, prikazana po spolu, ESPAD Slovenija 2011

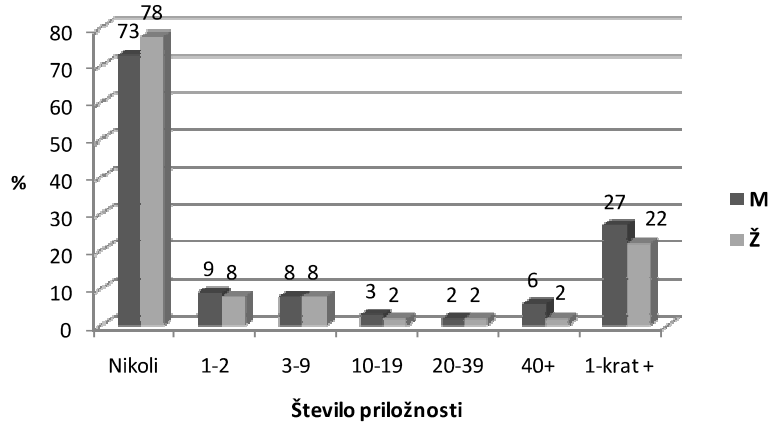

Večino vseživljenjske uporabe katere koli prepovedane droge pojasnimo z uporabo kanabisa, s katerim je imelo leta 2011 izkušnjo 23 % vprašanih. V letu pred anketo je kanabis uporabilo 19 % vprašanih, v mesecu pred anketo pa 10 %. Razlike med spoloma so statistično značilne: kanabis je uporabilo več fantov kot deklet (χ^2 je v vseh treh primerih značilen pri $p < 0,0001$, C-ji se gibljejo od 0,08 do 0,10).

Slika 24: Pogostost uporabe katere koli prepovedane droge in kanabisa v vsem življenju, ESPAD Slovenija 2011

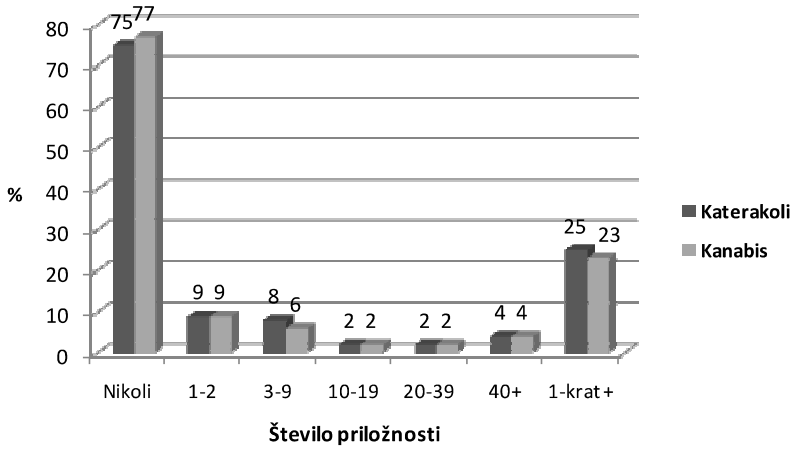

Če v izračunu ne upoštevamo kanabisa, potem je katero koli prepovedano drogo v vsem življenju uporabilo 6,3 % anketiranih, in sicer 2,8 % od 1- do 2-krat, 2,1 % 3- do 9-krat, 10- do 39-krat 0,6 % in 0,8 % 40-krat ali bolj pogosto. Razlike med spoloma v pogostosti uporabe katerekoli prepovedane droge, razen kanabisa, niso bile statistično značilne.

Leta 2011 sta 2 % anketiranih odgovorila, da sta v vsem življenju uporabila ekstazi, 3 % so uporabili kokain, po 2 % amfetamine, krek, LSD ali kak drug halucinogen in po 1 % heroin ali GHB. Tako kot v preteklih raziskavah ESPAD tudi za leto 2011 ugotavljamo, da je uporaba naštetih drog v raziskovani skupini razmeroma redek pojav.

Leta 2011 je o vseživljenjski uporabi hlapil poročalo 20 % anketiranih, o uporabi v zadnjem letu 9 % in o uporabi v zadnjem mesecu 4 %. Razlike med spoloma v pogostosti vdihavanja hlapov statistično niso bile značilne.

Slika 25: Pogostost vdihavanja hlapov zato, da bi bil zadet, v vsem življenju, ESPAD Slovenija 2011

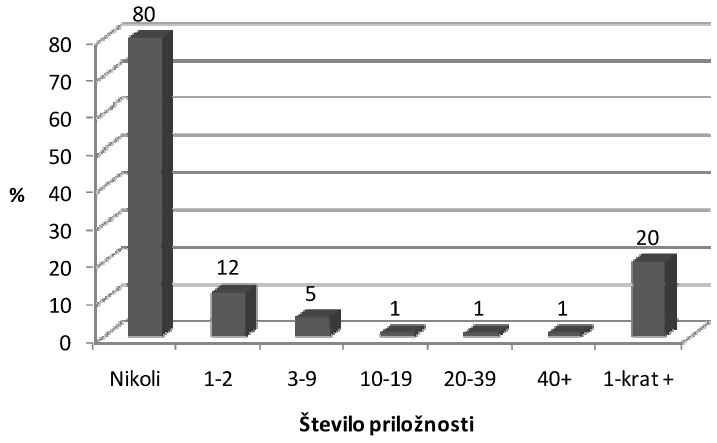

Pomirjevala ali sedative, ki jim jih ni predpisal zdravnik, je v vsem življenju uporabilo 5 % anketiranih. Povezava s spolom, ki kaže, da so dekleta pogosteje uporabila pomirjevala brez zdravnikovega recepta, je sicer statistično značilna pri $p < 0,01$, a šibka ($C = 0,07$).

4,5 % anketiranih je odgovorilo, da so v vsem življenju že jemali kombinacijo alkohola in tablet – večina enkrat do dvakrat.

Na sliki 26 prikazujemo odstotke anketirancev, ki so odgovorili, da so v vsem življenju uporabili različne prepovedane droge.

Slika 26: Odstotki anketirancev, ki so vsem življenju uporabili naštete prepovedane droge, ESPAD Slovenija 2011

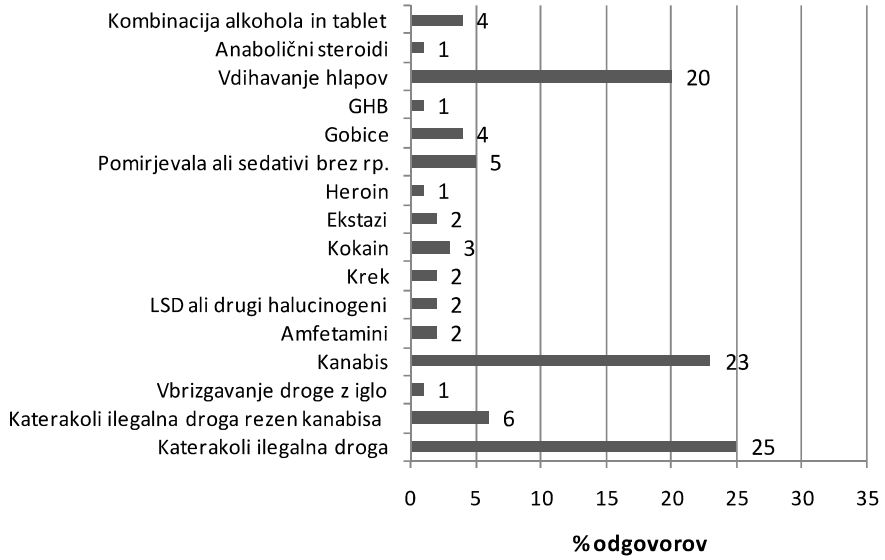

Zanimalo nas je, ali so mladostniki kdaj v življenju imeli možnost, da bi poskusili kanabis. Pritrdilno je odgovorilo 49 % anketiranih. Povezava med možnostjo in dejansko uporabo je statistično značilna ($\chi^2 = 533{,}903$, df = 6, $p < 0{,}0001$, C = 0,38), in sicer so tisti, ki so odgovorili, da niso imeli možnosti poskusiti kanabisa, pogosteje odgovorili, da ga tudi nikoli niso uporabili.

Č3) Starost ob prvi uporabi prepovedanih drog

Z nekaterimi prepovedanimi drogami pridejo mladi v stik zelo zgodaj. Tako je v starosti 13 let ali manj vdihavalo hlape zato, da bi bili zadeti, 9,6 % anketiranih, 3,9 % jih je v tej starosti prvič uporabilo kanabis, pomirjevala, ki jim jih ni predpisal zdravnik, pa 2,1 % vprašanih. Preostale prepovedane droge – kot npr. amfetamine, ekstazi in kombinacijo alkohola in tablet, je v starosti 13 let ali manj uporabil odstotek ali manj anketiranih.

Povezava med starostjo ob prvi uporabi in spolom je statistično značilna za pomirjevala, ki jih ni predpisal zdravnik ($\chi^2 = 28{,}659$, df = 8, $p < 0{,}0001$, C = 0,09), in sicer so fantje pogosteje odgovorili, da jih niso vzeli nikoli oziroma v starosti 9 do 10 let, dekleta pa pogosteje od 13. leta dalje.

Slika 27: Starost 13 let ali manj ob prvi uporabi prepovedanih drog, prikazana po spolu, ESPAD Slovenija 2011

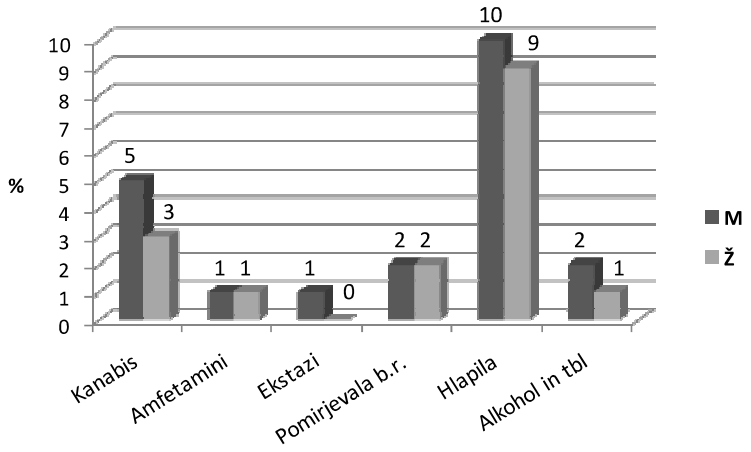

Č4) Starejši sorojenci, prijatelji, stališča staršev in uporaba prepovedanih drog

Tako kot pri uporabi tobaka in alkohola imajo tudi pri uporabi prepovedanih drog pomembno vlogo starejši sorojenci, vrstniki in stališča mladostnikov do uporabe drog, a tudi stališča staršev, kot jih zaznavajo mladi. Zato se je del vprašanj nanašal tudi na ta področja.

Da njihovi starejši sorojenci uporabljajo kanabis, je odgovorilo 5 % anketiranih, 1,8 % anketiranih je navedlo, da jemljejo pomirjevala, ki jih ni predpisal zdravnik, 1,4 % pa, da njihovi starejši bratje ali sestre vdihavajo hlape, 1,1 % pravi, da jemljejo ekstazi. Povezava med uporabo kanabisa pri starejših sorojencih in lastno rabo v vsem življenju je statistično značilna ($\chi^2 = 214{,}451$, df = 3, $p < 0{,}0001$, C = 0,25), in sicer so tisti anketirani, ki imajo sorojence, ki ne uporabljajo kanabisa, pogosteje odgovorili, da ga tudi sami niso uporabili nikoli v življenju.

Da nekaj, večina oziroma vsi prijatelji kadijo kanabis, je navedlo 27 % vprašanih. Da vdihavajo hlape, je navedlo 6,1 %, 2,9 %, da jemljejo ekstazi in 2,9 %, da jemljejo pomirjevala, ki jih ni predpisal zdravnik. Povezave med vdihavanjem hlapov, uporabo kanabisa, pomirjeval brez recepta, ekstazija in uporabo v vrstniški skupini so statistično značilne (vsi χ^2 so bili značilni pri $p < 0{,}0001$, C-ji so bili: za marihuano 0,45, za pomirjevala 0,27, za ekstazi 0,25 in za vdihavanje hlapov 0,39) – tisti anketiranci, ki so odgovorili, da nihče ali malo prijateljev uporablja naštete prepovedane droge, so pogosteje odgovorili, da jih tudi sami niso nikoli uporabili. Več prijateljev uporablja prepovedane droge, pogostejša je uporaba pri anketirancih.

Slika 28: Odstotki anketiranih, katerih nekaj, večina ali vsi prijatelji uporabljajo prepovedane droge, ESPAD Slovenija 2011

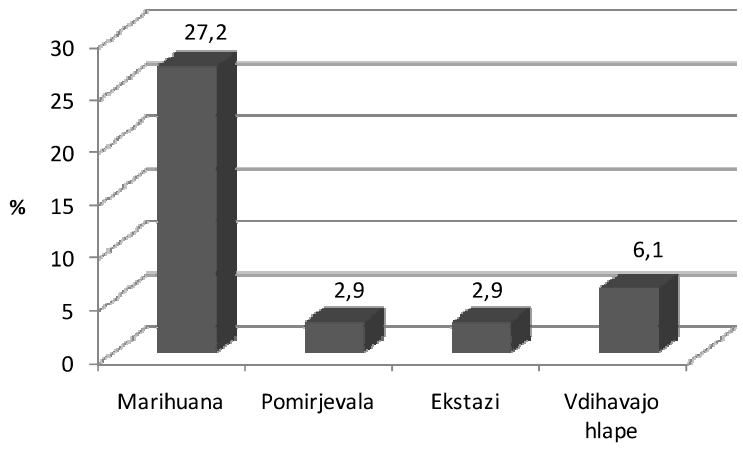

Sestavni del preventivnih dejavnosti je tudi sporočanje o škodljivosti določenega vedenja za zdravje, saj se domneva, da bo uporaba manjša, če se bodo ljudje zavedali škodljivih učinkov na lastno zdravje. Odgovori anketiranih 15- do 16-letnikov kažejo, da njihova ocena tveganja za zdravje narašča z rednostjo uživanja – najmanjši odstotki (nekaj čez 30) menijo, da veliko tvega, kdor vzame kakšno prepovedano drogo enkrat ali dvakrat. Največ jih meni, da ljudje veliko tvegajo, če kakšno prepovedano drogo jemljejo redno. Razlike med spoloma so bile statistično značilne pri vseh mnenjih o škodljivosti uporabe izbranih prepovedanih drog za zdravje. Fantje so pogosteje odgovorili, da ne vedo, kakšno je tveganje, oziroma so menili, da tveganja ni. Tak vzorec odgovarjanja se je pokazal pri vseh drogah.

Tisti, ki so odgovorili, da poskusiti kanabis, ga občasno kaditi ali redno uporabljati ne predstavlja nobenega tveganja, so ga tudi pogosteje uporabili (vsi χ^2 so bili značilni pri $p < 0{,}0001$, C za poskus in občasno uporabo je bil 0,36, za redno uporabo pa 0,31). Podobna povezava med stališči o tveganju za zdravje in dejansko uporabo se je pokazala tudi pri ekstaziju in amfetaminih.

Slika 29: Odstotki anketiranih, ki so odgovorili, da ljudje, ki uporabljajo prepovedane droge, veliko tvegajo, prikazani po spolu, ESPAD Slovenija 2011

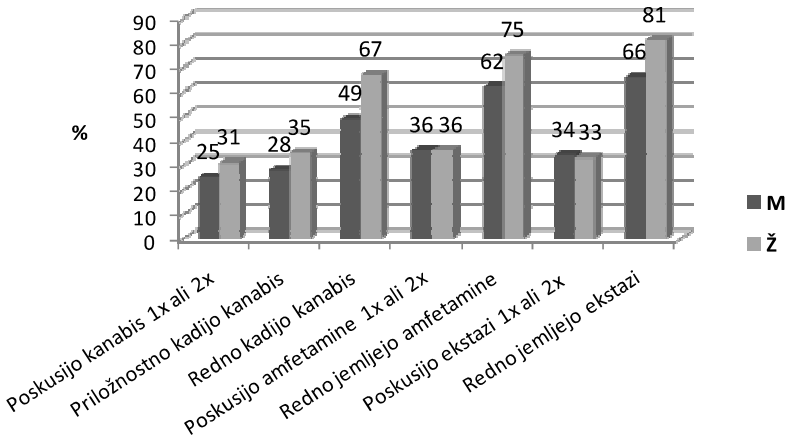

Zanimalo nas je tudi, kakšna stališča imajo njihovi starši do uporabe marihuane in ekstazija.

85,3 % anketiranih je odgovorilo, da jim mati, če bi uporabili kanabis, tega ne bi dovolila. Razlike med spoloma so bile statistično značilne pri zaznanem mnenju matere o mogoči uporabi kanabisa – dekleta so pogosteje odgovorila, da jim mati tega ne bi dovolila ($\chi^2 = 27{,}737$, df = 4, $p < 0{,}0001$, C = 0,09). Več fantov je odgovorilo, da bi jih mati skušala odvrniti od uporabe, oziroma da ne vedo, kakšen bi bil njen odziv. Več jih je tudi menilo, da bi mati tako ravnanje odobravala. Podobna slika velja za odziv očeta na uporabo kanabisa, le da razlike med spoloma niso bile statistično značilne.

Slika 30: Odziv matere in očeta na uporabo kanabisa, ESPAD Slovenija 2011

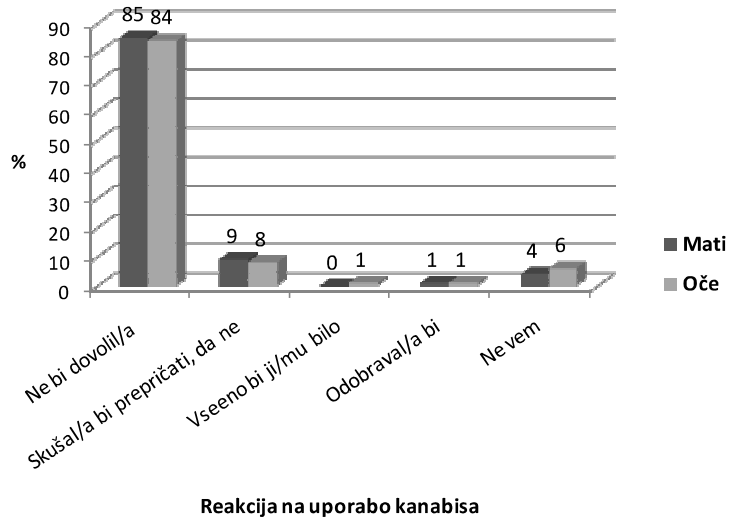

Kar se tiče uporabe ekstazija, skoraj 90 % mater in očetov tega ne bi dovolilo, nadaljnjih 5 % pa bi skušalo otroke prepričati, naj droge ne uporabijo. Odstotek odgovorov »ne vem« je bil za kanabis in ekstazi zelo podoben – 4,5 (4,3) za matere in 6,3 (6,1) za očete.

Č5) Spremembe v obdobju med leti 1995–1999–2003–2007–2011

Leta 2011 je 25 % anketiranih povedalo, da so uporabili katero koli prepovedano drogo v vsem življenju, rednih uporabnikov je bilo 4 %. V primerjavi s preteklimi raziskavami ESPAD je prišlo do statistično značilnega upada uporabe katere koli prepovedane droge med letoma 2003 (iniciacije: 28,8 %; redna uporaba: 6,6 %) in 2007, leta 2011 se je povečala za 1 %.

Slika 31: Uporaba katere koli prepovedane droge v vsem življenju v obdobju med leti 1995–1999–2003–2007–2011, ESPAD Slovenija

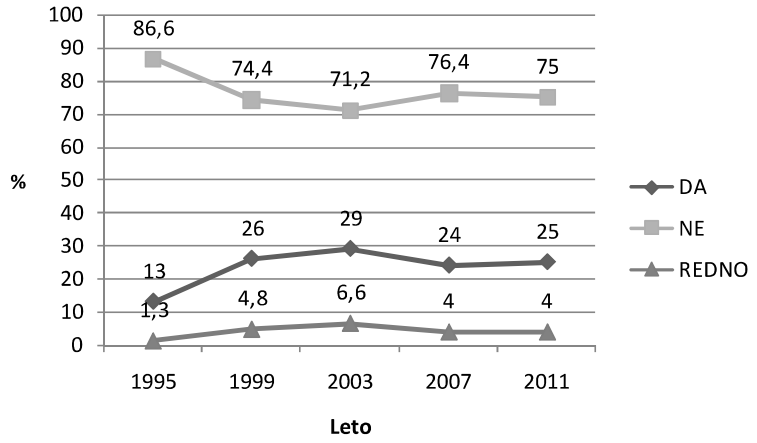

Glede na to, da je velik del spremenljivke »uporaba katere koli prepovedane droge v vsem življenju« pojasnjen z uporabo kanabisa v vsem življenju, ne preseneča podatek, da so tudi spremembe pri uporabi te podobne kot pri kateri koli prepovedani drogi. Porast med letoma 1995 in 1999 je bil večji kot med letoma 1999 in 2003. Med letoma 2003 in 2007 smo zaznali značilen upad in status quo leta 2011.

Slika 32: Pogostost uporabe marihuane v vsem življenju v obdobju med leti 1995–1999–2003–2007–2011, ESPAD Slovenija

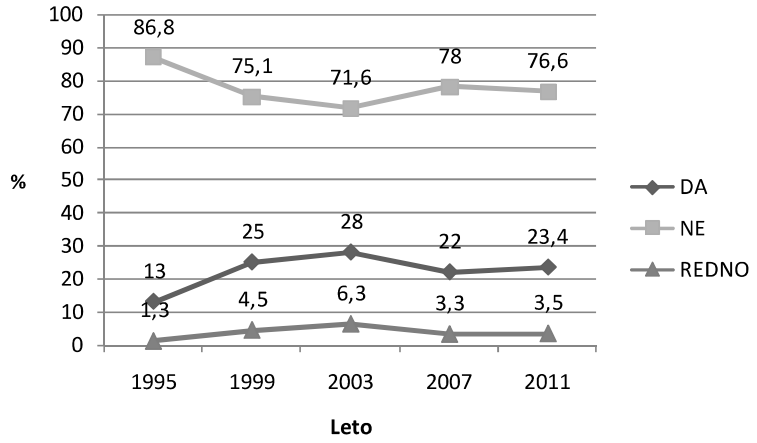

Podobno sliko kaže tudi pogostost uporabe v zadnjem letu in mesecu, le da so odstotki uporabnikov primerno manjši.

V letih 1995 in 1999 je bilo več iniciacij uporabe pomirjeval/sedativov, ki jih ni predpisal zdravnik, kot v letih 2003, 2007 in 2011. Leta 2011 je sedative brez recepta uporabilo 4,6 % anketiranih, leta 1995 pa 7,6 %. Redna uporaba je bila leta 2011 0,3 %.

Slika 33: Uporaba pomirjeval, ki jih ni predpisal zdravnik, v obdobju med leti 1995–1999–2003–2007–2011, ESPAD Slovenija

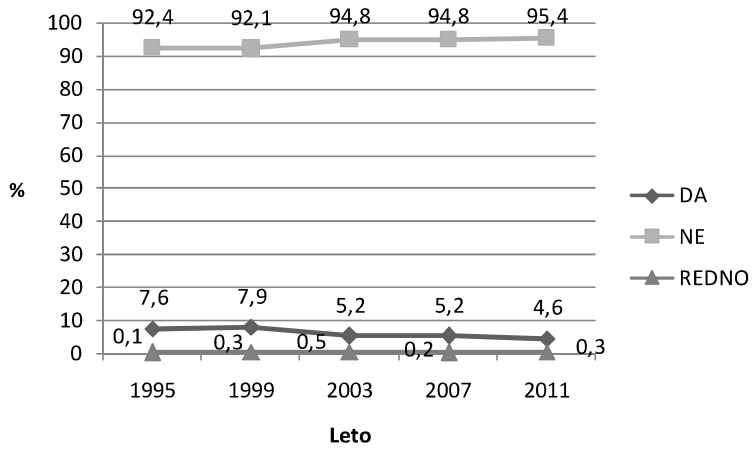

ESPAD raziskuje uporabo drog v skupini všolanih 15- do 16-letnikov. Uporaba prepovedanih drog, kot so ekstazi, kokain, krek, heroin, GHB itd., je v tej starostni skupini redek pojav. Potrebovali bi bistveno večji vzorec, da bi lahko premike v času za to starostno skupino redkih pojavov komentirali z gotovostjo.

Razlike v pogostosti uporabe kokaina v obdobju med leti 1995–1999–2003–2007–2011 so sicer statistično značilne (χ^2 je bil značilen pri $p < 0{,}0001$, $C = 0{,}08$), vendar je bila zveza šibka.

Slika 34: Uporaba kokaina v obdobju med leti 1995–1999–2003–2007–2011, ESPAD Slovenija

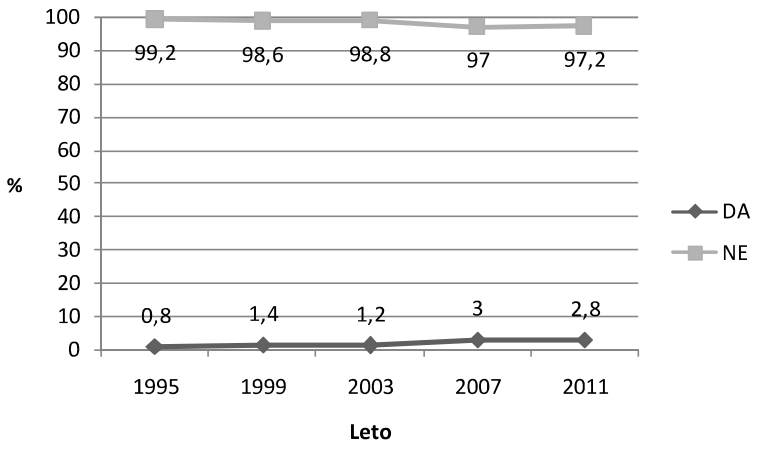

D) Psihosocialne spremenljivke

V vprašalnik smo vključili Rosenbergovo lestvico samospoštovanja. Pri vseh postavkah so se pokazale statistično značilne razlike med občutji fantov in deklet do sebe. Dekleta so v tem razvojnem obdobju bolj kritična, kar se odraža tudi v občutjih do sebe. Glede na mnenje o sebi sestavljajo dve skupini: ena skupina izraža zmerno zadovoljstvo s seboj in svojimi lastnostmi ter pozitivno stališče do sebe, druga pa nezadovoljstvo s seboj, mnenje, da so zanič, da nimajo dobrih lastnosti itd. in imajo negativno stališče do sebe. Fantje so pogosteje izrazili, da imajo pozitivno stališče do sebe in da so zadovoljni s seboj, ter nestrinjanje s trditvijo, da so zanič oziroma da se včasih počutijo povsem nekoristne. Pogosteje so prepričani, da imajo vrsto dobrih lastnosti, da so vredni prav toliko kot drugi ljudje in da so sposobni delati prav tako dobro kot drugi. Vendar so se pogosteje tudi strinjali s trditvijo, da nimajo veliko tega, na kar bi bili lahko ponosni.

Slika 35: Strinjanje s »pozitivnimi trditvami o sebi«, prikazano po spolu, ESPAD Slovenija 2011

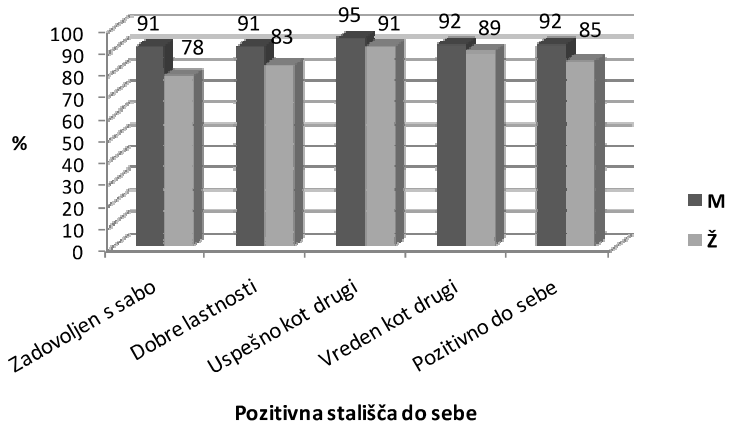

Slika 36: Strinjanje z »negativnimi trditvami o sebi«, prikazano po spolu, ESPAD Slovenija 2011

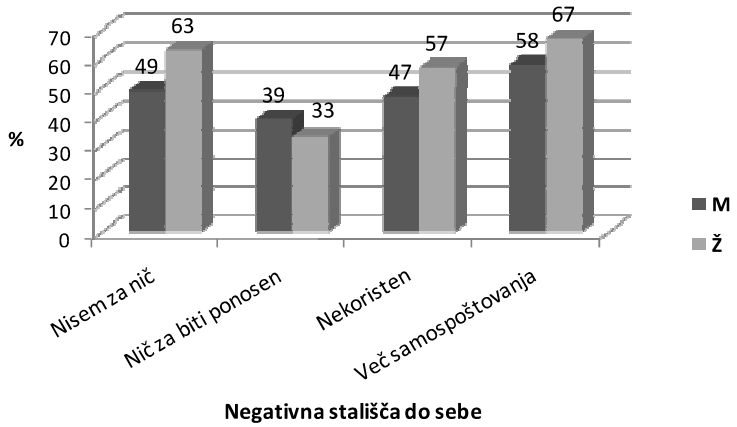

V tednu pred anketo je bilo 11,3 % anketiranih brez teka kar pogosto ali večino časa. Povezava s spolom je bila statistično značilna ($\chi^2 = 245{,}771$, $df = 3$, $p < 0{,}0001$,

C = 0,27). Dekleta so pogosteje odgovorila, da so bila v tem času včasih, kar pogosto ali večino časa brez teka.

V tednu pred anketo je imelo težave s koncentracijo kar pogosto ali večino časa 21,9 % anketiranih – pogosteje dekleta (χ^2 = 194,582, df = 3, p < 0,0001, C = 0,24).

V tem obdobju je bilo potrtih 19,7 % anketiranih kar pogosto ali večino časa (5 %) – pogosteje dekleta (χ^2 = 242,542, df = 3, p < 0,0001, C = 0,27).

Več kot četrtina (28,5 %) anketiranih je čutila, da se mora kar pogosto ali večino časa zelo truditi in kar prisiliti, da storijo, kar je treba storiti. Dekleta so pogosteje odgovorila, da se jim je to dogajalo kar pogosto ali večino časa (χ^2 = 102,213, df = 3, p < 0,0001, C = 0,18).

Kar pogosto ali večino časa žalostnih je bilo v tednu pred anketo 18,9 % anketiranih – dekleta pogosteje (χ^2 = 216,399, df = 3, p < 0,0001, C = 0,25).

Kar pogosto oziroma večino časa ni moglo opravljati svojega dela 12,1 % anketiranih – dekleta pogosteje (χ^2 = 71,957, df = 3, p < 0,0001, C = 0,15).

Zanimalo nas je tudi, koliko so anketiranci nagnjeni h konformizmu oziroma koliko upoštevajo splošne norme in pravila. Prva ugotovitev je, da dobra petina do tretjina vprašanih nima mnenja. Več kot polovica jih je menila, da je v resnici v življenju le nekaj pravil, ki vedno veljajo, in da je težko v kar koli verjeti, saj se vse spreminja. Več kot polovica anketiranih se je strinjala s trditvijo, da nihče ne ve, kaj se od njih v življenju pričakuje ter da v življenju ne moreš biti nikoli prepričan o čemer koli. Pri vseh postavkah so se pokazale statistično značilne povezave s spolom anketiranih. Fantje so se pogosteje strinjali s stališči, ki kažejo na neodvisnost in upiranje, medtem ko so se dekleta pogosteje strinjala s trditvami, ki nakazujejo dvom ali negotovost (kot npr. nihče ne ve, kaj se od njega pričakuje).

Tretjina anketiranih je menila, da lahko človek prekrši večino pravil, če se mu zdijo neuporabna – fantje so pogosteje izrazili strinjanje s to trditvijo. Tretjina anketiranih se je strinjala s trditvijo, da upoštevajo le tista pravila, ki jih sami želijo – fantje pogosteje.

Zanimalo nas je tudi, kolikokrat so se anketiranci v preteklem letu zapletli v različna nasilna dejanja.

V pretep v šoli oziroma pri delu se je zapletlo 13,6 % vprašanih, enak odstotek jih je sodelovalo v pretepu dveh skupin, 12,9 % vprašanih je v trgovini kaj vzelo, česar niso plačali, 12,2 % jih je zanalašč poškodovalo šolsko lastnino, 7,7 % je zabredlo zaradi

svojih dejanj v težave s policijo, 7,4 % jih je komu kaj vzelo, kar je bilo vredno več kot 10 evrov, 5,8 % je ranilo koga tako močno, da je ranjeni moral poiskati zdravniško pomoč, 3,9 % je udarilo koga od svojih učiteljev, 3,5 % je zanalašč zanetilo požar na tuji lastnini, 2,2 % pa z uporabo orožja izsililo od koga kašno stvar.

Pri vseh postavkah so se pokazale statistično značilne razlike med odgovori fantov in deklet (vsi χ^2 so bili značilni pri $p < 0{,}0001$, C-ji so se gibali med 0,09 in 0,26). Fantje so se pogosteje zapletli v vsa prestopniška dejanja.

Slika 37: Odstotki mladih, ki so se zapletli v prestopniška dejanja, prikazani po spolu, ESPAD Slovenija 2011

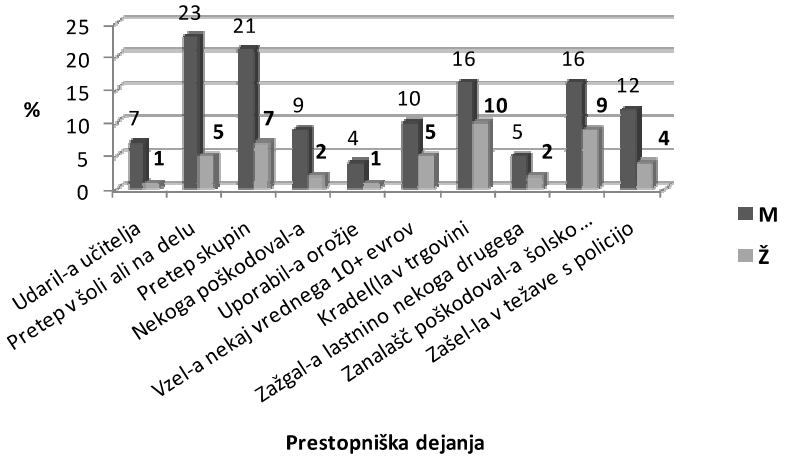

Enkrat ali večkrat je zbežalo od doma za več kot en dan 5,1 % anketirancev. Skoraj tretjina dijakov (31,1 %) je enkrat oziroma pogosteje razmišljala o tem, da bi se poškodovali – dekleta statistično značilno pogosteje ($\chi^2 = 224{,}470$, df = 4, $p < 0{,}0001$, C = 0,26). 10,7 % anketirancev nam je zaupalo, da so poskusili storiti samomor enkrat ali pogosteje – dekleta pogosteje ($\chi^2 = 32{,}957$, df = 4, $p < 0{,}0001$, C = 0,10).

Slika 38: Avtoagresivno vedenje, prikazano po spolu, ESPAD Slovenija 2011

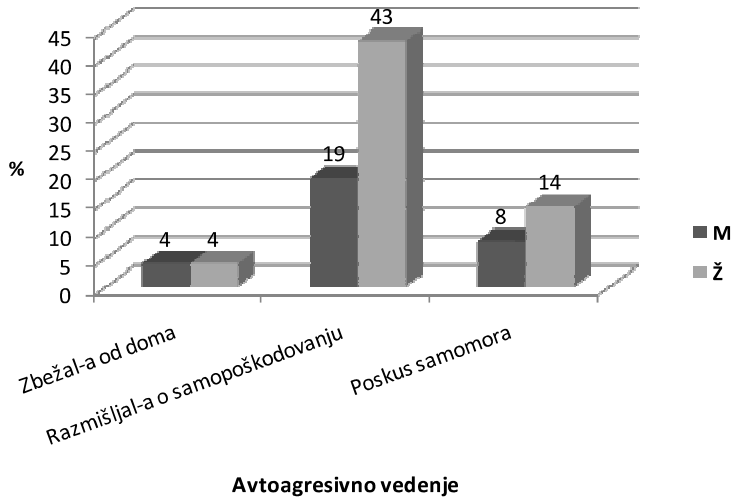

IV. del: Primerjava odgovorov slovenskih anketirancev s povprečji ESPAD

Za slovenske rezultate leta 2011 je še najopaznejši razmeroma visok odstotek dijakov, ki poročajo o tem, da so kadar koli v življenju vdihavali hlape zato, da bi bili zadeti (20 % v primerjavi s povprečjem ESPAD 9 %). Slovenski anketiranci so se uvrstili nekoliko nad povprečje držav ESPAD pri treh z alkoholom povezanih spremenljivkah, kajenju cigaret v zadnjem mesecu in pri uporabi kanabisa kadar koli v življenju. Slovenija se je tako umestila nad povprečje vseh držav ESPAD pri petih ključnih spremenljivkah, zelo blizu povprečja pa pri drugih treh. To pomeni, da imajo slovenski dijaki bolj ekstenzivne navade glede uporabe drog kot povprečni dijaki držav ESPAD, sploh pri vdihavanju hlapov.

Slika 39: Ključne spremenljivke za Slovenijo v % (če ni drugače navedeno), ESPAD 2011

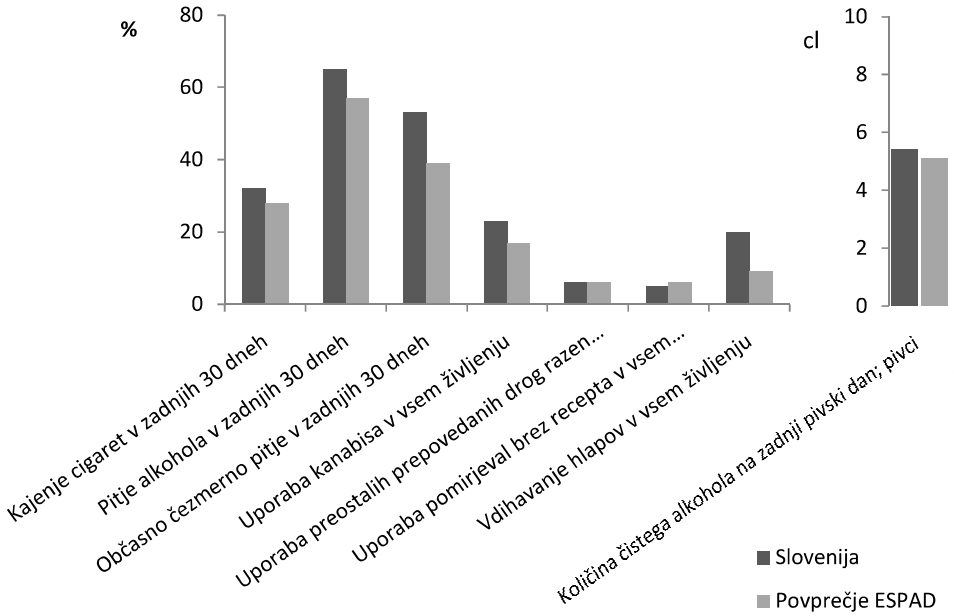

V. del: Povzetek mednarodnih izsledkov raziskave ESPAD 2011[1]

Povzetek

Poglavitni cilj Evropske raziskave o alkoholu in preostalih drogah med šolsko mladino je zbirati primerljive podatke o uporabi različnih psihoaktivnih snovi med 15- in 16-letnimi dijaki v Evropi za spremljanje trendov v državah in med njimi. V okviru projekta ESPAD je bilo do zdaj opravljenih pet serij zbiranja podatkov. Prva študija iz leta 1995 je potekala v 26 državah, zbiranje podatkov leta 2011 pa se je izvajalo v 37 državah. Ključni rezultati raziskave iz leta 2011 so na voljo za 36 držav, saj raziskovalcem z otoka Man ni uspelo posredovati podatkov, čeprav so jih zbrali.

Ta povzetek predstavlja ključne rezultate raziskave 2011, pa tudi ugotovitve v zvezi z dolgoročnimi trendi. Na začetku pa je zapisan pregled metodologije.

Podlaga tega sodelovalnega projekta so neodvisne raziskovalne skupine v sodelujočih državah. Pri zbiranju podatkov ESPAD je leta 2011 sodelovalo več kot 100.000 dijakov iz teh držav: Albanija, Belgija (Flandrija), Bosna in Hercegovina (Republika srbska), Bolgarija, Ciper, Češka republika, Črna gora, Danska, Estonija, Ferski otoki, Finska, Francija, Grčija, Hrvaška, Irska, Islandija, Italija, Latvija, Lihtenštajn, Litva, Madžarska, Malta, Moldavija, Monako, Nemčija (pet zveznih dežel), Norveška, otok Man, Poljska, Portugalska, Romunija, Ruska federacija (Moskva), Slovaška, Slovenija, Srbija, Švedska, Ukrajina in Združeno kraljestvo.

Metodologija in kakovost podatkov

Raziskave so bile za zagotovitev čim večje primerljivosti podatkov tako kot v prejšnjih študijah ESPAD izvedene v skladu s standardizirano metodologijo in na podlagi skupnega vprašalnika. Podatki so se zbirali predvsem spomladi leta 2011, ciljna populacija pa so bili dijaki, rojeni leta 1995, katerih povprečna starost je bila med zbiranjem podatkov 15,8 leta.

Podatki so bili zbrani z vprašalnikom, ki so jih razdelili dijakom v razredih, izbranih v vzorec. Dijaki so anonimno izpolnjevali vprašalnike v razredu, učitelji ali raziskovalni asistenti pa so imeli vlogo vodij ankete. Vzorci razredov so reprezentativni na

[1] Avtorji: Hibell B., Guttormsson U., Ahlström S., Balakireva O., Bjarnason T., Kokkevi A., Kraus L. Prevod: Prevajalski center za organe Evropske unije.

nacionalni ravni, razen štirih izjem – zbiranje podatkov v Belgiji je bilo omejeno le na nizozemsko govoreči del (Flandrijo), v Bosni in Hercegovini so podatke zbrali le v Republiki srbski, v Nemčiji je bila študija izvedena le v petih od šestnajstih zveznih dežel, zbiranje podatkov v Ruski federaciji pa je bilo omejeno zgolj na Moskvo.

Vsebina mednarodnega poročila temelji na standardiziranih poročilih držav in naborih podatkov, ki jih prejmejo koordinatorji in upravljavec podatkovne zbirke. Nekaj držav je imelo zmerne metodološke težave, vendar njihov obseg ni bil tak, da bi resno ogrozil primerljivost rezultatov, splošna veljavnost pa se šteje za visoko za večino držav. Nacionalni kulturni okvir, v katerem so dijaki odgovarjali na vprašanja, je zelo raznolik.

Velikosti vzorcev v posameznih državah so bile blizu ali preko priporočene številke 2.400, razen v majhnih državah, v katerih je raziskava sicer vključila manjše število dijakov, a vse dijake ciljne skupine. Da bi se izognili težavam in iz previdnostnih razlogov, ocenjujemo primerljivost podatkov za Združeno kraljestvo kot omejeno, saj je bilo sodelovanje šol zelo majhno.

Majhne razlike v ocenjenih vrednostih med državami ali v času je treba razlagati previdno. Značilnost razlik med letoma 2007 in 2011 je bila testirana s statističnimi testi značilnosti, prav tako razlike med spoloma za leto 2011. Razlik med leti 2003, 1999 in 1995, ki so manjše od štirih odstotkov, se ne ocenjuje kot pomembne.

Predstavljeni so rezultati za osem ključnih spremenljivk za leto 2011 v primerjavi z letom 2007; statistično značilen upad je označen z zeleno, povečanje pa z rdečo.

Cigarete

Na začetku vprašalnika je bilo zastavljenih nekaj vprašanj o kajenju cigaret. V povprečju je 54 % dijakov v sodelujočih državah navedlo, da so vsaj enkrat poskusili kaditi cigarete, 28 % pa jih je kadilo cigarete v zadnjih 30 dneh. 2 % vseh dijakov sta v zadnjih 30 dneh pokadila najmanj eno škatlico cigaret na dan.

Vrstna reda držav za spremenljivko »uporaba kadar koli v življenju« in spremenljivko »kajenje cigaret v zadnjih 30 dneh« (razmeroma nedavna uporaba) sta bolj ali manj enaka. Med države z veliko razširjenostjo uporabe cigaret v zadnjih 30 dneh spadajo Bolgarija, Češka republika, Francija, Hrvaška, Latvija, Monako in Slovaška (okrog 40 %), države z nizko razširjenostjo pa so Albanija, Črna gora in Norveška (okrog 12 %). Ugotovili nismo nobenega izrazitega geografskega vzorca.

V državah, kjer kadi več dijakov, jih tudi več pravi, da so cigarete zlahka dostopne. Tudi zgodnji začetek kajenja (pri starosti 13 let ali prej) je na državni ravni povezan z visokimi ravnmi uporabe v zadnjem mesecu. V povprečju je 7 % dijakov navedlo, da so kadili cigarete vsak dan pri starosti 13 let ali prej.

Na zbirni državni ravni so razlike med dekleti in fanti v zvezi s kajenjem v zadnjih 30 dneh v letu 2011 zanemarljive. Majhne razlike med spoloma (kadilo je več fantov kot deklet) so bile ugotovljene v letih 1995 in 1999. Na ravni posameznih držav ugotavljamo velike razlike med spoloma: v enajstih državah so razlike statistično značilne – v šestih državah je v zadnjem mesecu pred raziskavo kadilo več fantov, v petih državah pa več deklet. Na primer: fantje so bili 16 odstotnih točk nad dekleti v Albaniji, na Cipru in v Moldaviji, dekleta pa so bila 15 % nad fanti v Bolgariji in Monaku.

Med letoma 2007 in 2011 se je odstotek anketiranih, ki so kadili v zadnjem mesecu pred raziskavo, povečal v sedmih državah, zmanjšal pa v petih. Kajenje v zadnjem mesecu se je izjemno povečalo v Monaku – za 13 % in 10 % na Portugalskem. Če gledamo vsa leta, pa so države z največjim zmanjšanjem kajenja (20 % ali več od leta 1995) Islandija, Irska in Norveška. Prav nobena država ne kaže stalnega porasta kajenja od leta 1995.

Alkohol

V vseh državah ESPAD, razen na Islandiji, je najmanj 70 % dijakov pilo alkohol vsaj enkrat v življenju, pri čemer je povprečje ESPAD v raziskavi iz leta 2011 87 %. Ustrezna povprečna deleža za zadnjih 12 mesecev in zadnjih 30 dni znašata 79 % oziroma 57 %. Od leta 2003 do 2011 beležimo za vse tri spremenljivke (»pitje katere koli alkoholne pijače kadar koli v življenju«, »v zadnjih 12 mesecih« oziroma »v zadnjih 30 dneh«) majhno zmanjšanje. Ti povprečni deleži seveda temeljijo na zelo različnih odstotkih za posamezne države. Na primer: o pitju alkohola v zadnjih 30 dneh je poročalo 75 % dijakov na Češkem in Danskem, a samo 17 % na Islandiji in 32 % v Albaniji. V zvezi s pitjem alkoholnih pijač se ni izrisal noben jasen geografski vzorec, vendar pa lahko vseeno zapišemo, da so nordijske in balkanske države države z razmeroma majhnimi odstotki pivcev.

Deleži za razširjenost pitja alkoholnih pijač kadar koli v življenju, v zadnjih 12 mesecih in v zadnjih 30 dneh so približno enaki za dekleta in fante. Če pa je opaziti razlike med spoloma, so deleži med fanti po navadi večji. Na primer: v 15 državah je statistično značilno več fantov kot deklet odgovorilo, da so pili alkoholne pijače v zadnjih 30 dneh pred raziskavo. Samo v treh državah (Islandija, Latvija, Švedska) je tako odgovorilo več deklet kot fantov.

Skupna povprečna količina alkohola, zaužitega na zadnji dan pitja alkohola, se je razlikovala med spoloma – fantje so v povprečju popili tretjino več kot dekleta (fantje 5,8 centilitra čistega alkohola, dekleta pa 4,3 centilitra). Take razlike med spoloma najdemo v skoraj vseh državah, razen na Islandiji in Švedskem, tam je povprečna količina popitega čistega alkohola enaka za oba spola.

V veliki večini držav je pivo glavna pijača med fanti, medtem ko so žgane pijače najpomembnejša pijača med dekleti v nekaj več kot v polovici držav. Pivo in žgane pijače predstavljajo približno 70 % celotne porabe alkoholnih pijač.

Razlike med državami so velikanske. Na primer: na zadnji dan pitja alkoholnih pijač so danski dijaki popili trikrat več kot dijaki v Albaniji, Moldaviji, Črni gori in Romuniji. Zelo velike količine v glavnem najdemo med dijaki nordijskih držav in na britanskih otokih, medtem ko dijaki iz držav jugovzhodne Evrope pijejo manjše količine alkoholnih pijač. Povprečna količina popitega alkohola ob zadnji pivski priložnosti je bila približno enaka v letih 2011 in 2007. Če pa gledamo posamezne države, ugotovimo, da se je ta kazalnik med letoma 2007 in 2011 statistično značilno povečal v desetih državah, zmanjšal pa samo v štirih.

Na ravni držav ni statistične povezave med odstotkom dijakov, ki so pili alkoholne pijače v zadnjih 30 dneh, in količinami zaužitega alkohola ob zadnji pivski priložnosti. Kar pomeni, da najdemo tako visoke kot nizke povprečne količine popitega alkohola v državah bodisi z veliko bodisi z majhno pogostostjo pitja.

Na državni ravni je opaziti močno pozitivno povezavo med povprečno količino popitega alkohola na zadnji dan pitja alkohola in zaznano stopnjo opitosti na ta dan. Tako so v državah, kjer so dijaki navedli, da so popili velike količine alkohola, navedli tudi višje ravni opitosti.

Opitost je mogoče meriti tudi na ta način, da vprašamo, kako pogosto nekdo popije pet pijač ali več zapored ob isti priložnosti v zadnjih 30 dneh. Ta spremenljivka, ki ji pravimo tudi »občasno čezmerno pitje«, je v obdobju od leta 1995 do 2011 doživela eno najbolj v nebo vpijočih sprememb med dekleti, in sicer se je povzpela z 29 % za leto 1995 na 41 % leta 2007, leta 2011 pa je padla na 38 %. Tudi pri fantih je vrednost za leto 2011 (43 %) nekoliko nižja, kot je bila leta 2007 (45 %), in je blizu tisti iz leta 1995 (41 %).

Povprečni razkorak med spoloma se je za »občasno čezmerno pitje« z 12 % leta 1995 sicer zmanjšal na 5 % leta 2011, vendar pa je še vedno bolj razširjeno med fanti kot dekleti v 22 državah ESPAD. Le v eni državi – na Švedskem – je odstotek večji med dekleti. Tri nordijske države – Finska, Islandija in Norveška – sodijo med deset držav s

približno enakimi odstotki za oba spola (poleg naštetih še Irska, Združeno kraljestvo (omejena primerljivost), Francija, Monako, Belgija (Flandrija), Estonija in Ruska federacija – Moskva).

Kar se tiče »občasnega čezmernega pitja« sta dve nordijski državi na nasprotnih koncih lestvice: 13 % anketiranih na Islandiji in kar več kot štirikrat toliko na Danskem (56 %) je odgovorilo, da so v zadnjih 30 dneh ob eni pivski priložnosti popili pet ali več pijač zapored.

Med letoma 2007 in 2011 se je »občasno čezmerno pitje« značilno povečalo v štirih državah (Ciper, Grčija, Madžarska in Srbija), na Cipru in Madžarskem kar za 10 %. V devetih državah, za katere so na voljo primerljivi podatki, je prišlo do značilnega zmanjšanja; največje – kar 9 % – je bilo opaziti na Islandiji.

Kar nekaj dijakov je poročalo o težavah v zadnjih 12 mesecih, povezanih z uživanjem alkohola. Najpogostejše težave so bile: »slab uspeh v šoli ali pri delu« (13 %) in »resne težave s prijatelji oziroma starši« (po 12 % za vsako spremenljivko). Med države, v katerih številni dijaki poročajo o težavah v zvezi z uživanjem alkohola, se uvrščajo Bolgarija, Češka, Latvija in Slovaška.

Večina težav v zvezi z alkoholom je v povprečju pogostejša med fanti. To je najočitneje v primeru »pretepov« in »težav s policijo«. Vendar so pri nekaterih težavah povprečja približno enaka za oba spola, vključno s »slabim uspehom v šoli« in »težavami s policijo«.

Prepovedane droge

V državah ESPAD 29 % dijakov meni, da je kanabis zlahka dostopen. Med državami so velike razlike: na Češkem tako meni kar 59 % anketiranih, v Moldaviji pa 6 %. Da je kanabis zlahka dostopen, meni malo več fantov (33 %) kot deklet (28 %). Tako tendenco najdemo v večini držav – razlike so statistično značilne v 24 državah. Prevladuje mnenje, da amfetamini in ekstazi niso tako zlahka dostopni kot kanabis.

Leta 2007 se je naraščanje vseživljenjske uporabe prepovedanih drog, ki je bilo opaženo v obdobju med letoma 1995 in 2003, zaustavilo. Leta 2007 je bilo povprečje držav 2 % pod tistim iz leta 2003 in se je obdržalo tudi v letu 2011. Leta 1995 je 11 % dijakov poročalo o vseživljenjski uporabi katere koli prepovedane droge, leta 2011 pa 18 %. Med letoma 2007 in 2011 je prišlo do značilnega povečanja v 11 državah, v 8 pa do značilnega zmanjšanja. Pri spremembi razširjenosti ni opaziti kakšnega izrazitega

geografskega vzorca, naraščanje oziroma manjšanje je opaziti tako v državah z visoko kot v državah z nizko prevalenco.

Leta 2011 je v povprečju 21 % fantov in 15 % deklet poskusilo prepovedane droge vsaj enkrat v življenju. V vseh raziskavah so fantje to storili pogosteje kot dekleta – leta 2011 so bile statistično značilne razlike ugotovljene v več kot dveh tretjinah držav ESPAD.

Uporaba prepovedanih drog se zelo razlikuje med državami. V Češki republiki je skoraj polovica (43 %) dijakov poročala o uporabi prepovedanih drog, razmeroma veliko število dijakov (39 %) to počne tudi v Franciji in Monaku. Nasprotno pa je približno 6 % dijakov v Bosni in Hercegovini (Republika srbska), Črni gori, na Ferskih otokih, v Moldaviji in na Norveškem poročalo o vseživljenjski uporabi prepovedanih drog. Nižje stopnje razširjenosti pogosto najdemo v jugovzhodni Evropi, vključno z balkanskimi državami, pa tudi v nordijskih državah.

Velika večina dijakov, ki so poskusili prepovedane droge, je uživala kanabis. 17 % dijakov je leta 2011 poročalo o uporabi kanabisa kadar koli v življenju, 6 % pa jih je poskusilo eno ali več drog s seznama. Ekstazi in amfetamini si delijo drugo mesto (vsak 3 %), manj dijakov pa je poročalo o uporabi kokaina, kreka, LSD-ja in heroina (1 % do 2 %). Belgija (Flandrija), Bolgarija, Francija, Latvija, Monako in Združeno kraljestvo (omejena primerljivost) so najvišje uvrščene države glede vseživljenjske uporabe katere koli prepovedane droge razen kanabisa – stopnja razširjenosti se giblje okrog 10 %. V povprečju je več fantov (7 %) kot deklet (5 %) uporabilo katero koli prepovedano drogo razen kanabisa. Na ravni posameznih držav je razširjenost uporabe katere koli prepovedane droge razen kanabisa med fanti statistično značilno večja v 14 državah, v Monaku pa med dekleti.

Kot že omenjeno, je kanabis najpogosteje uporabljana prepovedana droga. O vseživljenjski uporabi kanabisa je v povprečju poročalo značilno več fantov (19 %) kot deklet (14 %), na ravni posameznih držav pa je bila razširjenost uporabe med fanti statistično značilno večja kot med dekleti v 27 državah. Med državami z največjo in najmanjšo prevalenco uporabe kanabisa je velik razkorak: na eni strani so Češka republika (42 %), Francija in Monako (vsaka 38 %), na drugi pa Albanija, Bosna in Hercegovina (Republika srbska), Črna gora, Ferski otoki, Moldavija in Norveška (vsaka s 4 % do 5 %). Odstotek dijakov, ki so poskusili kanabis, se je med letoma 2007 in 2011 v 11 državah značilno povečal, v petih pa zmanjšal. Do največjega povečanja je prišlo v Franciji in Monaku (8 % do 9 %), največji upad pa je opaziti v Ruski federaciji (Moskva) – 11 %.

O uporabi kanabisa v zadnjih 12 mesecih je poročalo 13 % vseh dijakov, med fanti 15 % in 11 % med dekleti, medtem ko je uporabo v zadnjih 30 dneh navedlo 8 % fantov in 5 % deklet (srednja vrednost 7 %). V večini držav (27) je značilno več fantov kot deklet uporabilo kanabis v zadnjih 30 dneh pred raziskavo. V prvih dveh državah z največjo razširjenostjo (Francija in Monako) je več kot eden od petih dijakov poročal o uporabi kanabisa v zadnjih 30 dneh, v Albaniji, Bosni in Hercegovini (Republika srbska), na Ferskih otokih, v Moldaviji, na Norveškem in v Romuniji pa le 1 % do 2 % dijakov.

Razmeroma visoka uporaba kanabisa med mladimi v Evropi vsiljuje vprašanje o mogočih negativnih posledicah za posameznike in družbo. Z analizo izbirnega modula, lestvico CAST, je bilo ocenjeno tveganje za težave v zvezi s kanabisom v 13 (od 36) državah ESPAD, ki so zagotovile take podatke. Na splošno je bil eden od treh uporabnikov kanabisa v zadnjem letu (33 %) razvrščen med osebe s povečanim tveganjem za razvoj težav v zvezi s kanabisom. Razširjenost uporabnikov z visokim tveganjem je bila od 1 % do 9 %, povprečje pa 5 %.

Le nekaj je držav, v katerih je bil odstotek mladih, ki so poskusili prepovedane droge, manjši leta 2011 kot 1995. Najizrazitejši primer je Irska, kjer je bil podatek za leto 1995 37 %, za leto 2011 pa 19 %. Primerjava za isto časovno obdobje kaže na Ferskih otokih upad z 12 % na 7 %, medtem ko je bilo zmanjšanje v Združenem kraljestvu z 42 % na 29 % med letoma 1995 in 2007.

Splošna slika je, da se je večanje uporabe prepovedanih drog, ki smo ga opazili v obdobju do leta 2003 (z 11 % leta 1995 na 20 % leta 2003), zaustavilo in je znašalo leta 2007 in 2011 18 %.

Druge psihoaktivne snovi

O uporabi pomirjeval ali sedativov brez recepta kadar koli v življenju se najpogosteje poroča v Litvi, Monaku in na Poljskem – kjer je približno 14 % dijakov navedlo tako uporabo –, najnižje stopnje pa navajajo dijaki s Ferskih otokov, iz Nemčije (pet zveznih dežel), Lihtenštajna, Moldavije, Ruske federacije (Moskva) in Ukrajine (2 %). V povprečju nekoliko več deklet kot fantov poroča o uporabi pomirjeval brez recepta (8 % v primerjavi s 5 %), kar je videti tudi v večini (18) posameznih držav. Splošni trend je v času dokaj stabilen med letoma 1995 in 2011, čeprav je v treh državah med letoma 2007 in 2011 prišlo do statistično značilnega povečanja uporabe, v sedmih pa do zmanjšanja.

O uporabi alkohola skupaj s tabletami (»zdravili«) za omamljanje je leta 2011 poročalo v povprečju 6 % dijakov, kar je manj kot leta 1999 (9 %) in ta trend upadanja je opaziti

za oba spola. Razlika pri uporabi alkohola skupaj s tabletami med spoloma je bila leta 2011 najmanjša do zdaj (dekleta 7 %, fantje 5 %).

Spremenljivki »uporaba pomirjeval brez recepta« in »uporaba alkohola in tablet hkrati« sta edini, ki sta bili v povprečju pogosteje prisotni med dekleti kot fanti v vseh petih merjenjih.

Od prvega zbiranja podatkov leta 1995 se podatki o vseživljenjskem vdihavanju hlapov niso zelo spremenili vse do leta 2007. Povprečja na agregirani ravni so znašala od 8 % do 9 %. Med zadnjima dvema raziskavama smo ugotovili rahlo povečanje z 8 % na 10 %. V preteklih meritvah so bili fantje 1 % do 2 % pred dekleti, leta 2011 pa so odstotki za oba spola enaki (10 %).

V skoraj polovici držav (15 od 32), za katere lahko primerjamo podatke za leti 2007 in 2011, lahko opazimo značilno povečanje v vseživljenjski uporabi hlapil, v sedmih pa je prišlo do značilnega zmanjšanja. Na Cipru je prišlo do najopaznejšega zmanjšanja, in sicer s 16 % leta 2007 na 8 % leta 2011. Opaziti pa je tudi izrazito povečanje, in sicer na primer na Hrvaškem z 11 % na 28 % in Latviji s 13 % na 23 %, kar je popeljalo obe državi na vrh lestvice po uporabi hlapil. Najnižjo uporabo hlapil so zabeležili v Moldaviji (2 %).

Posebno poglavje poročila je namenjeno obravnavi več različnih drog (dve ali več) in kaže leta 2011 razmeroma stabilno stanje v primerjavi z letom 2007. Prevalenca uporabe več drog je v celotnem vzorcu 29 držav, za katere so na voljo primerljivi podatki, 9 % za obe leti. Ta odstotek je zelo podoben oziroma višji kot odstotek tistih, ki uporabljajo katero koli drogo razen kanabisa. Prevalenca uporabe treh ali več drog pa je v vseh raziskavah znašala 3,5 %. Uporaba več drog je povezana s problematičnim vedenjem, kot so npr. težave s policijo, vpletenost v pretep, nezaščiten spolni odnos in neupravičeno izostajanje od pouka.

Končne ugotovitve

Dobro znano je, da na ravni posameznika pogosto ugotovimo povezavo med uporabo različnih psihoaktivnih snovi. V podatkih za leto 2011 so očitne povezave med uporabo različnih psihoaktivnih snovi na zbirni državni ravni in sklenemo lahko, da je za države, v katerih veliko število dijakov poroča o nedavni uporabi alkohola in občasnem čezmernem pitju v zadnjih 30 dneh, bolj verjetno, da bo več dijakov navajalo izkušnjo s prepovedanimi drogami in hlapili ter obratno. Uporaba pomirjeval ali sedativov brez recepta ne kaže nobene korelacije z uporabo pravkar navedenih psihoaktivnih snovi na zbirni državni ravni.

Izbranih je bilo osem ključnih spremenljivk za pripravo pregleda rezultatov iz leta 2011 po državah: kajenje cigaret v zadnjih 30 dneh, pitje katere koli alkoholne pijače v zadnjih 30 dneh, zaužita količina čistega alkohola ob zadnjem pitju alkohola, občasno čezmerno pitje v zadnjih 30 dneh, uporaba kanabisa kadar koli v življenju, uporaba katere koli prepovedane droge razen kanabisa kadar koli v življenju, uporaba pomirjeval ali sedativov brez recepta kadar koli v življenju in uporaba hlapil kadar koli v življenju.

Stopnje razširjenosti za posamezne države za ključne spremenljivke se primerjajo s povprečnimi vrednostmi vseh držav. Državi z rezultati pretežno blizu povprečja sta Poljska in Portugalska. Države z rezultati pretežno pod povprečjem so Islandija in Albanija, Bosna in Hercegovina (Republika srbska), Črna gora in Moldavija. Države, ki presegajo povprečja, je težje identificirati. Prav nobena država ni nad povprečjem pri vseh ključnih spremenljivkah. Pri mnogih spremenljivkah iz povprečja štrlijo Češka, Estonija, Francija, Latvija, Monako in Slovenija.

Splošni trendi uporabe snovi za vse države s podatki iz vseh petih raziskav kažejo nekoliko drugačen razvoj glede na spremenljivko, ki je v ospredju. V obdobju med letoma 1999 in 2007 je mogoče opaziti zmanjšanje uporabe cigaret v zadnjih 30 dneh in nato leta 2011 nespremenjene številke.

Od leta 2003 dalje opazujemo rahlo manjšanje pitja alkoholnih pijač v zadnjih 30 dneh. Za občasno čezmerno pitje je opaziti večanje v obdobju od leta 1995 do 2007 (porast za 9 %), kar gre predvsem na račun večanja odstotka deklet, ki pijejo, v številnih državah. Leta 2011 se je trend zaustavil, saj je prišlo do rahlega zmanjšanja pri obeh spolih.

Trend naraščanja uporabe prepovedanih drog kadar koli v življenju – predvsem konoplje – med letoma 1995 in 2003 se je zaustavil; deleža za leti 2007 in 2011 sta za tri odstotne točke manjši od deleža za leto 2003. Odstotki uporabe katere koli prepovedane droge razen kanabisa so se večali od leta 1995 do 1999, potem pa so ostali stabilni.

Uporaba pomirjeval brez recepta ne kaže praktično nobenih razlik med petimi obdobji opazovanja. Isto velja za uporabo hlapil, čeprav so odstotki za leto 2011 nekoliko višji od tistih iz leta 2007.

Podatki za ključne spremenljivke so bili v vseh primerih – razen za uporabo pomirjeval brez recepta – višji za fante kot dekleta v prvi raziskavi (leto 1995). Tekom let so se razlike med spoloma zmanjševale tako glede kajenje tobaka kot pitja alkoholnih pijač v zadnjih 30 dneh, pa tudi glede vdihavanja hlapov v vsem življenju. Do opaznega

zmanjšanja razlik med spoloma je prišlo tudi pri občasnem čezmernem opijanju v zadnjih 30 dneh.

Trendi v posameznih državah so drugačni, kot je splošni vtis. Če pogledamo le nedavne spremembe, vidimo, da so odstotki za dijake iz Bosne in Hercegovine (Republika srbska) leta 2011 manjši kot leta 2007 pri vseh osmih ključnih spremenljivkah. Države, kjer je prišlo do razmeroma velikega števila sprememb, so Malta (podatki za šest ključnih spremenljivk so leta 2011 nižji), Islandija, Norveška in Ruska federacija (Moskva), ki imajo zmanjšanje pri petih spremenljivkah.

Na Islandiji gre za nadaljevanje trendov, ki so bili opaženi v preteklih raziskavah, kar postavlja to državo na vodilno mesto, ko gre za zmanjševanje uporabe alkohola in uporabe različnih snovi med šolsko mladino.

Na Cipru se je med letoma 2007 in 2011 značilno povečalo šest od osmih ključnih spremenljivk, v Grčiji, na Madžarskem in v Črni gori pa pet.

Ključna spremenljivka, ki je med letoma 2007 in 2011 doživela povečanje v največ državah (15), je vdihavanje hlapov, poleg te pa še vseživljenjska uporaba kanabisa (11) in povprečna količina popitega alkohola ob zadnjem pitju alkohola (10).

Ključni spremenljivki, pri katerih je med letoma 2007 in 2011 prišlo do značilnega zmanjšanja, sta pitje alkohola v zadnjih 30 dneh in občasno čezmerno pitje (po 11 držav).

Pogled na tri ključne spremenljivke (občasno čezmerno pitje, vseživljenjska uporaba kanabisa in vseživljenjska uporaba katere koli droge razen kanabisa) pove, da so leta 2011 številke v primerjavi z letom 1995 v večini držav razmeroma nespremenjene ali višje. Do največjega povečanja občasnega čezmernega pitja je prišlo na Hrvaškem, Madžarskem, Slovaškem in v Sloveniji (21 % do 30 %). Največje povečanje vseživljenjske uporabe kanabisa (17 % do 20 %) so ugotovili na Češkem (glavnina povečanja se je zgodila do leta 2003), v Estoniji (v glavnem do leta 2003) in na Slovaškem (pa čeprav se je odstotek leta 2011 zmanjšal). Z nekaj izjemami gre predvsem za vzhodnoevropske države.

Do zmanjšanja občasnega čezmernega pitja v preteklih 30 dneh je v obdobju med letoma 1995 in 2011 prišlo na Islandiji (23 %), pa tudi na Finskem (do leta 2007) in v Ukrajini (po 16 % v vsaki državi). Vseživljenjska uporaba kanabisa se je zmanjšala za 19 % na Irskem in za 12 % v Združenem kraljestvu. To sta tudi edini državi, kjer je prišlo do pomembnega zmanjšanja uporabe katere koli droge razen kanabisa v vsem življenju (13 % v Združenem kraljestvu in 10 % na Irskem). Z izjemo Ukrajine gre za zahodnoevropske države.

Tabela 7: Izbrane ključne spremenljivke po posameznih državah, v % (če ni drugače označeno), ESPAD 2011[2]

Država	Kajenje cigaret v zadnjih 30 dneh	Pitje alkohola v zadnjih 30 dneh	Občasno čezmerno pitje v zadnjih 30 dneh a)	Količina popitega čistega alkohola (cl 100 %) na zadnji pivski dan med pivci
Albanija	13	32	21	3,0
Belgija (Flandrija)	26	69	38	4,7
Bosna in Hercegovina (RS)	15	47	31	3,6
Bolgarija	39	64	48	4,0
Ciper	23	70	44	4,5
Češka republika	42	79	54	5,6
Črna gora	12	38	27	3,3
Danska d)	24	76	56	9,7
Estonija	29	59	53	6,0
Ferski otoki	31	44	33	6,2
Finska	34	48	35	7,5
Francija	38	67	44	..
Grčija	21	72	45	4,2
Hrvaška	41	66	54	6,6
Islandija	10	17	13	4,8
Irska	21	50	40 d)	6,7
Italija	36	63	35	4,1
Latvija	43	65	49	5,0
Lihtenštajn	32	66	..	5,1

[2] S senčenjem je označena vrsta spremembe glede na podatke za leto 2007. Statistično značilen upad je označen z s srednje intenzivnim odtenkom, povečanje pa z najbolj intenzivnim odtenkom.

Država	Kajenje cigaret v zadnjih 30 dneh	Pitje alkohola v zadnjih 30 dneh	Občasno čezmerno pitje v zadnjih 30 dneh a)	Količina popitega čistega alkohola (cl 100 %) na zadnji pivski dan med pivci
Litva	37	63	..	4,3
Madžarska	37	61	45	5,2
Malta	22	68	56	4,7
Moldavija	15	..	37	2,7
Monako	38	69	39	..
Nemčija (5 zv. dežel)	33	73	..	5,6
Norveška	14	35	30	7,1
Poljska	28	57	37	5,3
Portugalska	29	52	22	5,0
Romunija	29	49	36	3,1
Ruska federacija (Moskva)	31	37	24	3,8
Srbija	20	52	36	4,2
Slovaška	39	60	50	5,3
Slovenija	32	65	53	5,4
Švedska	21	38	31	7,0
Ukrajina	29	54	30	4,2
Povprečje	28	57	39	5,1
Združeno kraljestvo	23	65	52	6,7

a) Pet ali več pijač ob eni priložnosti. »Pijača« je kozarec/steklenica/pločevinka piva, kozarec/steklenica/pločevinka mošta (ca. 50 cl), dva kozarca/steklenici alkopopov (ca. 50 cl), kozarec vina (ca. 15 cl), kozarec žganih pijač (ca. 5 cl ali mešanica pijač – koktajl).

b) Vključili smo amfetamine, kokain, krek, ekstazi, LSD ali druge halucinogene, heroin in GHB.

c) Zato, da bi bil »zadet«.

d) Ker za leto 2007 ni dovolj primerljivih podatkov, je primerjava opravljena s podatki za leto 2003; poudarjene so razlike, večje od 3 %.

Tabela 7: Izbrane ključne spremenljivke po posameznih državah, v % (če ni drugače označeno), ESPAD 2011[3] - nadaljevanje

Država	Uporaba kanabisa v vsem življenju	Uporaba preostalih prepoveda-nih drog razen kanabisa b)	Uporaba pomirjeval brez recepta v vsem življenju	Vdihavanje hlapov v vsem življenju c)
Albanija	4	6	8	3
Belgija (Flandrija)	24	9	8	7
Bosna in Hercegovina (RS)	4	2	4	5
Bolgarija	24	10	3	4
Ciper	7	7	11	8
Češka republika	42	8	10	8
Črna gora	5	5	5	6
Danska d)	18	5	4	4
Estonija	24	8	8	15
Ferski otoki	5	3	2	6
Finska	11	3	7	10
Francija	39	10	11	12
Grčija	8	5	9	14
Hrvaška	18	5	5	28
Islandija	10	4	8	3
Irska	18	6	3	9
Italija	21	6	10	3
Latvija	24	9	4	23
Lihtenštajn	21	8	2	10
Litva	20	6	13	7

[3] S senčenjem je označena vrsta spremembe glede na podatke za leto 2007. Statistično značilen upad je označen z s srednje intenzivnim odtenkom, povečanje pa z najbolj intenzivnim odtenkom.

Država	Uporaba kanabisa v vsem življenju	Uporaba preostalih prepoveda-nih drog razen kanabisa b)	Uporaba pomirjeval brez recepta v vsem življenju	Vdihavanje hlapov v vsem življenju c)
Madžarska	19	8	9	10
Malta	10	6	3	14
Moldavija	5	4	2	2
Monako	37	11	14	15
Nemčija (5 zv. dežel)	19	8	2	10
Norveška	5	2	4	5
Poljska	23	7	15	8
Portugalska	16	8	7	6
Romunija	7	5	3	7
Ruska federacija (Moskva)	15	5	2	9
Srbija	7	3	7	5
Slovaška	27	7	4	10
Slovenija	23	6	5	20
Švedska	9	4	8	11
Ukrajina	11	4	2	3
Povprečje	17	6	6	9
Združeno kraljestvo	25	9	3	10

a) Pet ali več pijač ob eni priložnosti. »Pijača« je kozarec/steklenica/pločevinka piva, kozarec/steklenica/pločevinka mošta (ca. 50 cl), dva kozarca/steklenici alkopopov (ca. 50 cl), kozarec vina (ca. 15 cl), kozarec žganih pijač (ca. 5 cl ali mešanica pijač – koktajl).

b) Vključili smo amfetamine, kokain, krek, ekstazi, LSD ali druge halucinogene, heroin in GHB.

c) Zato, da bi bil »zadet«.

d) Ker za leto 2007 ni dovolj primerljivih podatkov, je primerjava opravljena s podatki za leto 2003; poudarjene so razlike, večje od 3 %.

VI. del: Zaključek

Z raziskavo ESPAD 2011 smo skušali osvetliti dogajanje glede uporabe različnih psihoaktivnih snovi med všolanimi mladostniki rojstnega letnika 1995. Ker raziskavo izvajamo po enotni standardizirani metodologiji (vzorec, vprašalnik, čas zbiranja podatkov, obdelava) v mnogih evropskih državah v rednih časovnih intervalih (vsaka štiri leta od leta 1995), lahko spremljamo spremembe v času v Sloveniji in med državami.

Ta publikacija prikazuje ugotovitve o razširjenosti uporabe različnih psihoaktivnih snovi med dijaki slovenskih srednjih šol, ki so bili rojeni leta 1995 in so leta 2011 obiskovali prvi letnik. Obširne primerjave med državami in v času (1995–1999–2003–2007–2011) so prikazane v mednarodni publikaciji (8), zato smo v tej publikaciji objavili le povzetek mednarodnih rezultatov in primerjavo slovenskih rezultatov s povprečji ESPAD pri ključnih spremenljivkah.

Tako kot v preteklih poročilih ESPAD tudi v tem ugotavljamo, da je stanje pri uporabi drog med mladostniki tako, da bi bilo treba okrepiti preventivno delovanje in delovanje na področju promocije zdravja otrok in mladostnikov. S tem ne merimo predvsem na informiranje in ozaveščanje staršev, otrok in mladostnikov, vzgojiteljev, učiteljev in splošne javnosti, ampak tudi ali predvsem na informiranje, ozaveščanje strokovnjakov, politikov in drugih ključnih deležnikov, ki bi lahko – če bi seveda tako želeli – sprejeli mnoge koristne ukrepe, ki bi prispevali k večji zaščiti mladih pred razdiralnimi učinki drog.

Ena ključnih ugotovitev te raziskave je, da je uporaba psihoaktivnih snovi statistično značilno povezana z njihovo zaznano dostopnostjo. Vsi ukrepi v okolju, ki bi imeli za posledico težjo dostopnost psihoaktivnih snovi, bi prispevali k zniževanju prevalence. Kakšne ukrepe pa bi lahko sprejeli? Na primer: višje cene tobačnih izdelkov in alkoholnih pijač, strožji nadzor starosti ob nakupu tobačnih izdelkov in alkoholnih pijač (izvajanje ZOUTI in ZOPA), prepoved kajenja (tako tobaka kot kanabisa) in pitja alkoholnih pijač v času pouka v radiju 100 metrov okrog šolskega poslopja, poostren nadzor nad preprodajalci drog v šolskih okoliših v času pouka, pred njim in po pouku, prepoved popivanja na javnih mestih, prepoved točenja alkoholnih pijač v barih, ki so v neposredni bližini šolskih poslopij ali v njih v času pouka (če se ne bi držali prepovedi točenja osebam, mlajšim od 18 let – ukrep po prvi kršitvi ZOPA).

Naslednja ugotovitev je, da je neuporaba drog statistično značilno povezana z zaznano trdnostjo stališč staršev (očeta oziroma matere) do neuporabe drog: tisti anketiranci, ki menijo, da njihovi starši (sploh) ne bi dovolili uporabe psihoaktivnih snovi, jih značilno

pogosteje ne uporabljajo. Zaznano »mehko« stališče staršev (»bi me skušal prepričati, naj ne jemljem te snovi«) je povezano s pogostejšo uporabo drog.

Mladi, ki menijo, da predstavlja uporaba neke psihoaktivne snovi tveganje za zdravje, statistično značilno redkeje uporabljajo to snov. Uporaba je tudi manjša v skupini, ki ne ve, ali snov škodi ali ne. Gre verjetno za zelo previdne mlade ljudi, ki raje ne tvegajo, če ne vedo, za kaj gre.

Mnogo več energije bi morali usmeriti v informiranje, ozaveščanje mladih o prednostih življenja brez psihoaktivnih snovi, pa tudi o tem, kako delujejo na mladega človeka in kakšne so lahko posledice. Verjetno ni najbolj smiselno v šolski prostor vstopati z ozdravljenimi odvisniki, ki delijo svoje izkušnje z mladostniki – sporočilo je precej popačeno: odvisnost se res da ozdraviti, vendar to uspe redkim. Sploh pa ni edino zdravilo za to ljubezen, kot radi sporočajo amaterski igralci. Torej bi morali – če bi želeli dati pravo sporočilo – z vsakim ozdravljenim priti tudi vsi tisti – številčnejši –, ki jim to ni uspelo in ki življenje preživljajo na ulici oziroma so ga prezgodaj in nesrečno zaključili.

Pogosto tudi slišimo – predvsem takrat, kadar je debata o sprejemu pravil, ki naj bi veljala v okolju (kot je to bilo v zvezi s pobudo o prepovedi popivanja na ljubljanskih ulicah in trgih, skratka na javnih prostorih), da so za uporabo drog »krivi« predvsem vrstniki. Uporaba različnih psihoaktivnih snovi je res večja med tistimi mladimi, katerih vrstniki in starejši sorojenci tudi uporabljajo psihoaktivne snovi, vendar s tem, da »krivdo« prevalimo na vrstnike in nič ne naredimo v okolju, ne rešimo težave. Tudi omenjeni »vrstniki« so mladi ljudje, ki uporabljajo psihoaktivne snovi, ker so jim dostopne, ker nihče ni postavil pravil v zvezi z uporabo in nihče ni izrazil jasnih stališč. Omejitve v okolju bodo delovale tudi nanje.

In kje so težave? Naštevamo jih po vrsti, kot so posamezne psihoaktivne snovi predstavljene v publikaciji, in ne po prioritetah ukrepanja. Menimo namreč, da bi bilo treba v tej skupini delovati celostno v smislu omogočanja in spodbujanja zdravega načina življenja.

Leta 2011 je tobak redno kadil vsak peti anketirani, kar je sicer skoraj enako kot leta 2007, pa vendar zelo veliko – skoraj toliko, kot je kajenja v splošni populaciji (20). Primerjava s podatki o razširjenosti kajenja, kot so bili zbrani v okviru raziskave Z zdravjem povezano vedenje v šolskem obdobju – HBSC 2010, je omejena, saj se podatki o uporabi tobaka zbirajo z različnimi vprašanji, vzorec 15-letnikov pa bi sicer moral biti primerljiv z vzorcem ESPAD (oba sta naključno stratificirana). Rezultati HBSC 2010 kažejo razliko v vseživljenjski uporabi tobaka in uporabi v zadnjih 30 dneh pred anketo: več mladih je po podatkih ESPAD 2011 že poskusilo kaditi – 60 %, HBSC-jevi

podatki za skupino 15-letnikov pa kažejo, da je v vsem življenju že pokadilo eno cigareto 53 % anketiranih (27). Razlike se kažejo tudi pri t. i. dnevnem kajenju – po podatkih ESPAD je vsak dan kadilo 19 % anketiranih, po podatkih HBSC pa 14 % vprašanih 15-letnikov. Dobra tretjina vseh anketiranih fantov in 29 % anketiranih deklet je pokadila prvo cigareto pri starosti 13 let ali prej. Na dnevni osnovi je pri tej starosti začelo kaditi 6 % fantov in 4 % deklet.

Čeprav se pogostost kajenja v obdobju med letoma 2007 in 2011 v vsem življenju oziroma zadnjih 30 dneh ni bistveno spremenila, je kajenje še vedno prepogosto. Sploh če pomislimo, da je prodaja tobačnih izdelkov, mlajšim od 18 let, prepovedana. Težko verjamemo, da prav vsem, ki so v zadnjih 30 dneh kadili, kupujejo cigarete starejši prijatelji ali starši … Opozoriti je tudi treba na povečano ogroženost deklet. Prvič od leta 1995 je razlika v pogostosti uporabe tobaka med spoloma statistično značilna – več iniciacij je bilo med dekleti.

Da bi si zelo ali precej lahko nabavili alkoholne pijače, če bi le želeli, je odgovorilo 88 % anketiranih, ki so bili v času ankete v povprečju stari 15,8 leta. Odstotek mladih, ki menijo, da so jim alkoholne pijače dostopne, se je med letoma 2007 in 2011 povečal. V zadnjih 30 dneh pred anketo si je 30 % vprašanih vsaj enkrat v trgovini kupilo alkoholno pijačo za lastno uporabo, 58 % si jo je naročilo v baru, pubu ipd. Od leta 2007 do 2011 so se ti odstotki povečali. Torej se Zakona o omejevanju porabe alkohola ne izvaja dosledno oziroma iz leta v leto manj dosledno.

Rednih pivcev alkoholnih pijač je 38 % fantov in 22 % deklet. Več kot polovica jih je bila do ankete že tako zelo opitih, da se jim je pri govoru zapletalo, so bruhali, 3 % fantov in 2 % deklet se opijata redno. V zadnjih 30 dneh pred anketo je bila opita petina.

Ob zadnji pivski priložnosti so anketirani z različnimi alkoholnimi pijačami popili v povprečju 5,5 cl čistega alkohola – fantje več kot dekleta. Oboji pa več kot leta 2007, ko so v povprečju popili 4,5 cl.

Opozoriti je treba na razlike med spoloma – fantje pijejo pogosteje kot dekleta, večje količine, začenjajo prej. Vendar pa dekleta značilno pogosteje posegajo po žganih pijačah – podatki kažejo, da največ čistega alkohola v povprečju vnesejo prav s temi.

Primerjave razširjenosti pitja alkoholnih pijač v vsem življenju, zadnjih 12 mesecih oziroma 30 dneh kažejo, da smo verjetno dosegli plato – stanje je podobno tistemu iz leta 2007. V celotni skupini je samo še 6 % vprašanih povedalo, da v življenju niso popili kozarca alkoholne pijače.

Katero koli prepovedano drogo v vsem življenju je že uporabilo 27 % fantov in 22 % deklet (razlike so statistično značilne). Večina uporabe katere koli prepovedane droge je bila povezana z uporabo kanabisa, ki ga je vsaj enkrat v življenju uporabilo 23 % vprašanih.

Ugotovitve o razširjenosti uporabe kanabisa v vsem življenju v raziskavi ESPAD in HBSC 2010 so precej podobne. 23 % vseh anketiranih je v obeh raziskavah odgovorilo, da imajo izkušnjo s kanabisom. Razlike med spoloma so bile v okviru HBSC večje kot v ESPAD-u.

Katero koli drogo razen kanabisa je do ankete uporabilo 6,3 % vprašanih. Skoraj 5 % je z njimi eksperimentiralo, 1 % jih je uporabljal redno.

Med prepovedanimi drogami je treba posebej opozoriti na vztrajno naraščanje vdihavanja hlapov zato, da bi bili zadeti – od prve raziskave leta 1995 dalje. Leta 2011 je s to psihoaktivno snovjo imela izkušnje že petina vprašanih. Podatki o starosti pri prvi uporabi različnih prepovedanih drog kažejo, da se največ otrok, starih 13 let ali manj, loti vdihavanja hlapov (10 %) in eksperimentiranja s kanabisom (4 %) – fantje pogosteje kot dekleta.

V obdobju med letoma 2007 in 2011 se razširjenost uporabe prepovedanih drog v skupini 15- do 16-letnikov ni bistveno spremenila: odstotek manj jih je poročalo o nerabi (75 %), odstotek več o iniciacijah (25 %), redna raba je bila enaka (4 %). Podobno sliko kaže uporaba prepovedanih drog v zadnjih 12 mesecih oziroma 30 dneh.

Zbrani podatki dajejo dovolj izhodišč za načrtovanje in izvajanje programov promocije zdravja za različna okolja in različne ciljne skupine. Upamo, da bodo tudi zaživeli.

VII. del: Viri

1. Hibell B, Andersson B, Bjarnason T, Kokkevi A, Morgan M, Narusk A, Stergar E. The 1995 ESPAD report: alcohol and other drug use among students in 26 European countries. Stockholm: The Swedish Council for Information on Alcohol and Other Drugs (CAN), 1997.
2. Hibell B, Andersson B, Ahlström S, Balakireva O, Bjarnason T, Kokkevi A, Morgan M, Stergar E. The 1999 ESPAD Report: Alcohol and Other Drug Use Among Students in 30 European Countries. Stockholm: The Swedish Council for Information on Alcohol and Other Drugs (CAN), The Pompidou Group at the Council of Europe, 2000.
3. Hibell B, Andersson B, Ahlström S, Balakireva O, Bjarnason T, Kokkevi A, Morgan M, Stergar E. The ESPAD Report 2003: Alcohol and Other Drug Use Among Students in 35 European Countries. Stockholm: The Swedish Council for Information on Alcohol and Other Drugs (CAN), The Pompidou Group at the Council of Europe, 2004.
4. Hibell B, Guttormsson U, Ahlström S, Balakireva O, Bjarnason T, Kokkevi A, Kraus L, Stergar E. The 2007 ESPAD Report: Substance Use Among Students in 35 European Countries. Stockholm: The Swedish Council for Information on Alcohol and Other Drugs (CAN), The European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA), The Pompidou Group at the Council of Europe, 2009.
5. Stergar E. ESPAD – Evropska raziskava o alkoholu in drogah med šolsko mladino: Poročilo o raziskavi v Republiki Sloveniji 1995 [ESPAD – European school survey on alcohol and other drug use among students: 1995 report for Republic of Slovenia]. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije, 1999.
6. Stergar E, Hafner A, Stanojevič-Jerkovič O, Valič S. Evropska raziskava o alkoholu in preostalih drogah med šolsko mladino: poročilo ESPAD 1999 za Republiko Slovenijo [ESPAD – European school survey on alcohol and other drug use among students: 1999 ESPAD report for Republic of Slovenia]. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije, 2001.
7. Stergar E, Pucelj V, Scagnetti N. ESPAD: Evropska raziskava o alkoholu in preostalih drogah med šolsko mladino, Slovenija 2003 [ESPAD – European school survey on alcohol and other drug use among students, Slovenia 2003]. Ljubljana: Ministrstvo za zdravje, Urad za droge, 2005.
8. Hibell B, Guttormsson U, Ahlström S, Balakireva O, Bjarnason T, Kokkevi A, Kraus L, Stergar E. The 2011 ESPAD Report: Substance Use Among Students in 36 European Countries. Stockholm: The Swedish Council for Information on Alcohol and Other Drugs (CAN), The European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA), 2012.
9. Stergar E, Draksler K, Besednjak K, Urdih Lazar T. Evropska raziskava o alkoholu in preostalih drogah, Slovenija 2007 [ESPAD – European school survey on alcohol and other drug use among students: 2007 report for Republic of Slovenia]. Ljubljana:

Klinični inštitut za medicino dela, prometa in športa, Univerzitetni klinični center Ljubljana: 2010.
10. Žmuc Tomori M. Nekatere značilnosti populacije toksikomanov v Sloveniji. Doktorska disertacija. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Medicinska fakulteta, 1979.
11. Tomori M, Stergar E, Pinter B, Rus - Makovec M, Stikovič S. Dejavniki tveganja pri slovenskih srednješolcih. Ljubljana: Psihiatrična klinika, 1998.
12. Gosar A, Kuzman M, Perharič L, Petrič V, Pšenica J. Zloraba drog med študenti v Ljubljani. Ljubljana: Medicinska fakulteta. Delo po razpisu odbora za Prešernove nagrade študentom, 1983.
13. Stergar E. Mladi in alkohol. Ljubljana: Univerzitetni zavod za zdravstveno in socialno varstvo, 1990.
14. Stergar E, Scagnetti N, Pucelj V. HBSC Slovenija 2002. Z zdravjem povezano vedenje. Elektronski vir. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja RS, junij 2006.
15. Jeriček H, Lavtar D, Pokrajac T, ur. Z zdravjem povezano vedenje v šolskem obdobju: HBSC Slovenija 2006. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja RS, 2007.
16. Koprivnikar H, Drev A, Jeriček Klanšček H, Bajt M. Z zdravjem povezana vedenja mladostnikov v Sloveniji – izzivi in odgovori. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja 2012.
17. Anon. Dijaki po starosti, letnikih, spolu in vrsti izobraževanja, Slovenija, letno. Pridobljeno 9. 2. 2014 na http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=0953201S&ti=&path=../Database/Dem_soc/09_izobrazevanje/07_srednjesol_izobraz/01_09532_zac_sol_leta/&lang=2.
18. Tobacco facts. Pridobljeno 13. 2. 2014 s spletne strani http://www.who.int/tobacco/mpower/tobacco_facts/en/print.html.
19. Polito J. R. Niccotin Addiction. Pridobljeno 13. 2. 2014 s spletne strani http://whyquit.com/whyquit/linksaaddiction.html.
20. Toš N, ur. Vrednote v prehodu VII. Slovenija v mednarodnih in medčasovnih primerjavah. SJM – ISSP 1991-2012. Wien, Ljubljana: Echoraum, Fakulteta za družbene vede, IDV – CJMMK, 2013.
21. Drev A, Štokelj R, Krek M, ur. Nacionalno poročilo 2011 o stanju na področju prepovedanih drog v Republiki Sloveniji. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja RS, 2011.
22. Zakon o omejevanju uporabe tobačnih izdelkov (ZOUTI). Ur. l. RS, št. 60/2007. Ljubljana: 6. 7. 2007.
23. Zakon o omejevanju porabe alkohola (ZOPA). Ur. l. RS, št. 15/2003. Ljubljana: 14. 2. 2003.
24. Zorko M et al, ur. Alkohol v Sloveniji. Trendi v načinu pitja, zdravstvene posledice škodljivega pitja, mnenja akterjev in predlogi ukrepov za učinkovitejšo alkoholno politiko. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja RS, 2013.
25. Stergar E. Razširjenost pitja alkoholnih pijač in kajenja cigaret med slovenskimi srednješolci – rezultati mnenjske raziskave. Zdravstveni vestnik 1992; 61(3): 137–140.

26. Tomori M. Mladostnik in droga – tvegano iskanje. V: Namesto koga roža cveti. O problemih uničevalnosti in samouničevalnosti na Slovenskem. Ljubljana: Meridiana, 1995.
27. Currie C et al, eds. Social determinants of health and well-being among young people. Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) study: international report from the 2009/2010 survey. Copenhagen, WHO Regional Office for Europe, 2012 (Health Policy for Children and Adolescents, No. 6).

VIII. del: Priloga

Ustanove in posamezniki, ki se jim zahvaljujemo za podporo pri raziskavi ESPAD 2011:

Izr. prof. dr. Metoda Dodič Fikfak, Univerzitetni klinični center Ljubljana, predstojnica Kliničnega inštituta za medicino dela, prometa in športa

Mojca Gobec, Ministrstvo za zdravje

Meta Brank, Ministrstvo za šolstvo in šport

Jadranka Tuš, Statistični urad Republike Slovenije

Breda Ložar, Statistični urad Republike Slovenije

Marko Besednjak

Maja Stergar, prof. angl., neodvisni prevod vprašalnika ESPAD iz slovenskega v angleški jezik

IX. del: Tabele z rezultati

Tabela 8: Ocena zanesljivosti na podlagi konsistentnosti odgovorov na dve vprašanji pri enem anketiranju

	Fantje			Dekleta			Vsi dijaki		
	a	b	c	a	b	c	a	b	c
Cigarete									
Kadarkoli kadil/a	39,1	57,1	3,8	37,5	60,3	2,2	38,3	58,7	3,0
Alkohol									
Bil/a pijan/a	33,8	54,3	11,9	38,4	51,5	10,1	36,2	52,9	11,0
Druge droge									
Kanabis	72,9	25,7	1,4	76,5	20,7	2,7	75,9	23,2	0,9
Amfetamini	97,4	1,9	0,7	98,2	1,5	0,3	97,8	1,7	0,5
Ekstazi	97,3	1,5	1,2	97,7	1,4	1,0	97,5	1,4	1,1
Pomirjevala ali sedativi (brez recepta)	95,2	2,6	2,2	93,3	4,7	1,9	94	3,7	2,0
Vdihavanje hlapov	77,6	13,5	9,0	80,4	13,7	5,9	79	14	7,0
Kombinacija alkohola in tablet	96,1	2,8	1,2	94,1	5,2	0,7	95	4	0,9

* Opomba: Zanesljivost smo ocenili na podlagi konsistentnosti odgovorov iste osebe na dve različni vprašanji na isto temo pri enem anketiranju. Prvo vprašanje je vprašanje o uporabi neke droge v vsem življenju; drugo vprašanje pa je o starosti pri prvi uporabi te droge.

a: Odstotek anketirancev, ki so na obe vprašanji odgovorili, da droge niso uživali.

b: Odstotek anketirancev, ki so na obe vprašanji odgovorili, da so drogo uživali.

c: Odstotek anketirancev, ki so na eno vprašanje odgovorili pritrdilno, na drugo pa nikalno. Anketirancev, ki niso odgovorili na eno od obeh vprašanj, nismo upoštevali.

Tabela 9: Odstotki manjkajočih odgovorov na vprašanja o drogah in na druga vprašanja

	V vsem življenju			V zadnjih 12 mesecih			V zadnjih 30 dneh		
	M	**Ž**	**VSI**	**M**	**Ž**	**VSI**	**M**	**Ž**	**VSI**
Cigarete	0,3	0,2	0,3	*	*	*	0,2	0,2	0,2
Alkohol									
Katerakoli alkoholna pijača (ESP11a,b,c)	1,2	0,9	1,1	1,6	1,3	1,4	1,3	0,9	1,1
Pivo	*	*	*	*	*	*	0,0	0,0	0,0
Vino	*	*	*	*	*	*	0,6	0,2	0,4
Žgane pijače	*	*	*	*	*	*	0,2	0,1	0,1
Bil/a pijan/a (ESP18)	1,7	0,9	1,3	2,1	0,9	1,5	2,1	0,9	1,5
Druge droge									
Kanabis	0,6	0,5	0,5	1,3	0,9	1,1	1,2	0,9	1,0
Vdihavanje hlapov	0,4	0,0	0,2	0,7	0,1	0,4	0,6	0,1	0,3
Amfetamini	0,4	0,2	0,2	*	*	*	*	*	*
LSD ali drugi halucinogeni (esp29)	0,5	0,2	0,3	*	*	*	*	*	*
Krek	0,5	0,1	0,3	*	*	*	*	*	*
Kokain	0,4	0,1	0,3	*	*	*	*	*	*
Ekstazi	0,4	0,1	0,2	0,3	0,0	0,1	0,3	0,1	0,2
Heroin	0,4	0,1	0,3	*	*	*	*	*	*
Gobice	0,6	0,1	0,3	*	*	*	*	*	*
GHB	0,6	0,1	0,3	*	*	*	*	*	*
Kombinacija alkohola in tablet	0,3	0,0	0,2	*	*	*	*	*	*
Izmišljena droga	0,6	0,1	0,3	*	*	*	*	*	*
Z iglo vbrizgana droga	0,8	0,3	0,5	*	*	*	*	*	*
Pomirjevala ali sedativi (brez recepta)	0,3	0,1	0,2	*	*	*	*	*	*
Anabolični steroidi	0,8	0,3	0,5	*	*	*	*	*	*
	M	**Ž**	**VSI**						
Očetova izobrazba	1,5	0,7	1,1	*	*	*	*	*	*
Materina izobrazba	1,2	0,2	0,7	*	*	*	*	*	*
Šolski uspeh	1,0	0,9	1,0						

* Opomba: Ni relevantno.

Tabela 10: Pripravljenost priznati uporabo drog (v odstotkih)

	M	Ž	VSI
Če bi kdaj poskusil/a marihuano ali hašiš (kanabis), ali bi to tudi povedal/a v tej anketi?			
Sem že povedal/a, da sem jo/ga že poskusil/a	23	19	21
Prav gotovo bi povedal/a	41	49	45
Verjetno bi povedal/a	24	26	25
Verjetno ne bi povedal/a	7	4	5
Prav gotovo ne bi povedal/a	5	2	3
Skupaj	**100**	**100**	**99**

Tabela 11: Pripravljenost priznati uporabo marihuane ali hašiša 1995-2011; vsi anketiranci (v odstotkih)

Če bi kdaj poskusil/a marihuano ali hašiš (kanabis), ali bi to tudi povedal/a v tej anketi?	**1995**	**1999**	**2003**	**2007**	**2011**
Sem že povedal/a, da sem jo/ga že poskusil/a	12	22	26	19	**21**
Prav gotovo bi povedal/a	54	51	47	52	**45**
Verjetno bi povedal/a	29	22	20	22	**25**
Verjetno ne bi povedal/a	3	3	2	3	**5**
Prav gotovo ne bi povedal/a	2	2	4	3	**3**

Tabela 11a: Pripravljenost priznati uporabo marihuane ali hašiša 1995-2011; fantje (v odstotkih)

Če bi kdaj poskusil/a marihuano ali hašiš (kanabis), ali bi to tudi povedal/a v tej anketi?	**1995**	**1999**	**2003**	**2007**	**2011**
Sem že povedal/a, da sem jo/ga že poskusil/a	13	24	29	21	**23**
Prav gotovo bi povedal/a	51	48	43	50	**41**
Verjetno bi povedal/a	29	22	20	21	**24**
Verjetno ne bi povedal/a	4	4	3	5	**7**
Prav gotovo ne bi povedal/a	4	3	5	5	**5**

Tabela 11b: Pripravljenost priznati uporabo marihuane ali hašiša 1995 - 2011; dekleta (v odstotkih)

Če bi kdaj poskusil/a marihuano ali hašiš (kanabis), ali bi to tudi povedal/a v tej anketi?	**1995**	**1999**	**2003**	**2007**	**2011**
Sem že povedal/a, da sem jo/ga že poskusil/a	11	20	24	18	**19**
Prav gotovo bi povedal/a	57	55	52	55	**49**
Verjetno bi povedal/a	29	23	21	23	**26**
Verjetno ne bi povedal/a	2	2	2	2	**4**
Prav gotovo ne bi povedal/a	1	1	2	2	**2**

Tabela 12: Pogostost uporabe drog v vsem življenju - vsi dijaki/dijakinje (v odstotkih)

	Število priložnosti uporabe drog v vsem življenju						
	0	**1-2**	**3-5**	**6-9**	**10-19**	**20-39**	**40+**
Tobak							
Cigarete	40	17	8	4	5	4	21
Alkohol							
Katerakoli alkoholna pijača	7	9	12	12	16	15	29
Bil/a pijan/a	44	27	14	7	4	3	2
Druge droge							
Katerakoli ilegalna droga*	75	9	8		2	2	4
Katerakoli ilegalna droga rezen kanabisa **	94	3	2		0	0	1
Vbrizgavanje droge z iglo	99	0	0	0	0	0	0
Kanabis	77	9	4	2	2	2	4
Amfetamini	98	1	0	0	0	0	0
LSD ali drugi halucinogeni	98	1	1	0	0	0	0
Krek	98	1	0	0	0	0	0
Kokain	97	2	0	0	0	0	0
Ekstazi	98	1	0	0	0	0	0
Heroin	99	1	0	0	0	0	0
Izmišljena droga	99	0	0	0	0	0	0
Pomirjevala ali sedativi brez recepta	95	3	1	0	0	0	0
Gobice	96	3	1	0	0	0	0
GHB	99	0	0	0	0	0	0
Vdihavanje hlapov	80	12	4	2	1	1	1
Anabolični steroidi	99	0	0	0	0	0	0
Kombinacija alkohola in tablet	96	3	1	0	0	0	0

	Uporaba po navodilu zdravnika		
	Nikoli	**<3 tedne**	**≥3 tedne**
Pomirjevala ali sedativi na recept	95	4	1

* Opomba: Upoštevali smo kanabis, amfetamine, LSD/halucinogene, krek, kokain, heroin, ekstazi, GHB

** Opomba: upoštevali smo amfetamine, LSD/halucinogene, krek, kokain, heroin, ekstazi, GHB

Tabela 12a: Pogostost uporabe drog v vsem življenju - dijaki (v odstotkih)

	Število priložnosti uporabe drog v vsem življenju						
	0	**1-2**	**3-5**	**6-9**	**10-19**	**20-39**	**40+**
Tobak							
Cigarete	42	19	7	4	4	3	21
Alkohol							
Katerakoli alkoholna pijača	6	8	10	9	14	15	38
Bil pijan	42	28	13	6	5	3	3
Druge droge							
Katerakoli prepovedana droga*	73	9	8		3	2	6
Katerakoli prepovedana droga razen kanabisa **	94	3	2		0	0	1
Vbrizgavanje droge z iglo	99	0	0	0	0	0	0
Kanabis	74	10	4	3	2	2	5
Amfetamini	98	1	1	0	0	0	0
LSD ali drugi halucinogeni	98	1	1	0	0	0	0
Krek	98	1	0	0	0	0	0
Kokain	97	2	0	0	0	0	0
Ekstazi	98	1	0	0	0	0	0
Heroin	98	1	0	0	0	0	0
Izmišljena droga	99	0	0	0	0	0	0
Pomirjevala ali sedativi brez recepta	97	2	1	0	0	0	0
Gobice	94	4	1	0	0	0	0
GHB	99	0	0	0	0	0	0
Vdihavanje hlapov	79	12	4	2	1	1	1
Anabolični steroidi	98	1	0	0	0	0	0
Kombinacija alkohola in tablet	97	2	1	0	0	0	0

	Uporaba po navodilu zdravnika		
	Nikoli	**<3 tedni**	**≥3 tedni**
Pomirjevala ali sedativi na recept	95,0	4,0	1,0

* Opomba: upoštevali smo kanabis, amfetamine, LSD/halucinogene, krek, kokain, heroin, ekstazi, GHB.

** Opomba: upoštevali smo amfetamine, LSD/halucinogene, krek, kokain, heroin, ekstazi, GHB.

Tabela 12b: Pogostost uporabe drog v vsem življenju - dijakinje (v odstotkih)

	Število priložnosti uporabe drog v vsem življenju						
	0	**1-2**	**3-5**	**6-9**	**10-19**	**20-39**	**40+**
Tobak							
Cigarete	39	16	8	5	6	5	21
Alkohol							
Katerakoli alkoholna pijača	7	11	14	14	17	15	22
Bila pijana	45	25	14	8	3	2	2
Druge droge							
Katerakoli prepovedana droga*	78	8	8		2	2	2
Katerakoli prepovedana droga razen kanabisa**	94	3	2		0	0	1
Vbrizgavanje droge z iglo	99	0	0	0	0	0	0
Kanabis	79	9	4	2	2	2	2
Amfetamini	98	1	0	0	0	0	0
LSD ali drugi halucinogeni	98	1	0	0	0	0	0
Krek	99	1	0	0	0	0	0
Kokain	97	2	0	0	0	0	0
Ekstazi	98	1	0	0	0	0	0
Heroin	99	1	0	0	0	0	0
Izmišljena droga	100	0	0	0	0	0	0
Pomirjevala ali sedativi brez recepta	94	3	1	0	0	0	0
Gobice	98	2	0	0	0	0	0
GHB	100	0	0	0	0	0	0
Vdihavanje hlapov	81	11	4	1	1	0	1
Anabolični steroidi	100	0	0	0	0	0	0
Kombinacija alkohola in tablet	94	4	1	1	0	0	0

	Uporaba po navodilu zdravnika		
	Nikoli	**<3 tedni**	**≥3 tedni**
Pomirjevala ali sedativi na recept	95,0	4,0	1,0

* Opomba: upoštevali smo kanabis, amfetamine, LSD/halucinogene, krek, kokain, heroin, ekstazi, GHB.

** Opomba: upoštevali smo amfetamine, LSD/halucinogene, krek, kokain, heroin, ekstazi, GHB.

Tabela 13: Pogostost abstinence v vsem življenju (v odstotkih)

	M	Ž	VSI
Cigarete	41	39	40
Alkohol	6	7	6
Ilegalne droge*	73	78	75
Pomirjevala ali sedativi brez recepta	96	94	95
Vdihavanje hlapov	79	81	80
Kombinacije drog			
Cigarete in alkohol	5	6	6
Cigarete, alkohol in ilegalne droge*	5	6	6
Cigarete, alkohol, ilegalne droge* in pomirjevala ali sedativi	5	6	5
Cigarete, alkohol, ilegalne droge*, pomirjevala ali sedativi in vdihavanje hlapov	5	6	5

* Opomba: Upoštevali smo kanabis, amfetamine, LSD/halucinogene, krek, kokain, heroin, ekstazi, GHB.

Tabela 14: Pogostost uporabe v zadnjih 12 mesecih - vsi dijaki/dijakinje (v odstotkih)

	Število priložnosti uporabe drog v zadnjih 12 mesecih						
	0	1-2	3-5	6-9	10-19	20-39	40+
Alkohol							
Katerakoli alkoholna pijača	13	18	16	15	16	10	11
Bil pijan	55	28	9	4	2	1	1
Druge droge							
Kanabis	81	8	4	2	2	1	2
Vdihavanje hlapov	91	5	2	1	0	0	0
Ekstazi	98	1	0	0	0	0	0

Tabela 14a: Pogostost uporabe drog v zadnjih 12 mesecih - dijaki (v odstotkih)

	Število priložnosti uporabe drog v zadnjih 12 mesecih						
	0	**1-2**	**3-5**	**6-9**	**10-19**	**20-39**	**40+**
Alkohol							
Katerakoli alkoholna pijača	12	16	14	13	17	12	15
Bil pijan	55	27	8	4	3	1	1
Druge droge							
Kanabis	79	8	4	2	2	1	3
Vdihavanje hlapov	90	6	2	1	1	0	0
Ekstazi	98	1	1	0	0	0	0

Tabela 14b: Pogostost uporabe drog v zadnjih 12 mesecih - dijakinje (v odstotkih)

	Število priložnosti uporabe drog v zadnjih 12 mesecih						
	0	**1-2**	**3-5**	**6-9**	**10-19**	**20-39**	**40+**
Alkohol							
Katerakoli alkoholna pijača	14	20	18	16	16	9	6
Bila pijana	55	29	9	4	2	1	0
Druge droge							
Kanabis	82	8	3	2	2	1	1
Vdihavanje hlapov	92	5	1	1	0	0	0
Ekstazi	99	1	0	0	0	0	0

Tabela 15: Pogostost abstinence v zadnjih 12 mesecih (v odstotkih)

	M	**Ž**	**VSI**
Alkohol	12	14	13
Kanabis	78	82	80
Vdihavanje hlapov	90	92	91
Ekstazi	98	99	98
Alkohol in kanabis	12	14	13
Alkohol, kanabis in vdihavanje hlapov	12	14	13

Tabela 16: Pogostost uporabe drog v zadnjih 30 dneh - vsi dijaki/dijakinje (v odstotkih)

	Število priložnosti uporabe drog v zadnjih 30 dneh						
	0	**1-2**	**3-5**	**6-9**	**10-19**	**20-39**	**40+**
Alkohol							
Katerakoli alkoholna pijača	35	27	17	10	8	2	2
Pivo	47	26	14	6	5	1	1
Alkopopi	57	24	10	5	3	1	1
Vino	51	25	11	6	4	2	1
Žgane pijače	52	24	12	7	3	1	1
Bil/a pijan/a	79	15	3	1	1	0	0
Druge droge							
Marihuana ali hašiš	90	5	2	1	1	1	1
Vdihavanje hlapov	96	2	1	0	0	0	0
Ekstazi	99	0	0	0	0	0	0
Tobak							
	Število cigaret na dan v zadnjih 30 dneh						
Cigarete	**0**	**<1/teden**	**<1/dan**	**1-5**	**6-10**	**11-20**	**21+**
	68	9	4	9	5	4	1

Tabela 16a: Pogostost uporabe drog v zadnjih 30 dneh - dijaki (v odstotkih)

	Število priložnosti uporabe drog v zadnjih 30 dneh						
	0	**1-2**	**3-5**	**6-9**	**10-19**	**20-39**	**40+**
Alkohol							
Katerakoli alkoholna pijača	32	24	16	11	11	3	3
Pivo	37	25	17	8	9	2	2
Alkopopi	57	21	11	6	3	1	1
Vino	49	24	12	7	5	2	1
Žgane pijače	54	22	11	7	4	1	2
Bil pijan	79	15	3	1	1	0	0
Druge droge							
Kanabis	88	6	2	1	1	1	1
Vdihavanje hlapov	96	3	1	0	0	0	0
Ekstazi	99	0	0	0	0	0	0
Tobak							
	Število cigaret na dan v zadnjih 30 dneh						
Cigarete	**0**	**<1/teden**	**<1/dan**	**1-5**	**6-10**	**11-20**	**21+**
	70	8	4	8	5	4	1

Tabela 16b: Pogostost uporabe drog v zadnjih 30 dneh - dijakinje (v odstotkih)

	Število priložnosti uporabe drog v zadnjih 30 dneh						
	0	**1-2**	**3-5**	**6-9**	**10-19**	**20-39**	**40+**
Alkohol							
Katerakoli alkoholna pijača	38	30	17	9	5	1	1
Pivo	57	27	11	3	1	0	0
Alkopopi	57	27	10	4	2	0	0
Vino	53	27	11	4	2	1	0
Žgane pijače	51	25	13	6	3	2	1
Bila pijana	79	16	3	1	0	0	0
Druge droge							
Kanabis	91	5	2	1	0	0	0
Vdihavanje hlapov	96	2	1	0	0	0	0
Ekstazi	99	0	0	0	0	0	0
Tobak							
	Število cigaret na dan v zadnjih 30 dneh						
	0	**<1/teden**	**<1/dan**	**1-5**	**6-10**	**11-20**	**21+**
Cigarete	66	10	5	10	5	4	1

Tabela 17: Starost ob prvi uporabi droge - vsi dijaki/dijakinje (v odstotkih)

	STAROST								
	Nikoli	**9-**	**10**	**11**	**12**	**13**	**14**	**15**	**16+**
Cigarete									
Prva cigareta	39	7	4	3	7	10	15	13	1
Dnevno kajenje	75	0	0	0	1	3	6	12	2
Alkohol									
Pivo (vsaj en kozarec)	18	17	10	9	12	14	13	7	0
Alkopop pijače (vsaj en kozarec)	23	7	7	8	13	15	17	10	1
Vino (vsaj en kozarec)	20	12	7	8	12	13	17	10	1
Žgane pijače (vsaj en kozarec)	28	3	2	3	6	11	24	20	2
Bil/a pijan/a	39	1	1	1	3	8	18	25	2
Druge droge									
Marihuana ali hašiš	76	0	0	0	1	2	7	12	1
Amfetamin	98	0	0	0	0	0	0	1	0
Ekstazi	98	0	0	0	0	0	1	1	0
Kombinacija alkohola in tablet	96	0	0	0	0	1	1	2	0
Pomirjevala ali sedativi brez recepta	95	0	0	0	0	1	1	1	0
Vdihavanje hlapov	85	1	2	2	2	2	3	2	0

Tabela 17a: Starost ob prvi uporabi droge - dijaki (v odstotkih)

	STAROST								
	Nikoli	**9-**	**10**	**11**	**12**	**13**	**14**	**15**	**16+**
Cigarete									
Prva cigareta	40	10	5	3	7	10	14	10	1
Dnevno kajenje	77	1	1	0	1	3	6	10	2
Alkohol									
Pivo (vsaj en kozarec)	13	19	12	9	13	15	12	6	0
Alkopop pijače (vsaj en kozarec)	25	9	8	9	12	13	14	8	1
Vino (vsaj en kozarec)	19	15	9	9	12	13	15	8	1
Žgane pijače (vsaj en kozarec)	28	5	4	4	7	11	22	17	2
Bil/a pijan/a	37	2	2	2	4	8	18	24	2
Druge droge									
Marihuana ali hašiš	73	0	0	1	1	3	8	13	1
Amfetamin	98	0	0	0	0	0	0	1	0
Ekstazi	98	0	0	0	0	0	1	1	0
Kombinacija alkohola in tablet	97	0	0	0	1	0	1	1	0
Pomirjevala ali sedativi brez recepta	96	1	1	0	0	0	1	1	0
Vdihavanje hlapov	85	2	2	1	2	3	4	2	0

Tabela 17b: Starost ob prvi uporabi - dijakinje (v odstotkih)

	STAROST								
	Nikoli	**9-**	**10**	**11**	**12**	**13**	**14**	**15**	**16+**
Cigarete									
Prva cigareta	38	5	3	4	7	11	16	16	1
Dnevno kajenje	74	0	0	0	1	2	6	13	3
Alkohol									
Pivo (vsaj en kozarec)	22	15	7	8	12	13	14	8	0
Alkopop pijače (vsaj en kozarec)	20	4	6	7	13	17	20	12	1
Vino (vsaj en kozarec)	22	10	5	6	13	13	19	12	0
Žgane pijače (vsaj en kozarec)	28	2	1	2	6	11	26	23	2
Bil/a pijan/a	41	0	0	1	3	8	18	27	2
Druge droge									
Marihuana ali hašiš	79	0	0	0	0	2	6	11	1
Amfetamin	98	0	0	0	0	0	0	1	0
Ekstazi	98	0	0	0	0	0	1	1	0
Kombinacija alkohola in tablet	94	0	0	0	0	1	2	3	0
Pomirjevala ali sedativi brez rp.	94	0	0	0	0	1	2	2	0
Vdihavanje hlapov	85	1	2	2	3	2	3	3	0

Tabela 18: Količine popitega alkohola ob zadnjem pitju (v odstotkih)

	M	Ž	VSI
Pivo			
Nikoli ne pijem piva	20	39	**30**
Ko sem zadnjič pil/a, nisem pil/a piva	17	32	**24**
> 50 cl	22	19	**21**
50 – 100 cl	24	7	**15**
101 – 200 cl	10	2	**6**
201 cl ali več	8	0	**4**
Alkopop			
Nikoli ne pijem alkopop pijač	33	26	**29**
Ko sem zadnjič pil/a, nisem pil/a alkopop pijač	32	33	**33**
> 50 cl	19	30	**25**
50 – 100 cl	12	9	**11**
101 – 200 cl	3	1	**2**
201 cl ali več	1	0	**1**
Vino			
Nikoli ne pijem vina	31	33	**32**
Ko sem zadnjič pil/a, nisem pil/a vina	23	26	**25**
> 20 cl	16	18	**17**
20 – 40 cl	13	13	**13**
40 cl - 75 cl	9	8	**7**
75 cl ali več	7	3	**5**
Žgane pijače			
Nikoli ne pijem žganih pijač	34	30	**32**
Ko sem zadnjič pila, nisem pil/a žganih pijač	25	20	**22**
> 7 cl	19	22	**20**
8 – 15 cl	13	20	**16**
16 - 24 cl	6	6	**6**
25 + cl	4	3	**3**

Tabela 19: Lestvica zadnje opitosti (v odstotkih)

	M	Ž	VSI
1	28	28	28
2	14	15	15
3	11	10	11
4	9	7	8
5	8	8	8
6	6	7	6
7	6	5	5
8	5	5	5
9	2	3	2
10	4	2	3
Nikoli ne pijem alkohola	8	10	9
Povprečna stopnja pijanosti	**3,6**	**3,5**	**3,6**

Tabela 20: Možni učinki pitja alkoholnih pijač na anketirance/anketiranke (v odstotkih)

	M	Ž	VSI
Odstotki tistih, ki so odgovorili z "zelo verjetno" ali "verjetno"			
"Pozitivne posledice"			
Bil/a bi sproščen/a	61	65	**63**
Počutil/a bi se srečno	53	50	**52**
Počutil/a bi se bolj prijateljsko in družabno	64	63	**64**
Zelo bi se zabaval/a	72	70	**71**
Pozabil/a bi na svoje težave	63	63	**63**
"Negativne" posledice			**313**
Bilo bi mi slabo	45	58	**52**
Imel/a bi mačka	50	59	**55**
Ne bi mogel/a prenehati piti	20	17	**18**
Škodoval/a bi svojemu zdravju	56	55	**55**
Storil/a bi kaj takega, kar bi pozneje obžaloval/a	35	39	**37**
Zabredel/a bi v težave s policijo	27	16	**21**
Povprečje pozitivnih posledic	63	62	**63**
Povprečje negativnih posledic	39	41	**40**

Tabela 21: Težave zaradi pitja alkoholnih pijač v zadnjih 12 mesecih - vsi dijaki/dijakinje (v odstotkih)

	0	1-2	3-5	6-9	10-19	20-39	40+
"Individualne težave"							
Zmanjšana storilnost v šoli ali na delu	88	9	2	0	0	0	0
Nezgoda ali poškodba	86	11	1	1	0	0	0
Odpeljali so me v bolnišnico oz. na urgenco	98	2	0	0	0	0	0
"Težave pri medosebnih odnosih"							
Resni problemi s prijatelji	90	8	1	0	0	0	0
Resni problemi s starši	88	10	2	0	0	0	0
Spolne izkušnje							
Imel/a sem spolni odnos, kar sem naslednji dan obžaloval/a	96	3	0	0	0	0	0
Spolni odnos brez kondoma	94	4	1	0	0	0	0
Kriminal							
Pretep	91	7	1	0	0	0	0
Oropali oziroma okradli so me	97	2	0	0	0	0	0
Težave s policijo	94	4	1	0	0	0	0
Povprečje: individualne težave	9						
Povprečje: težave v medosebnih odnosih	11						
Povprečje: problematična spolna izkušnja	5						
Povprečje: težave v zvezi s kriminalom	6						
Povprečje: katerakoli težava	8						

Tabela 21a: Težave zaradi pitja alkoholnih pijač v zadnjih 12 mesecih - dijaki (v odstotkih)

	0	1-2	3-5	6-9	10-19	20-39	40+
"Individualne težave"							
Zmanjšana storilnost v šoli ali na delu	88	9	2	0	1	0	0
Nezgoda ali poškodba	86	11	2	1	0	0	0
Odpeljali so me v bolnišnico oz. na urgenco	97	2	0	0	0	0	0
"Težave pri medosebnih odnosih"							
Resni problemi s prijatelji	90	8	1	1	0	0	0
Resni problemi s starši	90	8	2	0	0	0	0
Spolne izkušnje							
Imel/a sem spolni odnos, kar sem naslednji dan obžaloval/a	96	3	0	0	0	0	0
Spolni odnos brez kondoma	92	5	1	0	0	0	1
Kriminal							
Pretep	85	11	2	1	0	1	0
Oropali oziroma okradli so me	97	3	0	0	0	0	0
Težave s policijo	92	6	1	1	0	0	0
Povprečje: individualne težave	10						
Povprečje: težave v medosebnih odnosih	10						
Povprečje: problematična spolna izkušnja	6						
Povprečje: težave v zvezi s kriminalom	9						
Povprečje: katerakoli težava	9						

Tabela 21b: Težave zaradi pitja alkoholnih pijač v zadnjih 12 mesecih - dijakinje (v odstotkih)

	0	1-2	3-5	6-9	10-19	20-39	40+
"Individualne težave"							
Zmanjšana storilnost v šoli ali na delu	89	9	1	0	0	0	0
Nezgoda ali poškodba	87	12	1	1	0	0	0
Odpeljali so me v bolnišnico oz. na urgenco	98	1	0	0	0	0	0
"Težave pri medosebnih odnosih"							
Resni problemi s prijatelji	90	8	1	1	0	0	0
Resni problemi s starši	86	12	2	0	0	0	0
Spolne izkušnje							
Imel/a sem spolni odnos, kar sem naslednji dan obžaloval/a	96	3	0	0	0	0	0
Spolni odnos brez kondoma	95	3	1	0	0	0	0
Kriminal							
Pretep	96	4	0	0	0	0	0
Oropali oziroma okradli so me	98	2	0	0	0	0	0
Težave s policijo	96	3	0	0	0	0	0
Povprečje: individualne težave	9						
Povprečje: težave v medosebnih odnosih	12						
Povprečje: problematična spolna izkušnja	5						
Povprečje: težave v zvezi s kriminalom	3						
Povprečje: katerakoli težava	7,0						

Tabela 22: Zaznana dostopnost drog - odgovori "zelo lahko" in "precej lahko" (v odstotkih)

	M	Ž	VSI
Tobak			
Cigarete	69	72	71
Alkohol			
Pivo	80	79	80
Alkopop pijače	76	76	76
Vino	75	75	75
Žgane pijače	60	59	59
Druge droge			
Marihuana ali hašiš	46	44	45
Amfetamini	13	12	13
Ekstazi	19	21	20
Pomirjevala ali sedativi brez recepta	21	27	24

Tabela 23: Zaznano tveganje zaradi uporabe drog - vsi dijaki/dijakinje (v odstotkih)

	VSI			
	Ne oz. rahlo tvegajo	**Zmerno tvegajo**	**Veliko tvegajo**	**Ne vem**
Cigarete				
Kadijo občasno	58	26	11	6
Kadijo eno ali več škatlic na dan	17	25	52	6
Alkohol				
Skoraj vsak dan ena ali dve pijači	38	36	19	6
4 ali 5 pijač skoraj vsak dan	16	25	53	6
5 ali več pijač vsak konec tedna	28	34	30	8
Druge droge				
Poskusijo kanabis enkrat ali dvakrat	45	17	28	9
Priložnostno kadijo kanabis	29	29	32	10
Redno kadijo kanabis	16	16	58	10
Poskusijo amfetamine enkrat ali dvakrat	25	26	36	14
Redno jemljejo amfetamine	7	9	69	15
Poskusijo ekstazi enkrat ali dvakrat	31	24	33	12
Redno jemljejo ekstazi	7	8	74	11

Tabela 23a: Zaznano tveganje zaradi uporabe drog (v odstotkih) po spolu

	M				Ž			
	Ne oz. rahlo tvegajo	**Zmerno tvegajo**	**Veliko tvegajo**	**Ne vem**	**Ne oz. rahlo tvegajo**	**Zmerno tvegajo**	**Veliko tvegajo**	**Ne vem**
Cigarete								
Kadijo občasno	57,0	23,0	11,0	9,0	58,0	28	10	3
Kadijo eno ali več škatlic na dan	20,0	25,0	46,0	9,0	14	25	58	3
Alkohol								
Skoraj vsak dan ena ali dve pijači	46,0	31,0	14,0	10,0	32	41	24	3
4 ali 5 pijač skoraj vsak dan	22,0	28,0	40,0	10,0	11	21	64	3
5 ali več pijač vsak konec tedna	33,0	31,0	26,0	10,0	23	37	35	5
Druge droge								
Poskusijo kanabis enkrat ali dvakrat	47,0	15,0	25,0	13,0	43	20	31	6
Priložnostno kadijo kanabis	34,0	26,0	28,0	13,0	25	33	35	7
Redno kadijo kanabis	21,0	17,0	49,0	13,0	12	15	67	6
Poskusijo amfetamine enkrat ali dvakrat	25,0	23,0	36,0	17,0	25	29	36	10
Redno jemljejo amfetamine	9,0	10,0	62,0	19,0	5	8	75	11
Poskusijo ekstazi enkrat ali dvakrat	29,0	22,0	34,0	15,0	32	27	33	8
Redno jemljejo ekstazi	10,0	9,0	66,0	15,0	5	7	81	7

Tabela 24: Ocena uporabe drog med prijatelji (v odstotkih)

	Večina ali vsi prijatelji		
	M	**Ž**	**VSI**
Cigarete			
Kadijo cigarete	34	39	37
Alkohol			
Pijejo alkoholne pijače	68	71	70
Se opijajo	23	22	22
	Nekaj, večina ali vsi prijatelji		
	M	**Ž**	**VSI**
Druge droge			
Kadijo kanabis	28	26	27
Jemljejo pomirjevala ali sedative brez recepta	3	3	3
Jemljejo ekstazi	3	3	3
Vdihavajo hlape	7	5	6

Tabela 25: Uporaba drog med starejšimi sorojenci (v odstotkih)

	M	**Ž**	**VSI**
Kadijo cigarete	27	30	**29**
Pijejo alkoholne pijače	50	52	**51**
Se opijajo	10	9	**9**
Kadijo marihuano ali hašiš	5	5	**5**
Jemljejo pomirjevala ali sedative brez recepta	1	2	**2**
Jemljejo ekstazi	1	1	**1**
Vdihavajo hlape	2	1	**1**

Tabela 26: Priložnost poskusiti marihuano, pa je ni izkoristil/a (v odstotkih)

	M	Ž	VSI
NE	48	54	51
DA	52	46	49

Tabela 26a: Število priložnosti poskusiti marihuano, pa jih ni izkoristil/a (v odstotkih)

	0	1-2	3+
M	60	22	17
Ž	64	19	17

Tabela 27: Dejavnosti v prostem času (v odstotkih)

	M	Ž	VSI
Igranje računalniških iger	88	48	68
Uporaba interneta v prostem času	98	99	98
Aktivno ukvarjanje s športom, atletiko ali telovadbo	94	92	93
Branje knjig (ne šolskih) za zabavo	24	46	35
Zvečer ven (disko, kavarna, zabava itd.)	72	77	75
Hobiji (inštrument, petje, risanje itd.)	60	74	67
Igralni avtomati	13	1	7
Obiskovanje nakupovalnih centrov, parkov, hoja po mestu s prijatelji	77	89	83

* Odgovori "enkrat na mesec ali bolj pogosto"

Tabela 28: Odsotnost v šoli zadnjih 30 dni (v odstotkih)

	Nič	1 dan	2 dneva	3 - 4 dni	5 - 6 dni	7 dni+
Zaradi bolezni						
M	53	14	14	11	4	4
Ž	46	13	16	15	5	5
VSI	50	14	15	13	5	4
"Špricanje"						
M	68	19	6	3	2	3
Ž	69	19	6	3	1	2
VSI	68	19	6	3	1	3
Drugi razlogi						
M	55	24	10	5	2	4
Ž	55	25	11	4	2	3
VSI	55	24	10	5	2	3

Tabela 29: Povprečen uspeh v šoli (v odstotkih)

	M	Ž	VSI
Odličen	7	9	8
Prav dober	33	44	38
Dober	43	37	40
Zadosten	13	9	11
Nezadosten	4	1	2

Tabela 30: Izobrazba staršev (v odstotkih)

	M	Ž	VSI
Oče			
Dokončana osnovna šola ali manj	5	7	6
Nekaj razredov srednje šole	5	4	4
Dokončana srednja šola	44	46	45
Nekaj letnikov višje šole ali univerze	13	14	13
Dokončan višješolski ali visokošolski študij	21	19	20
Ne vem	9	9	9
Zame ne velja	2	1	2
Mati			
Dokončana osnovna šola ali manj	5	7	6
Nekaj razredov srednje šole	4	4	4
Dokončana srednja šola	40	42	41
Nekaj letnikov višje šole ali univerze	15	14	15
Dokončan višješolski ali visokošolski študij	26	27	26
Ne vem	8	6	7
Zame ne velja	2	1	1

Tabela 31: Ljudje, s katerimi živi v skupnem gospodinjstvu (v odstotkih)

	M	Ž	VSI
Živim sam	1	0	1
Oče	86	84	85
Očim	6	6	6
Mati	95	98	96
Mačeha	2	0	1
Brat/i	49	50	50
Sestra/e	48	16	17
Stari starši	29	26	27
Drugi sorodnik/i	7	5	6
Ljudje, s katerimi nisem v sorodu	2	3	3

Tabela 32: Položaj družine v primerjavi z drugimi slovenskimi družinami (v odstotkih)

	M	Ž	VSI
Mnogo bolje kot ostali	2	1	1
Precej bolje kot ostali	4	3	4
Bolje kot ostali	20	16	18
Približno enako kot ostali	57	59	58
Slabše kot ostali	14	16	15
Precej slabše kot ostali	2	3	3
Mnogo slabše kot ostali	1	1	1

Tabela 33: Zadovoljstvo z odnosi z … (v odstotkih)

	M	Ž	VSI
a) … materjo			
Zelo zadovoljen-na	53	48	50
Zadovoljen-na	36	35	36
Niti - niti	6	8	7
Ne preveč zadovoljen-na	2	6	4
Sploh ni zadovoljen-na	1	2	2
Te osebe ni	1	0	1
b) … očetom			
Zelo zadovoljen-na	50	36	43
Zadovoljen-na	33	37	35
Niti - niti	8	12	10
Ne preveč zadovoljen-na	4	7	5
Sploh ni zadovoljen-na	2	5	3
Te osebe ni	3	4	3
c) … prijatelji			
Zelo zadovoljen-na	59	63	61
Zadovoljen-na	36	33	34
Niti - niti	3	3	3
Ne preveč zadovoljen-na	1	1	1
Sploh ni zadovoljen-na	0	0	0
Te osebe ni	0	0	0

Tabela 34: Ali starši vedo, kje preživlja sobotne večere? (v odstotkih

	M	Ž	VSI
Vedno vedo	51	63	57
Precej pogosto vedo	29	26	28
Včasih vedo	14	8	11
Ponavadi ne vedo	6	2	4

Tabela 35: Denar (v evrih), porabljen za droge – vsi (v odstotkih)

	0	1 - 5	6 - 10	11 - 15	16 - 30	31 - 60	61 ali več
Tobak	77	5	4	1	5	4	4
Alkohol	54	9	10	3	14	6	4
Kanabis	93	1	2	2		1	1

Tabela 35a: Denar (v evrih), porabljen za droge – dijaki (v odstotkih)

	0	1 - 5	6 - 10	11 - 15	16 - 30	31 - 60	61 ali več
Tobak	77	5	4	1	4	5	4
Alkohol	50	9	9	3	15	7	6
Kanabis	91	2	2	2		1	2

Tabela 35b: Denar (v evrih), porabljen za droge – dijakinje (v odstotkih)

	0	1 - 5	6 - 10	11 - 15	16 - 30	31 - 60	61 ali več
Tobak	76	6	5	2	5	3	4
Alkohol	59	8	11	3	13	5	2
Kanabis	95	1	2	1		0	0

Tabela 36: Pogostost nakupov alkoholnih pijač v trgovini - vsi dijaki/dijakinje (v odstotkih)

	Število priložnosti					
	Nikoli	**1-2**	**3-5**	**6-9**	**10-19**	**20 x in več**
Pivo	82	11	4	2	1	0
Alkopopi	84	10	4	1	0	0
Vino	88	8	3	1	0	0
Žgane pijače	87	9	3	1	1	0

Tabela 36a: Pogostost nakupov alkoholnih pijač v trgovini - dijaki (v odstotkih)

	Število priložnosti					
	Nikoli	**1-2**	**3-5**	**6-9**	**10-19**	**20 x in več**
Pivo	75	14	7	3	1	1
Alkopopi	83	11	4	2	0	0
Vino	86	8	3	1	0	0
Žgane pijače	85	9	3	2	1	1

Tabela 36b: Pogostost nakupov alkoholnih pijač v trgovini - dijakinje (v odstotkih)

	Število priložnosti					
	Nikoli	**1-2**	**3-5**	**6-9**	**10-19**	**20 x in več**
Pivo	89	9	2	0	0	0
Alkopopi	86	10	3	1	0	0
Vino	90	7	2	1	1	0
Žgane pijače	88	8	3	1	0	0

Tabela 37: Pogostost pitja alkoholnih pijač v pabu, baru... - dijaki/dijakinje (v odstotkih)

	Število priložnosti					
	Nikoli	**1-2**	**3-5**	**6-9**	**10-19**	**20 in več**
Pivo	65	20	9	4	2	1
Alkopopi	69	20	7	2	1	1
Vino	77	13	6	3	1	1
Žgane pijače	65	19	9	4	2	1

Tabela 37a: Pogostost pitja alkoholnih pijač v pabu, baru... - dijaki (v odstotkih)

	Število priložnosti					
	Nikoli	**1-2**	**3-5**	**6-9**	**10-19**	**20 in več**
Pivo	53	23	12	6	4	1
Alkopopi	70	17	7	3	1	1
Vino	75	12	6	4	2	1
Žgane pijače	67	18	8	4	2	1

Tabela 37b. Pogostost pitja alkoholnih pijač v pabu, baru... - dijakinje (v odstotkih)

	Število priložnosti					
	Nikoli	**1-2**	**3-5**	**6-9**	**10-19**	**20 in več**
Pivo	77	16	5	1	0	0
Alkopopi	69	22	7	1	0	0
Vino	78	13	6	2	0	0
Žgane pijače	62	20	11	5	2	1

Tabela 38: Ali bi oče in mati dovolila kaditi (v odstotkih)

Oče	**M**	**Ž**	**VSI**
Bi dovolil (mi dovoli)	10	8	9
Ne bi dovolil (ne dovoli)	17	17	17
Sploh ne bi dovolil (ne dovoli)	56	60	58
Ne vem	17	16	16
Mati	**M**	**Ž**	**VSI**
Bi dovolila (mi dovoli)	9	10	10
Ne bi dovolila (ne dovoli)	18	18	18
Sploh ne bi dovolila (ne dovoli)	58	61	59
Ne vem	15	12	14

Tabela 39: Reakcija matere, če bi... (v odstotkih)

	M	**Ž**	**VSI**
... se opil-a z alkoholnimi pijačami			
Ne bi dovolila	36	40	38
Skušala bi prepričati, da ne	50	52	51
Vseeno bi ji bilo	4	2	3
Odobravala bi	3	2	2
Ne vem	7	4	5
... uporabil-a kanabis			
Ne bi dovolila	83	88	85
Skušala bi prepričati, da ne	10	9	9
Vseeno bi ji bilo	1	0	0
Odobravala bi	1	0	1
Ne vem	6	3	4
... uporabil-a ekstazi			
Ne bi dovolila	88	91	90
Skušala bi prepričati, da ne	5	5	5
Vseeno bi ji bilo	0	0	0
Odobravala bi	1	0	1
Ne vem	6	3	4

Tabela 39: Reakcija očeta, če bi... (v odstotkih)

	M	Ž	VSI
... se opil-a z alkoholnimi pijačami			
Ne bi dovolil	38	46	42
Skušal bi prepričati, da ne	43	41	42
Vseeno bi mu bilo	7	5	6
Odobraval bi	4	2	3
Ne vem	8	7	7
... Uporabil-a kanabis			
Ne bi dovolil	83	86	84
Skušal bi prepričati, da ne	9	7	8
Vseeno bi mu bilo	1	1	1
Odobraval bi	1	1	1
Ne vem	7	6	6
... Uporabil-a ekstazi			
Ne bi dovolil	88	89	89
Skušal bi prepričati, da ne	4	4	4
Vseeno bi mu bilo	1	1	1
Odobraval bi	1	0	1
Ne vem	6	6	6

Tabela 40: Zadovoljstvo... (v odstotkih)

	M	Ž	VSI
... s finančnim položajem družine			
Zelo zadovoljen-a	28	21	25
Zadovoljen-a	48	48	48
Niti – niti	15	18	16
Ne preveč zadovoljen-a	7	10	8
Sploh nisem zadovoljen-a	2	3	2
... z zdravjem			
Zelo zadovoljen-a	49	35	42
Zadovoljen-a	41	49	45
Niti – niti	6	11	9
Ne preveč zadovoljen-a	2	5	4
Sploh nisem zadovoljen-a	1	1	1
... s seboj			
Zelo zadovoljen-a	43	22	32
Zadovoljen-a	42	48	45
Niti – niti	10	17	13
Ne preveč zadovoljen-a	4	8	6
Sploh nisem zadovoljen-a	2	5	3

Tabela 41: Vzgojno ravnanje staršev – vsi (v odstotkih)

	Skoraj vedno	Pogosto	Včasih	Redko	Skoraj nikoli
Natančna pravila za doma	11	22	31	22	14
Natančna pravila za izven doma	12	21	27	24	17
Vedo, s kom preživljam večere	50	23	15	7	4
Vedo, kje sem zvečer	56	23	12	6	3
Deležen/a sem topline in skrbi	53	25	14	5	3
Deležen/a sem čustvene opore	52	23	14	6	4
Zlahka si sposodim denar od matere in/ali očeta	35	26	23	11	5
Oče in/ali mati mi zlahka podarita denar	28	23	29	15	6

Tabela 41a: Vzgojno ravnanje staršev – dijaki (v odstotkih)

	Skoraj vedno	Pogosto	Včasih	Redko	Skoraj nikoli
Natančna pravila za doma	12	24	33	21	10
Natančna pravila za izven doma	11	21	28	24	16
Vedo, s kom preživljam večere	39	26	18	10	6
Vedo, kje sem zvečer	45	26	16	8	5
Deležen sem topline in skrbi	44	27	18	6	4
Deležen sem čustvene opore	43	25	18	7	6
Zlahka si sposodim denar od matere in/ali očeta	27	26	27	13	6
Oče in/ali mati mi zlahka podarita denar	23	23	31	16	7

Tabela 41b: Vzgojno ravnanje staršev – dijakinje (v odstotkih)

	Skoraj vedno	Pogosto	Včasih	Redko	Skoraj nikoli
Natančna pravila za doma	10	20	29	23	17
Natančna pravila za izven doma	12	21	26	24	18
Vedo, s kom preživljam večere	61	20	12	5	2
Vedo, kje sem zvečer	66	19	9	4	2
Deležna sem topline in skrbi	62	23	10	3	2
Deležna sem čustvene opore	61	21	11	4	3
Zlahka si sposodim denar od matere in/ali očeta	42	26	19	9	4
Oče in/ali mati mi zlahka podarita denar	32	22	27	13	6

Tabela 42: Opora najboljšega prijatelja / najboljše prijateljice – vsi (v odstotkih)

	Skoraj vedno	Pogosto	Včasih	Redko	Skoraj nikoli
Zlahka sem deležen/a topline in skrbi	48	27	16	6	3
Zlahka sem deležen/a čustvene opore	50	25	16	6	4

Tabela 42a: Opora najboljšega prijatelja / najboljše prijateljice – dijaki (v odstotkih)

	Skoraj vedno	Pogosto	Včasih	Redko	Skoraj nikoli
Zlahka sem deležen topline in skrbi	29	30	26	9	5
Zlahka sem deležen čustvene opore	30	28	25	10	5

Tabela 42b. Opora najboljšega prijatelja / najboljše prijateljice – dijakinje (v odstotkih)

	Skoraj vedno	Pogosto	Včasih	Redko	Skoraj nikoli
Zlahka sem deležna topline in skrbi	65	25	7	2	1
Zlahka sem deležna čustvene opore	68	21	6	2	2

Tabela 43. Splošna občutja dijakov/dijakinj o sebi (v odstotkih)

	Gledano v celoti sem zadovoljen /na s sabo		Včasih mislim, da nisem za nič		Čutim, da imam vrsto dobrih lastnosti		Sposoben/na sem narediti stvari enako uspešno kot večina drugih ljudi		Čutim, da ni veliko tega, na kar bi bil/a lahko ponosen/na	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
Popolnoma se strinjam	34	14	11	13	31	17	41	30	11	6
Strinjam se	57	64	38	50	60	66	54	61	28	27
Ne strinjam se	8	18	39	28	8	15	5	8	47	54
Sploh se ne strinjam	1	4	13	8	1	1	1	1	15	13

nadaljevanje

	Včasih se čutim popolnoma nekorist-nega/no		Čutim, da sem vreden/na vsaj toliko kot drugi ljudje		Rad/a bi imel/a več samospo-štovanja		Pravzaprav se mi zdi, da sem zguba		Imam pozitivno stališče do sebe	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
Popolnoma se strinjam	11	11	37	29	18	23	6	4	37	25
Strinjam se	36	46	55	60	40	44	11	9	55	60
Ne strinjam se	38	34	6	9	33	27	38	47	5	12
Sploh se ne strinjam	15	10	2	2	10	6	45	40	2	3

Tabela 44: Depresivna občutja (v odstotkih)

	...si izgubil/a apetit, nisi hotel/a jesti		...si imel/a težave pri koncentraciji		...si bil/a potrt/a	
	M	**Ž**	**M**	**Ž**	**M**	**Ž**
Redko ali nikoli	73	47	45	26	50	26
Včasih	22	35	42	43	39	46
Kar pogosto	4	13	10	25	8	21
Večino časa	1	4	3	6	3	7

nadaljevanje

	...si se moral/a prisiliti k dejanjem		... si bil/a žalosten/na		...nisi mogel/la opraviti svojega dela	
	M	**Ž**	**M**	**Ž**	**M**	**Ž**
Redko ali nikoli	40	26	48	27	56	42
Včasih	38	39	42	46	35	42
Kar pogosto	17	26	8	19	6	11
Večino časa	5	9	2	8	3	4

Tabela 45: V kolikšni meri se strinjaš oziroma ne strinjaš z naslednjimi trditvami? (v odstotkih)

	Lahko prekršiš večino pravil, če se ti zdijo neuporabna		**Upoštevam le tista pravila, ki jih jaz želim upoštevati**		**V resnici v življenju vedno velja le nekaj pravil**	
	M	**Ž**	**M**	**Ž**	**M**	**Ž**
Povsem se strinjam	17	8	13	8	25	19
Precej se strinjam	22	21	26	21	34	39
Ne vem	35	34	27	21	24	20
Precej se ne strinjam	18	25	24	34	11	15
Sploh se ne strinjam	9	13	10	17	7	7

nadaljevanje

	Težko je v karkoli verjeti - vse se spreminja		**Nihče ne ve, kaj se od njega pričakuje**		**Nikoli ne moreš biti prepričan/a o čemerkoli**	
	M	**Ž**	**M**	**Ž**	**M**	**Ž**
Povsem se strinjam	20	20	17	16	24	26
Precej se strinjam	39	42	32	41	33	39
Ne vem	29	21	37	26	29	20
Precej se ne strinjam	8	12	10	13	9	11
Sploh se ne strinjam	5	5	5	4	6	5

Tabela 46: Kolikokrat v preteklih dvanajstih mesecih si... (v odstotkih)

	Nikoli		Enkrat		Dvakrat		3- do 4-krat		5-krat in več	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
... udaril/a katerega od tvojih učiteljev	93	99	3	1	1	0	1	0	2	0
...se zapletel/la v pretep v šoli ali na delu	77	95	14	3	4	1	3	0	2	0
...sodeloval/a v pretepu skupine tvojih prijateljev z drugo skupino	79	93	12	4	6	2	2	0	2	0
...nekoga poškodoval/a tako močno, da ga je bilo treba obvezati ali odpeljati k zdravniku	91	98	6	2	2	0	1	0	1	0
...uporabil/a kakršno koli orožje, da bi dobil/a nekaj od nekoga	96	99	2	0	1	0	0	0	1	0
...nekomu vzel/a nekaj, kar je bilo vredno več kot 10 evrov	90	95	6	3	2	1	1	0	1	0
...vzel/a v trgovini nekaj, kar nisi plačal/a	84	90	8	5	3	2	2	1	3	2
...zanalašč zažgal/a lastnino nekoga drugega	95	98	3	1	1	0	0	0	1	0
...zanalašč poškodoval/a šolsko lastnino	84	91	10	5	3	2	2	1	2	1
...zašel/la v težave s policijo zaradi svojih dejanj	88	96	7	3	2	1	1	0	1	0

Tabela 47: Kako pogosto se ti je zgodilo našteto...

	Splohne		Enkrat		Dvakrat		3- do 4-krat		5-krat in več	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
...zbežal-a od doma za več kot en dan	96	94	3	4	1	1	0	0	0	0
...razmišljal/a o tem, da bi se poškodoval/a	81	57	11	19	3	9	2	8	3	8
...poskusil/a storiti samomor	92	86	4	7	1	3	1	2	1	2